

Теорија музике	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	70	
СВЕГА	4	140	4	140	4	140	6	210	6	210	7	245	

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ - ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	35
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	2	70	2	70
СВЕГА	4	140	4	140	6	210	7	245

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ - ДВОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред				II разред			
	Фонд часова							
	недељно		годишње		недељно		годишње	
Соло певање	2	70	2	70	2	70	2	70
Солфеђо	3	105	2	70	2	70	2	70
Теорија музике	-	-	1	35	1	35	1	35
Упоредни клавир	1	35	1	35	1	35	1	35
СВЕГА	6	210	6	210	6	210	6	210

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ - ПРОГРАМ ЗА УЧЕНИКЕ ОШТЕЋЕНОГ ВИДА

	разред															
	I припремни		II припремни		I	II	III	IV	V	VI						
	фонд часова															
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35
Оркестар, хор, кам. музика	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	70
СВЕГА	4	140	4	140	4	140	4	140	4	140	6	210	6	210	7	245

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ - ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	35
Групно свирање или изборни инструмент	-	-	-	-	1	35	1	35

СВЕГА	4	140	4	140	5	175	6	210
-------	---	-----	---	-----	---	-----	---	-----

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ - ДВОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус		Други циклус	
	I разред		II разред	
	Фонд часова			
	недељно	годишње	недељно	годишње
Српско традиционално певање	2	70	2	70
Солфеђо	3	105	2	70
Теорија музике	-	-	1	35
Упоредни клавир	1	35	1	35
СВЕГА	6	210	6	210

ПРЕГЛЕД ОДСЕКА СА ИНСТРУМЕНТИМА И ПЕВАЊЕМ

ИНСТРУМЕНТ ПЕВАЊЕ	ОДСЕК				
	Обавезни		Изборни		
	Одсек за класичну музику	Одсек за српско традиционално свирање и певање	Одсек за рану музику	Одсек за народну музику	Одсек за џез музику
Виолина	*	-	*	*	-
Виола	*	-	*	-	-
Виолончело	*	-	*	-	-
Контрабас	*	-	-	*	*
Жичани народни инструменти	-	*	-	-	-
Гитара	*	-	*	*	*
Бас гитара	-	-	-	-	*
Тамбура	*	-	-	-	-
Мандолина	*	-	-	-	-
Харфа	*	-	*	-	-
Ренесансна (мала) харфа	*	-	*	-	-
Клавир	*	-	*	-	*
Хармоника	*	-	-	*	-
Оргуље	-	-	*	-	-
Чембало	-	-	*	-	-
Флаута	*	-	*	*	-
Обоа	*	-	*	-	-
Кларинет	*	-	*	*	-
Саксофон	*	-	-	-	*
Фагот	*	-	*	-	-
Хорна	*	-	*	-	-
Труба	*	-	-	-	*
Тромбон	*	-	*	-	*
Туба	*	-	-	-	-
Дувачки народни инструменти	-	*	-	-	-

Удараљке	*	-	-	-	-
Бубњеви	-	-	-	-	*
Гудачки инструменти за рану музику	-	-	*	-	-
Жичани инструменти за рану музику	-	-	*	-	-
Дувачки инструменти за рану музику	-	-	*	-	-
Соло певање	*	-	-	-	-
Српско традиционално певање	-	*	-	-	-
Ренесансно певање	-	-	*	-	-
Певање народне музике	-	-	-	*	-
Џез певање	-	-	-	-	*

ОРГАНИЗАЦИЈА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

А - ОБАВЕЗНИ ОДСЕЦИ

1. ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ

У оквиру шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања изучавају се следећи инструменти: виолина, виола, виолончело, гитара, тамбура Е-прим, тамбура А-бас прим, мандолина, харфа, клавир, хармоника и флаута.

У оквиру четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања изучавају се следећи инструменти: контрабас, ренесансна (мала) харфа, обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон, туба и удараљке.

У оквиру двогодишњег основног музичког образовања и васпитања изучава се програм соло певања.

Поред наставе инструмента, односно певања, на Одсеку за класичну музику изучавају се: солфеђо, теорија музике, оркестар, хор, камерна музика и упоредни клавир.

ПРОГРАМ ЗА УЧЕНИКЕ ОШТЕЋЕНОГ ВИДА

У оквиру Одсека за класичну музику изучава се Програм за ученике оштећеног вида који обухвата следеће предмете: клавир, хармонику, флауту, кларинет, трубу, солфеђо, теорију музике, хор и камерну музику. Остале инструменте ученици оштећеног вида похађају према редовном плану и програму Одсека за класичну музику.

Настава клавира, хармонике и солфеђа остварује се у I и II припремном разреду и од I до VI разреда основног музичког образовања и васпитања.

Програм за ученике оштећеног вида исти је као програм ученика Одсека за класичну одсека, осим у I и II припремном разреду и у I разреду основног музичког образовања и васпитања.

Наставни план и програм клавира, хармонике и солфеђа за II, III, IV, V и VI разред, исти је као и редован план и програм на Одсеку за класичну музику.

Наставни план и програм флауте, кларинета и трубе, исти је као и редован план и програм за ове инструменте на Одсеку за класичну музику.

Настава клавира и хармонике у припремном разреду је индивидуална.

Часови у припремном разреду за инструмент трају 30 минута, а у свим осталим разредима (од I до VI) 45 минута.

Часови теоретских предмета трају 45 минута.

2. ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Српско традиционално свирање на народним инструментима изучава се у оквиру четворогодишњег, а српско традиционално певање у оквиру двогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Изучавају се жичани (гусле, различите врсте тамбура и др.) и дувачки инструменти (фрула, двојнице, окарина, шупељка, дудук, кавал, дигле, гајде и др.).

Настава на Одсеку за српско традиционално певање и свирање организује се тако да ученици III и IV разреда жичаних и дувачких инструмената у оквиру наставе изучавају израду и поправку инструмената.

Б - ИЗБОРНИ ОДСЕЦИ

Ученици изборних одсека имају два часа наставе главног предмета на Одсеку за класичну музику и један час наставе на изборном одсеку за који се одреде.

1. ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ

На Одсеку за рану музику изучавају се следећи инструменти: ребекa, фидел, виела, виола да гамба, лаута, ренесансна (мала) харфа, чембало, оргуље, блок флаута, траверзо флаута, шалмај, крумхорн, корнамуза, дулцијан, цинк, корнет, сегбат и ренесансно певање.

На овај одсек уписују се ученици који похађају Одсек за класичну музику и то следеће предмете:

ребекa, фидел и виела - ученици V и VI разреда виолине и виоле;

виола да гамба - ученици V и VI разреда виолончела;

лаута - ученици V и VI разреда гитаре;

ренесансна (мала) харфа - ученици III и IV разреда четворогодишњег и ученици V и VI разреда шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања свих инструмената;

чембало и оргуље - ученици V и VI разреда клавира;

блок флаута и траверзо флаута - ученици VI разреда флауте;

шалмај - ученици IV разреда обоа;

крумхорн и корнамуза - ученици IV разреда кларинета;

дулцијан - ученици IV разреда фагота;
цинк и корнет - ученици IV разреда трубе и хорне;
сегбат - ученици IV разреда тромбона;
ренесансно певање - ученици II разреда соло певања, као и ученици завршног разреда двогодишњег, четворогодишњег или шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања свих инструмената.

2. ОДСЕК ЗА НАРОДНУ МУЗИКУ

На Одсеку за народну музику изучавају се следећи инструменти: виолина, контрабас, гитара, хармоника, флаута, кларинет и певање народне музике.

На овај одсек уписују се ученици који похађају Одсек за класичну музику и то следеће предмете:

виолина - ученици V и VI разреда виолине;
контрабас - ученици III и IV разреда контрабаса;
гитара - ученици V и VI разреда гитаре;
хармоника - ученици IV, V и VI разреда хармонике;
флаута - ученици V и VI разреда флауте;
кларинет - ученици III и IV разреда кларинета;
певање народне музике - ученици II разреда соло певања, као и ученици завршног разреда двогодишњег, четворогодишњег или шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања свих инструмената.

3. ОДСЕК ЗА ЦЕЗ МУЗИКУ

На Одсеку за цез музику изучавају се следећи инструменти: контрабас, бас гитара, гитара, клавир, саксофон, труба, тромбон, бубњеви и цез певање.

На овај одсек уписују се ученици који похађају Одсек за класичну музику и то следеће предмете:

контрабас - ученици III и IV разреда контрабаса;
бас гитара - ученици III и IV разреда контрабаса;
гитара - ученици V и VI разреда гитаре;
клавир - ученици V и VI разреда клавира;
саксофон - ученици III и IV разреда саксофона, флауте, обое, кларинета или фагота;
труба - ученици III и IV разреда трубе;
тромбон - ученици III и IV разреда тромбона;
бубњеви - ученици III и IV разреда ударалки;
цез певање - ученици II разреда соло певања, као и ученици завршног разреда двогодишњег, четворогодишњег или шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања свих инструмената.

ИСПИТИ

У основној музичкој школи полагају се следећи испити:

- пријемни;
- годишњи;
- разредни;
- поправни.

Пријемни испит полага се пре уписа у I разред, по правилу у јунском или августовском року. На пријемном испиту проверава се слух, ритам, музичка меморија. Ученици који су похађали програм припремног разреда, полагају пријемни испит.

Годишњи испит из главног предмета полагају ученици III, IV, V и VI разреда шестогодишњег - II, III и IV разреда четворогодишњег - као и II разреда двогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Годишњи испит из солфеђа полагају ученици III и VI разреда шестогодишњег - II и IV разреда четворогодишњег, као и II разреда двогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Годишњи испит из теорије музике полагају ученици VI разреда шестогодишњег, IV разреда четворогодишњег и II разреда двогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Годишњи испит из упоредног клавира, полагају ученици II разреда двогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Ученици који убрзано напредују полагају годишњи испит у три испитна рока, у јануарском, јунском и септембарском испитном року.

Ученици који на годишњем испиту у IV и V разреду шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања добију негативну оцену из главног предмета понављају разред. Ученици који на годишњем испиту добију негативну оцену из неког од осталих предмета полагају поправни испит у августовском року.

Ученици разреда у којима нема годишњег испита оцењују се годишњом оценом. Ванредни ученици полагају годишњи испит из свих предмета, у свим разредима.

Разредни испит полагају ученици који, у току школске године, нису похађали више од трећине укупног броја часова, а утврди се да нису савладали садржај наставног програма за тај разред. Ученици такође полагају разредни испит из предмета из којег није одржано више од трећине часова утврђених наставним планом. Ученици који добију негативну оцену на разредном испиту полагају поправни испит у августовском року, а ученици завршног разреда у јунском и августовском року.

Ученици који не положе разредни испит понављају разред.

Поправни испит полагају ученици са недовољном оценом из предмета из којег се не полагаје годишњи испит и ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из солфеђа, теорије музике и упоредног клавира.

Ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из главног предмета не могу да полагају поправни испит. Ученик који има до две недовољне закључене оцене полагаје поправни испит у августовском року, а ученик завршног разреда у јунском и августовском року.

СМОТРЕ

Смотре се организују у циљу провере знања и напредовања ученика у току и на крају школске године према наставном плану и програму одговарајућег одсека и предмета и остварују се на основу школског програма.

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ

а) Настава главног предмета - инструмента, односно певања

Током шестогодишњег (у I, II и III разреду), четворогодишњег (у I и II разреду) и двогодишњег (у I разреду) основног музичког образовања и васпитања, час траје 30 минута, а у свим осталим разредима 45 минута.

Настава главног предмета и упоредног клавира је индивидуална у свим разредима.

Час упоредног клавира у I и II разреду за соло певање и српско традиционално певање траје 45 минута.

б) Настава солфеђа и теорије музике

Настава солфеђа и теорије музике одвија се у групама од највише 10 ученика. Часови солфеђа и теорије музике трају по 45 минута.

в) Настава оркестра, хора и камерне музике

Настава оркестра је обавезна за ученике IV, V и VI разреда виолине, виоле, виолончела, тамбуре, маңдолине, хармонике и флауте, као и за ученике III и IV разреда контрабаса, обое, кларинета, саксофона, фагота, хорне, трубе, тромбона, тубе и ударалки.

Ученици инструменталисти који не свирају у оркестру обавезни су да похађају наставу хора или камерне музике.

Уколико школа има могућности, може за ученике IV, V и VI разреда гитаре, тамбуре и флауте да организује наставу оркестара гитара, односно тамбура и флаута.

Настава камерне музике организује се за ученике IV, V и VI разреда шестогодишњег, као и за ученике III и IV разреда

четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања. Камерни ансамбли се формирају према бројном стању ученика и предвиђају се годишњим школским програмом.

Часови оркестра, хора и камерне музике трају по 45 минута. За потребе јавне и културне делатности могуће је повећати фонд часова из ових предмета.

г) Клавирска сарадња - корепетиција

Часове корепетиције имају ученици гудачких инструмената, тамбуре, мандолине, дувачких инструмената, ударалки и соло певања.

За ученике прва три разреда гудачких инструмената, тамбуре, мандолине и флауте и прва два разреда осталих дувачких инструмената, контрабаса и ударалки, настава корепетиције је 15 минута недељно по ученику.

За ученике IV, V и VI разреда гудачких инструмената, тамбуре, мандолине и флауте и III и IV разреда осталих дувачких инструмената, контрабаса и ударалки настава корепетиције је 30 минута недељно по ученику.

Ученици I разреда соло певања наставу корепетиције имају 30 минута, а II разреда 45 минута недељно по ученику.

Клавирски сарадник - корепетитор држи ученику наставу у присуству његовог наставника главног предмета.

ДОПУНСКА НАСТАВА

За ученике који у учењу имају тешкоће због којих не постижу задовољавајући успех, организује се допунска настава. Организовање допунске наставе предлажу стручна већа предмета.

ДОДАТНА НАСТАВА

За ученике који се истичу својим талентом, знањем и напредовањем, организује се додатна настава. Организовање додатне наставе предлажу стручна већа предмета.

КУЛТУРНА И ЈАВНА ДЕЛАТНОСТ

Културна и јавна делатност основне музичке школе најуже је повезана са њеном образовно- васпитном улогом и чине је:

- организовање школских и ваншколских ученичких јавних наступа и концерата (солисти, ансамбли, оркестри и хорови);
- организовање концерата наставника школе;
- организовање концерата гостујућих музичких уметника;
- активности везане за организовање учешћа ученика на домаћим и међународним музичким такмичењима (за солисте, камерне ансамбле, оркестре и хорове);
- смотрама, фестивалима и сличним манифестацијама, као и за самостално организовање оваквих манифестација;
- организовање разних врста прослава, меморијала, размена, гостовања и сличних манифестација;
- организовање мајсторских курсева истакнутих музичких педагога и извођача;
- организовање предавања, семинара, трибина, саветовања и сличних скупова, везаних за музичку педагошко-извођачку проблематику;
- организовање ученичких екскурзија;
- организовање медијских промоција разне врсте;
- успостављање разних облика сарадње са домаћим и иностраним образовним и културним институцијама.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученичких музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичке меморије и музичке фантазије.
- Упознавање ученика са грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима одабраног инструмента (ученика који су одабрали певање - са својствима гудског гласовног апарата).
- Овладавање основном техником свирања на одабраном инструменту (за ученике певања - вокалном техником).
- Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације).
- Основно музичко описмењавање (постизање вештине течног читања и писања нота у разним кључевима, брзог препознавања и разумевања најважнијих темповских, карактерних, метричких, динамичких, акцентних, агогичких и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју вештине спретног свирања или певања *Prima vista*).
- Усвајање основних знања из области музичке теорије и историје.
- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

А) ОБАВЕЗНИ ОДСЕЦИ

1. ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ

1.1. ШЕСТОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ (виолина, виола, виолончело)

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Формирање психомоторних извођачких релација у којима водећу улогу треба да има асоцијативни доживљај звучне материје (унутрашњи слух). Развој појединца зависи од професионалног школовања музичког слуха који мора да води и организује извођачке покрете по принципу "од представе ка њеној реализацији", односно "од доживљаја звука према покрету".
- Овладавање основном техником свирања у складу са индивидуалним, анатомским, психофизичким и уметничким могућностима ученика.
- Развијање критичког односа према основним елементима музичког извођења и извођење композиција квалитетним тоном интонативно тачно, ритмички тачно
- Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације, акцентуације и инструментације) и изградња способности њихове адекватне стилске употребе у процесу извођења музичког дела.

- Музичко описмењавање - постизање вештине течног читања и писања нота у и разумевање значења најучесталијих (нумеричких, графичких и вербалних) темповских, карактерних, метричких, динамичких, агогичких, акцентних и артикулационих ознака у нотном тексту.

- Развијање стваралачко-извођачких способности. Развијање креативности у складу са музичким, емоционалним и интелектуалним способностима појединца.

- Усмеравање ученика за самостално бављење инструментом (формирање радних навика).

- Извођење програма у целини, напамет.

- Самостално увежбавање задате композиције.

- Самостално читање непознатог нотног текста.

- Учествовање ученика у раду оркестра, камерних састава и осталих облика групног музицирања.

- Активно учешће у музичком животу средине у којој живи.

ВИОЛИНА

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Формирање музичко-слушних представа изражајним певањем песмица по слуху.

- Почетни рад на развијању музичке фантазије, путем игре и приче.

- Упознавање са инструментом (усвајање назива делова инструмента).

- Нотно описмењавање.

- Поставка леве руке и њено прилагођавање инструменту свирањем једноставних песмица по слуху (пицикато).

- Поставка десне руке и прилагођавање вођењем гудала на празним жицама, променом гудала и прелазима са жице на жицу.

- Усвајање основне поделе гудала.

- Упознавање са потезима деташе и легато.

- Рад на развијању музичког слуха.

- Рад на добијању звука, интонацији, и ритму.

- Усвајање прве позиције.

- Свирање песмица различитог карактера.

ШКОЛЕ

- Љ. Степановић: Виолинска почетница

- Д. Марковић: Почетна школа за виолину, I свеска

- Денеш, Регер и Немет: Виолина А Бе Це

- Лањи и Денеш: Школа за виолину I свеска

- Сузуки: Школа за виолину I

- Геза Силваи: Школа за виолину А, Бе, Це, Де

КОМАДИ

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир. I свеска

- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за I и II разред

- Фортунатов: Млади виолиниста, I свеска

- Ласло Роша: Враголан 1,2

- Ласло Роша: Дуети 1

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- три дурске лествице са трозвучима;

- двадесет вежбица;

- десет малих комада песмица.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;

2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);

3. Две композиције, по слободном избору

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на развоју музичко-слушних представа путем изражајног певања, свирања по слуху.

- Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче.

- Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо (*andante*, *moderato*, *allegro*, *presto*...).

- Упознавање са релативним трајањем нота (целих, половина, четвртина, осмина и њима одговарајућих пауза и триола) и значењем пунктирања.

- Упознавање са значењем основних динамичких ознака (*piano*, *mezzoforte*, *forte*, *diminuendo*, *crescendo*...).

- Усавршавање вештине читања нота са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.

- Упознавање са појмом мисаоне целине (фраза).

ШКОЛЕ

- Д. Марковић: Почетна школа за виолину I и II свеска
- Лањи и Денеш: Школа за виолину II свеска
- Сузуки: Школа за виолину I
- Грегоријан: Скале
- Геза Силваи: Школа за виолину Де,Е
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину - III свеска "Основе различитих потеза"
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину - I свеска "Основе различитих ритмова"

КОМАДИ

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, II свеска
- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за I и II разред
- Фортунатов: Млади виолиниста. I свеска
- Ласло Роша: Враголани II, IV, V, VI свеска
- Ласло Роша: Дуети 3

КОНЧЕРТИНА

- С. Мах: Лаки кончертино
- П. Николић: Кончертино Ге-дур
- Кихлер: Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири једнооктавне лествице;
- шест етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима и буђењем интересовања за креативно музичко изражавање.
- Почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење "певања" на инструменту.
- Даље усавршавање могућности извођачког апарата.
- Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.
- Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања и принципа јединства слуховне од механичке компоненте.

ШКОЛЕ

- Д. Марковић: Почетна школа за виолину, II, III свеска
- Лањи и Денеш: Школа за виолину, III свеска
- Сузуки: Школа за виолину II
- Волфарт: 60 етида за виолину, оп. 45
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Изабране етиде, I свеска - избор
- Грегоријан: Скале
- Геза Силваи: Школа Е, еФ
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину - III свеска "Основе различитих потеза"
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину - I свеска "Основе различитих ритмова"
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину - II свеска "Основе различитих ритмова и украса"

КОМАДИ

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, II свеска
- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за I и II разред
- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Ласло Роша: Враголани VI, VII, III свеска
- Ласло Роша: Дуети 2

КОНЧЕРТИНА

- Комаровски: Кончертино Ге-дур
- Кихлер: Кончертино Ге-дур, II, III став
- Ридинг: Кончертино Ге-дур, Де-дур, ха-мол
- Вивалди (Фелински): Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице кроз две октаве и разлагања по Грегоријану;
- шест етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица кроз две октаве са разлагањима по Грегоријану;
2. Једна етида одговарајуће тежине;
3. Два комада различитог карактера, варијације или кончертино.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогije међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...)
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева.
- Навикавање на повремену употребу метронома у процесу вежбања с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.

- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ

- Д. Марковић: Школа за виолину III
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Изабране етиде III
- Волфарт: 60 етида, оп. 45
- Кајзер: 36 етида, оп. 20, I свеска
- Грегоријан: Скале
- Геза Силваи: Школа за виолину Ф
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину II, III

КОМАДИ

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, III свеска
- Бакланова: Сонатина Бе-дур
- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Хрестоматија за III-IV разред

КОНЧЕРТИНА

- А. Јаншинов: Концертино оп. 35
- Кихлер: Концертино у стилу Вивалдија Де-дур
- Л. Портаф: Концертино а-мол
- Хубер: Концертино Еф-дур
- Бакланова: Концертино де-мол
- Ридинг: Концертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири дурске двооктавне лествице у позицији са разлагањима по Грегоријану;
- осам етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера;
- једна велика форма: став из концерта, концертна, сонате или тема с варијацијама.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна двооктавна лествица у позицији са разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Једна велика форма: став из концерта или тема с варијацијама.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Континуирани рад на развоју музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика).
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ

- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Волфарт: 60 етида оп. 45
- Кајзер: 36 етида оп. 20, II свеска
- Мазас: Етиде оп. 36, I свеска
- Донт: Етиде оп. 37 - избор
- Грегоријан: Скале

КОМАДИ

- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Хрестоматија II
- Хрестоматија IV и V разред

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- А. Вивалди: Концерт Де-дур, I став
- А. Вивалди: Концерт Ге-дур, I став
- А. Вивалди: Концерт а-мол, I став
- О. Ридинг: Концерт Де-дур, оп. 25
- О. Ридинг: Концерт Ге-дур, оп. 24
- Комаровски: Концерт А-дур
- Данкла: Варијације
- Бакланова: Варијације
- А. Комаровски: Варијације

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две двооктавне дурске и молске лествице са разлагањима са променом позиција по Грегоријану;
- осам етида различите проблематике;
- два комада различитог карактера;
- једна велика форма: став из концерта или варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица кроз две октаве са променом позиција и разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Један став концерта.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на техници свесног меморисања.
- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

ШКОЛА

- Кајзер: 36 етида за виолину оп. 20, III свеска
- Мазас: Етиде оп. 36, I свеска
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Кројцер и Јамполски: Етиде (почетне етиде)

КОМАДИ

- Г. Ф. Телеман: Сарабанда и Гавота
- Л. Бокерини: Менует
- Ј. Х. Фиоко: Allegro
- А. Корели: Allegro Де-дур
- Н. Рубинштајн: Преслица
- Хрестоматија за V и VI разред
- Млади виолиниста III свеска
- Данкла: Варијације

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Г. Ф. Телеман: Сонатине Ге-дур, Е-дур, Ефдур
- А. Корели: Сонате А-дур, е-мол
- З. Фибих: Сонатина де-мол
- А. Вивалди: Концерт а-мол, II и III став
- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, I став
- Ј. Б. Аколај: Концерт а-мол
- Г. Б. Виоти: Концерт оп. 23, Ге-дур, I став

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две троктавне дурске и молске лествице са разлагањима по Грегоријану;
- шест етида различите проблематике;
- два комада различитог карактера;
- две велике форме: став из концерта и два става из барокне сонате.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица кроз три октаве са разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Један комад;
4. Један став концерта.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ПРВИ ЦИКЛУС

Препоручена литература није обавезујућа нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- Н. Бакланова: Први часови, Москва, 1977.
- Денеш, Регер и Немет: Виолина А Бе Це, Будимпешта, 1997.
- Д. Марковић: Нека увек буде песма, почетна школа за виолину, Београд 1975.
- Д. Марковић: Нека увек буде песма, 2. део Београд, 1975.
- Д. Марковић: Коло око света, 3. део, Београд, 1982.
- К. Родионов: Почетна школа за виолину, Москва, 1972.
- Лањи и Денеш: Школа за виолину, I и II део, Будимпешта, 1997.
- Фортунатов: Млади виолиниста, I и II део, Ростов, 1997.
- С. М. Шаљман: Постаћу виолиниста, Лењинград, 1984.
- М. Гарлицкиј: Корак по корак, Москва, 1985.
- В. Јакубовскаја: На врх поступно, Сент-Петербургу, 1974.
- Станко, Старјук: Први кораци младог виолинисте, Кијев, 1984.
- Љ. Степановић: Виолинска почетница
- Стеценка и Тугович: Виолина, I разред, Кијев, 1980.
- В. Стеценка: Прве мелодије, Кијев, 1960.
- К. И. Тахтаијев: Виолина 1, Кијев, 1991.
- Пархоменко и Зељдис: Виолина, Кијев, 1974.
- А. Григоријан: Почетна школа свирања на виолини, Москва, 1991.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија, I и II део, Москва, 1963.
- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, I и II део, Београд, 1977.
- М. Ивановић: Од класике до модерне, I и II део, Београд, 1972.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Избор етида за виолину за ученике I-III разреда
- Волфарт: 60 етида за виолину, оп. 45, Београд, 1975.
- Кајзер: Етиде за виолину оп. 20, Београд, 1975.
- Сузуки: Школа за виолину, Токио, 1978.
- П. Николић: Кончертино бр. 1, Ге-дур

- С. Мах: Лаки концертно
- О. Ридинг: Концертно ха-мол, Ге-дур
- А. Комаровски: Концертно Ге-дур
- Г. Ф. Хендл: Варијације А-дур
- А. Вивалди: Концерт Ге-дур, I став
- Ф. Кихлер: Концерт Ге-дур, I став
- Н. Бакланова: Концертно, де-мол

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС

Препоручена литература није обавезујућа нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Избор етида за виолину за ученике III - V разреда
- Грегоријан Скале, Москва 1973
- Донт: Етиде оп.37
- Кројцер: 42 етиде Москва, 1973
- Мазас Етиде оп.36 св.1,2
- Шрадек: Вежбе св.1
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија, за 3,4,5,6 разред, Москва, 1963.
- Сузуки: Школа за виолину4-8св., Токио, 1978.
- Фортунатов: Млади виолиниста, II, III део, Ростов, 1997
- Бакланова: Варијације Г дур
- Ш.Данкла: Варијације 1(на тему Пачинија)
Варијације 3 (на тему Белинија)
Варијације 5 (на тему Вејгља)
Варијације 6 (на тему Меркадантеа)

Концертни соло

- А.Корели: Соната е мол
Соната де мол
Соната А дур
- Мартину: Сонатина
- Ж.Аколај: Концерт а мол
- А.Вивалди: Концерт а мол
Концерт е мол
Концерт Ге дур
Концерт ге мол
- Ф.Зајц: Концерт 1
- А.Комаровски: Варијације на руску тему
Концерт 2
Концерт 1
- Ј.С.Бах: Концерт а мол
- Ш.Берио: Балетске сцене
Концерт а мол
- В.Стојанов: Концертно
- П.Христосков: Концертно
- В. Марковић: Збирка најзаступљенијих виолинских концерата

ВИОЛА

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

Од I до III разреда ученици виоле раде по плану и програму за виолину, а од IV разреда почиње диференцијација и ученици који се одреде за виолу раде по овом програму.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогije међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...)
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева.
- Навикавање на повремену употребу метронома у процесу вежбања с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агонике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ

- Грегоријан: Скале
- Ханс Сит: Школа за виолу (Петерс)
- Волфарт: Етиде за виолу (Петерс)
- Марко Франк: Школа за виолу
- А. Б. Бруни: Школа за виолу и етиде
- Х. Шрадик: I свеска
- О. Шевчик: Оп. 1, I свеска

КОМАДИ

- С. Гргић: Албум за младе виолинисте
  - Хрестоматија за виолу (збирка комада за виолу, издање Москва)
- ВЕЛИКЕ ФОРМЕ**
- Вивалди: Концерт Це-дур
  - Телеман: Концерт Де-дур
  - Одговарајућа кончертина и концерти за виолину написани у алт кључу (транскрипције)
- ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА**
- четири двооктавне лествице са трозвучима и техничке вежбе;
  - осам етида;
  - четири комада;
  - један концерт или кончертино одговарајуће техничке тежине.
- ЈАВНИ НАСТУПИ**
- обавезна два јавна наступа током школске године.
- ИСПИТНИ ПРОГРАМ**
1. Једна лествица са потезима и трозвучима;
  2. Једна етида;
  3. Један комад;
  4. Велика форма: концерт или кончертино (I или II и III став).
- Испитни програм се изводи напамет.

V разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Континуирани рад на развоју музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика)
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ

- Франк Марко: Школа за виолу
- Ханс Сит: Школа за виолу (Петерс)
- М. Гарлицки, К. Фортунатов и К. Родионов: Изабране етиде, II свеска
- Ф. Хенрик: Школа за виолу (Шот)
- Х. Е. Каизер: Школа за виолу
- Дејан Марковић: IV свеска
- О. Шевчик: Оп. 2, I свеска
- О. Шевчик: Оп. 1, I свеска - избор
- Х. Шрадик: I свеска - избор

КОМАДИ

- М. Ивановић: Од преткласике до модерне
- М. Гарлицки, К. Фортунатов и К. Родионов: Хрестоматија, II свеска
- С. Гргић: Албум за младе виолинисте
- Минијатуре за виолу (ПВМ Краков)
- Зборник комада за виолу (ФМУ)
- Одговарајућа литература за виолину написана у алт кључу

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Г. Ф. Телеман: Соната Де-дур, А-дур, а-мол, де-мол, Це-мол
- Г. Ф. Телеман: Сонатина А-дур и Де-дур
- А. Вивалди: 6 соната за виолончело
- А. Вивалди: Концерт у Де-дуру, Ге-дуру и а-молу - транскрипције за виолу
- Трекслер: Соната
- Ц. Ф. Зелтер: Концерт

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири двооктавне лествице са трозвучима и септакордима од I до VI позиције;
- осам етида;
- четири комада;
- две велике форме: кончертино, концерт I или II и III став, сонате, преткласичне сонате, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са потезима и трозвучима;
  2. Једна етида;
  3. Један комад;
  4. Једна велика форма - концерт I или II и III став или варијације, или два става преткласичне сонате.
- Испитни програм се изводи напамет.

VI разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на техници свесног меморисања.
- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

ЛЕСТВИЦЕ

- А. Мац, К. Флеш, Галимијан

ШКОЛЕ

- Ф. Херман: Школа (Петерс)
- О. Шевчик: Оп. 2, I свеска
- О. Шевчик: Оп. 1, I свеска
- О. Шевчик: Оп. 3, I свеска
- О. Шевчик: Оп. 8, I свеска
- О. Шевчик: Оп. 9, I свеска
- Х. Сит: Етиде у дохватима оп. 32
- Х. Шрадик: I свеска - избор
- Р. Кројцер: Етиде, оп. 1-5
- Ф. Мазас: I свеска

КОМАДИ

- Збирка педагошких репертоара за виолину и клавир (Москва)
- Комади за виолину (Софија)
- Минијатуре за виолу (Краков)
- С. Гргић: Албум за младе виолинисте
- Класични комади I и II (Петерс)
- М. Ивановић: Од преткласике до модерне
- Телеман: Тема са варијацијама
- Бокерини: Менует
- Б. Марчело: Grave и allegro
- Моцарт: Сање, Жига
- Ф. Шуберт: Балада
- Б. Барток: Балада
- Б. Барток: Вече на селу
- К. М. Вебер: Серенада
- Ф. Лист: Романса
- Ј. Хајдн: Менует

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Корели: Соната А-дур и е-мол
- Г. Ф. Телеман: Соната Ге-дур, Е-дур и Ефдур
- А. Виталов: Концерт у Е-дуру, а-молу и ге-молу
- Г. Ф. Телеман: Концерт у Ге-дуру
- Г. Ф. Телеман: Концерт за две виоле
- Ј. Хандошкин: Концерт
- О. Герстер: Концерт
- В. Флектон: Соната
- Локатели: Соната

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- пет лествица кроз три октаве са трозвучима, четворозвучима и двохватима - терце, сексте, октаве;
- шест етида;
- четири комада;
- две велике форме.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Трооктавна лествица са потезима трозвучима, четворозвучима и двозвучима - до V позиције;
2. Две етиде;
3. Један комад;
4. Једна велика форма: концерт I или II и III став или соната у целини.

Испитни програм се изводи напамет.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

Препоручена литература није обавезујућа, нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- А. Ниенски: Школа за виолу, I и II део
- М. Франк: Етиде за почетнике
- Волфарт: 60 етида за виолу
- А. Б. Бруни: Почетна школа за виолу
- С. Гргић: Избор комада за почетнике
- Н. Бакланова: Први часови, Москва, 1977.
- Денеш, Регер и Немет: Виолина А Бе Це, Будимпешта, 1997.
- Д. Марковић: Школа за виолину, I, II и III део, Београд, 1975.
- К. Родионов: Почетна школа за виолину, Москва, 1972.
- Лањи и Денеш: Школа за виолину, I, II део, Будимпешта, 1997.
- Фортунатов: Млади виолиниста, I, II део, Ростов, 1997.
- С. М. Шаљман: Постању виолиниста, Лењинград, 1984.
- А. Григоријан: Почетна школа свирања на виолини, Москва, 1991.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија, I и II део, Москва, 1963.
- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, I и II део, Београд, 1977.
- М. Ивановић: Од класике до модерне, I и II део, Београд, 1972.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Изабране етиде, Москва 1963.
- Волфарт: 60 етида за виолину, оп. 45, Београд, 1975.
- Кајзер: Етиде за виолину, оп. 20, Београд, 1975.
- Сузуки: Школа за виолину, Токио, 1978.
- П. Николић: Кончертино бр. 1, Ге-дур
- С. Мах: Лаки кончертино
- О. Ридинг: Кончертино ха-мол и Ге-дур
- А. Комаровски: Кончертино Ге-дур
- Г. Ф. Хендл: Варијације А-дур

ВИОЛОНЧЕЛО

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Формирање музичко-слушних представа изражајним певањем песмица по слуху.
- Почетни рад на развијању музичке фантазије, путем игре и приче.
- Упознавање са инструментом (усвајање назива делова инструмента).
- Нотно описмењавање.
- Постављање десне руке и упознавање основних потеза.
- Постављање леве руке.
- Усвајање основне поделе гудала.
- Упознавање са потезима деташе и легато.
- Рад на развијању музичког слуха.
- Рад на добијању звука, интонацији, и ритму.

ТЕХНИКА

- Скале и трозвучи: Це, Ге, Де и Еф-дур у једној октави.
- Це-дур кроз две октаве.
- Вежбе за развој моторике прстију леве руке.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет кратких етида са применом основних потеза и ритмичких фигура;
- десет кратких песмица уз пратњу клавира.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица и трозвук;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

Напомене

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Симић: Избор етида за I годину
- И. Мардеровски: Први часови виолончела
- Сато: Чело школа, I свеска
- Ф. Антал: Прва свеска
- Гардијан: Школа за виолончело, I свеска
- Пејшик: Абецеда виолончела
- Хрестоматија I-IV разреда

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на развоју музичко-слушних представа путем изражајног певања, свирања по слуху.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче.
- Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо (*andante*, *moderato*, *allegro*, *presto*...).
- Упознавање са релативним трајањем нота (целих, половина, четвртина, осмина и њима одговарајућих пауза и триола) и значењем пунктирања.
- Упознавање са значењем основних динамичких ознака (*piano*, *mezzoforte*, *forte*, *diminuendo*, *crescendo*...).
- Усавршавање вештине читања нота са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.
- Упознавање са појмом мисаоне целине (фраза).

ТЕХНИКА

- Отворени став I позиције наниже и навише.
- Затворени став IV позиције.
- Скале, трозвучи и потези (Бе-дур, Ес-дур, А-дур, ге-мол): Де-дур, Ге-дур, две октаве.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет етида различитог карактера технике;
- десет комада различитог музичког садржаја са клавиром;
- лакша кончертина, концерти, сонате, сонатине, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица са трозвуком;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: Избор етида, II свеска
- И. Мардеровски: Избор етида
- Сато: Чело школа, II свеска
- Р. Мац: 25 етида
- Ф. Антал: II свеска
- Гардијан: II свеска
- Пејшик: Абецеда виолончела, II свеска
- Хрестоматија
- С. Ли: 40 лаких етида
- А. Вивалди: Кончертино Це-дур
- Волчков: Варијације

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима и буђењем интересовања за креативно музичко изражавање.
- Почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење "певања" на инструменту.
- Даље усавршавање могућности извођачког апарата.
- Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.
- Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања и принципа јединства слуховне од механичке компоненте.

ТЕХНИКА

- Скале, трозвуци, потези, разложене терце у обиму две октаве.
- II и III позиција, затворени и отворени положај, полупозиција.
- Вежбе за моторику прстију, примењивати вибрато.
- Косман трилер вежбе, Фејар вежбе за моторику.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- осам етида различитог карактера;
- три комада уз пратњу клавира;
- кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације.

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: III свеска
- С. Ли: 40 лаких етида
- Ф. Антал: Хрестоматија, III свеска
- Доцауер: 113 етида
- Шума: Избор етида

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Кончертина и концерти: Вивалди: Це-дур; Бревал: Це-дур или Де-дур
- Сонате: Ромберг: е-мол или Еф-дур; Хук: Ге-дур; Бревал: Це-дур.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала са трозвуком и потезима (минимум 3 потеза);
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад са клавиром или II и III став кончертина, концерта, сонате, сонатине, варијације.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогije међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...)
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева.
- Навикавање на повремену употребу метронома у процесу вежбања с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ВЕЖБЕ

- Скале, трозвуци, потези, разложене терце у обиму до 3 октаве.
- Косман трилер вежбе.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- осам етида различитог карактера;
- три комада уз пратњу клавира;
- Кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала са трозвуком и потезима (минимум 5 потеза).
2. Две етиде различитог карактера.

3. Комад са клавиром или II и III став концертина, концерта, сонате, сонатине, варијације, или два става барокне сонате (изводи се напамет).

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: IV свеска
- Ф. Антал: IV свеска
- И. Мардеровски: Избор етида
- Доцауер: 113 етида
- Шома: Избор етида
- Хрестоматија
- С. Ли: Мелодијске етиде
- Кончертина, концерти: Бревал: Еф-дур или Ге-дур или А-дур; Бодио: Це-дур
- Сонате: Вивалди: е-мол или а-мол; Јордан: Варијације а-мол

V РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Континуирани рад на развоју музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика).
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ВЕЖБЕ

- Скале, трозвуци, потези, разложене терце у обиму до три октаве.
- Косман трилер вежбе.
- Терце, сексте у обиму две октаве.
- Штаркер: Вежбе за леву руку.
- Шевич: 40 варијација за десну руку.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест етида различитог карактера;
- два комада уз пратњу клавира;
- кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала - дурска или молска кроз три октаве, трозвуци, потези;
2. Две етиде различитог типа технике;
3. Комад уз пратњу клавира;
4. Два става барокне сонате;
5. Кончертино, концерт I или II и III став, или варијације или соната или сонатина. (изводи се напамет)

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: V свеска
- Ф. Антал: V свеска
- И. Мардеровски: Избор етида
- Доцауер: 113 етида
- Мерк: Хрестоматија, етиде
- С. Ли: Мелодијске етиде
- Кончертина, концерти: Бревал: Еф-дур или А-дур; Бодио: Це-дур; Зокарини: Де-дур или А-дур; Вивалди: а-мол.
- Сонате: Вивалди: е-мол или а-мол; Марчело: Еф-дур или е-мол; Ромберг: Бе-дур; Јордан: Варијације а-мол.

VI РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на техници свесног меморисања.
- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

ВЕЖБЕ

- Скале, трозвуци, потези, разложене терце у обиму до три октаве.
- Косман: трилер вежбе, двогласи.
- Фејар: Вежбе за палац позицију, бр. 24, 25 и 26.
- Терце, сексте у обиму три октаве.
- Штаркер: Вежбе за леву руку.
- Шевич: 40 варијација за десну руку.
- Р. Мац: Основи палчаника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест етида различитог карактера;
- два комада уз пратњу клавира различитог карактера;
- Кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације;
- Бах: I свита за соло виолончело (3 става, Менует I и II, Куранта, Жига).

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала - дурска или молска кроз три октаве, трозвучи, потези;
2. Терце и сексте кроз две октаве;
3. Једна етида;
4. Бах: један став;
5. Комад уз пратњу клавира;
6. Барокна соната, два става;
7. Концертно или концерт - I или II и III став, или варијације, или соната, или сонатина. (изводи се напамет)

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: VI свеска
- Ф. Антал: VI свеска
- И. Мардеровски: Избор етида
- Доцауер: 113 етида
- Мерк: Хрестоматија, етиде
- С. Ли: Мелодијске етиде
- Грицмакер: I свеска етида
- Франшом: 12 етида
- Бах: Соло свита, бр. 1 Ге-дур
- Концертна, концерти: Бревал: Де-дур или Ге-дур; Бодио: Це-дур; Зокарини: де-мол; Вивалди: Де-дур; Кленгел: Це-дур, Ге-дур или а-мол; Штамиц: Це-дур; Нелк: Де-дур, - Голтерман: Ге-дур.
- Сонате: Вивалди: Ефдур или Де-дур; Марчело: Ге-дур; Самартини: Ге-дур; Дипор: Ге-дур; Ванхал: Варијације Це-дур.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ПРВИ ЦИКЛУС

Препоручена литература није обавезујућа, нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- Л. Мардеровски: Часови свирања на виолончелу, Москва 1970.
- Фриш Антал: Школа за виолончело I, II, III Будимпешта, 1971.
- Саложњиков: Школа за виолончело, Москва, 1965.
- Габор Гардијан: Школа за виолончело, Будимпешта, 1993.
- А. Пејтшик: Виолончело А Бе Це, Будимпешта, 1996.
- Сузуки: Школа за виолончело, Токио, 1978.
- М. Симић: Избор етида I, II, III Београд, 1967.
- Себастијан Ли: 40 етида, оп. 70, Москва, 1966.
- Хрестоматија за виолончело I, II, III
- А. Пејтшик: Музика за виолончело, I, II, III Будимпешта, 1994.
- Р. Мац: Прве године виолончела, Загреб, 1970.
- Р. Мац: За младе руке (54 кратке етиде), Загреб, 1972.
- Н. Бакланова: Методске вежбе за промену позиција
- Р. Мац: Млади челист, Загреб, 1978.
- Р. Мац: 25 етида за виолончело

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС

- Грицмолер: Етиде за виолончело, прва свеска
- С. Ли: Етиде за виолончело, оп. 70, Москва, 1966
- Р. Мац: 30 етида за соло виолончело
- Доцауер: 113 етида за виолончело Загреб, 1950
- Р. Мац: 21 етида на палчанику, Загреб, 1954
- О. Шјевчик: Композиције за виолончело
- Р. Мац: 54 кратке етида, Загреб, 1975
- З. Јорданов: Виолончелова техника за леву руку 1. и 2, Софија 1977.
- Ф. Антал: Школа за виолончело, Будимпешта 1971
- Сузуки: Школа за виолончело, Токио, 1978
- Н. Бакланова: Методске вежбе за промену позиције
- Хрестоматија IV, V, VI
- А. Пејтшик: А, Бе, Це, Будимпешта, 1996
- Г. Гардијан: Школа за виолончело, Будимпешта, 1971
- Л. Мардеровски: Школа за виолончело, Москва, 1990

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ГУДАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА (виолина, виола, виолончело)

Образовање и васпитање ученика музике је изразито захтеван и одговоран посао. Подразумева се да онај који се њиме бави, поред одговарајућег професионалног знања и искуства треба да, свакако, поседује још и доста широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије.

Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала.

Није потребно наглашавати у којој мери наставников став према ученику ваља да буде обележен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности - једино у којем се он може сматрати конструктивним.

Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања композиција са учениковог репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће се он, током читавог периода учениковог рада на одабраном делу, трудити да му пренесе, не само своје знање о прстореду,

техничким поступцима и извођачким изражајним средствима неопходним за примерено извођење дела, него и одређен број суштински важних информација о аутору дела, историјској епохи којој припада и специфичним особинама самог дела (облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности).

Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој учениковог интересовања за музику. Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети повишену пажњу овој проблематици, изналажењем и практичном применом најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.

Препоручују се велика умереност и опрез у организовању ученикових такмичарских активности. Обрадив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Равноправан третман свих ученика у класи наставник не сме, ни на какав начин и ни под каквим условима, да доведе у питање. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим.

Савестан наставник ће, разуме се, обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција.

Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању - повременим учењем нових дела, стицањем додатних увида у област гудачке литературе, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ **(гитара, тамбура Е-прим, тамбура А-бас прим, мандолина, харфа)**

ГИТАРА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Успостављање међусобног поверења између наставника и ученика.
- Формирање унутрашњих слуховних музичких представа и усвајање основних елемената музичке писмености.
- Овладавање основном техником свирања у складу са индивидуалним, анатомским, психо-физичким и уметничким могућностима ученика.
- Развијање критичког односа према основним елементима музичког извођења.
- Усмеравање ученика за самостално бављење инструментом (формирање радних навика).
- Оспособљавање ученика за наставак школовања.
- Развијање музичке писмености.
- Овладавање основним акордима и њихова примена кроз позиције на инструменту.
- Овладавање специфичним ознакама везаним за инструмент.
- Свирање лествица закључно са деветом позицијом користећи основне технике, као и основне прстореде (i m, a m i, p i).
- Извођење комбинација арпеђа (p i m a, p a m i...).
- Коришћење великог и малог бареа.
- Коришћење једноструког и вишеструког легато.
- Извођење свих украса (од предударара до трилера).
- Развијање способности уочавања хармонских промена у току свирања.
- Препознавање: мотива, фразе, реченице, дводелне и троделне песме, варијација, сонатног облика.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Певање песама за децу уз професорову пратњу на гитари ради што природнијег увођења ђака у музику и учвршћивања музичке меморије, ритма и мелодике.
- Упознавање ђака са основним деловима инструмента, правилним седењем и правилним положајем обе руке.
- Почетак континуираног рада на музичком описмењавању детета које мора да обухвати основне ритмичке вредности (почев од целе ноте, па све до шеснаестина, триола, синкопа и пунктираних нота) јер се све оне срећу већ у композицијама за I разред, затим абецедна имена нота, систем повисилица, снизителица и разрешителица као појам такта и мере укључујући и дво, тро и шестоосмински такт.
- Једноставно објашњење појма музичке фразе.
- Свирање тонова апојандо техником (прво на празним жицама, потом у краћим лествичним кретањима) и тирандо техником (симултани акорди и арпеђа).
- Савладавање најмање једне лествице у оквиру прве позиције.
- Увод у полифонију преко врло једноставних канона и имитација.
- Захтеви за најједноставнијим динамичким контрастима (форте - пиано) и најједноставнијим променама боје, а све у покушају да се оствари једноставан музички израз на коме треба инсистирати од почетка.

ЛИТЕРАТУРА

- J. Јовичић: Школа за гитару, I део
  - J. Јовичић: Почетница за гитару
  - J. Јовичић: Избор лаких етида за гитару - додатак првом делу Школе
  - M. Дујмовић: Чаробни свет гитаре
  - B. Андре: Збирка композиција за гитару
  - C. Прек: Почетница за гитару и Школа за гитару, I део
  - Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом
- ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА**
- четири лествице у првој позицији;
  - четири етиде;

- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље учвршћивање техничких елемената научених и I разреду кроз комаде, етиде и вежбе које морају бити нешто сложеније и дуже од оних из I разреда.

- Комплетно упознавање свих нота на свим жицама, закључно са петом позицијом.

- Савладавање основних дурских и молских акорада у првим позицијама.

- Рад на дурским и молским лествицама до петог поља, уз објашњење промене позиције.

- Поставка малог бареа.

- Наставак тежње за постизањем музичког израза уз употребу динамике (форте, фортисимо, пиано, пианисимо), боја (ординаре, тасто, понтичело).

- Једноставно објашњење најосновнијих елемената музичке форме - двотакт, тротакт, мотив.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ј. Јовичић: Школа за гитару, I и II део
2. Ј. Јовичић: Избор лаких етида за гитару
3. В. Андре: Збирка композиција за класичну гитару
4. Х. Сагрерас: Лекције за гитару
5. Шира литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице;

- четири етиде;

- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање хваталке закључно са седмом позицијом кроз вежбање позиционих вежби за четврту, пету и седму позицију.

- Увођење типских двооктавних лествица у новим позицијама са детаљним образложењем промене позиције и почетком рада на ритмичким варијантама.

- Свирање лествичних интервала у спором темпу.

- Постављање технике вибрата.

- Рад на поставци великог баре хвата.

- Рад на одвајању мелодије и пратње помоћу различите динамике и различитих врста удара.

- Једноставна анализа композиција које се раде уз образложење карактера.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, II део
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару
- В. Андре: Збирка композиција за гитару
- Д. Богдановић: Шест дечјих комада
- Шира литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице;

- четири етиде;

- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Лествица са каденцом и интервалима;
2. Етида;
3. Два комада.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV РАЗРЕД
(2 часа недељни, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље употпуњавање и развијање способности ученика у оквиру садржаја програма.
- Поставка легато технике за леву руку.
- Даљи рад и усавршавање двооктавних лествица и интервала.
- Даље усавршавање арпеђа десне руке.
- Упознавање девете позиције кроз позиционе вежбе.
- Упознавање са једноставним украсима - горњи и доњи предудар.
- Увођење ознака карактера.
- Инсистирање на потпуној контроли ритма и темпа.
- Инсистирање на музичком изразу.
- Објашњење и употреба агогике.
- Оспособљавање ученика за самосталан рад анализирањем проблема који се јаве и изнаглажењем начина на који се они могу решити.

- Читање с листа врло једноставних композиција.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Јовичић: Школа за гитару II и III део
- В. Андре: Збирка композиција за гитару
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару
- М. Ђулијани: 120 арпеђа, оп. 1
- Ф. Сор: Етиде, оп. 31/1 и II
- Ј. А. Логи: Партита
- Ј. Дауланд: Лаки комади
- Д. Богдановић: Шест дечјих комада
- Шира литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице кроз три октаве;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Лествица са каденцом и интервалима - само једна врста;
2. Етида;
3. Два комада - један полифони.

V РАЗРЕД
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на употпуњавању стеченог знања.
- Рад на легатима за леву руку.
- Рад на промени позиције и скоковима за леву руку.
- Даљи рад на украсима - двоструки предудар, мордент, пратрилер.
- Рад на артикулацији и детаљна контрола трајања тонова.
- Вежбе за баре и вежбе за истезање.
- Даљи рад на читању с листа у једноставнијим примерима.
- Проширивање репертоара ренесансним, барокним или модерним композицијама уз упознавање карактеристика стила.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, II и III део.
- В. Андре: Збирка композиција за гитару.
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару.
- Шира литература по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице кроз три октаве;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Лествица са каденцом и интервалима - само једна врста;
2. Етида;
3. Два комада - један полифони.

VI РАЗРЕД
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању који подразумева захтеве у темпу, квалитету тона, динамици, боји, агогици, односно у целокупном музичком изразу.
- Рад на тремолю техници.
- Усавршавање украса - трилер.
- Рад на октавним флажолетима и на разним врстама ефеката (тамбора, пициката, ефекат добоша и др.).
- Рад на штимовању инструмента.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, III, IV и V део - само делови предвиђени програмом и прилагођени способностима ученика

- J. Јовичић: Композиције на фолклорне теме Балкана и Шпаније
- В. Андре: Збирка композиција за гитару
- Ф. Карули: Сонате
- М. Ђулијани: Сонатине
- Ф. Сор и Сеговија: 20 етида
- Шира литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице кроз три октаве;
- две етиде;
- два комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна трооктавна лествица;
2. Једна етида;
3. Један став сонатине или сонате, свите или варијације;
4. Један комад.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Примарни задатак коме професори, примењујући овај програм, треба да стреме је развој љубави ка музици и стварање потребе за музицирањем. Овако стечено музичко образовање мора постати важан део опште културе сваког ученика.

Следећи задатак је да се талентованим и амбициознијим ученицима постави здрава и чврста основа за наставак школовања и то не само техничка (рад прстију), већ права музичка, која подразумева музички израз.

Темељ програма чини Школа за гитару Јована Јовичића, чија прва три дела обрађују комплетну проблематику школе за основно музичко образовање. Музички материјал који се обрађује обухвата различите композиције, почев од најједноставнијих вежби (празне жице), па све до развијенијих цикличних и полифоних форми. Скале, вежбе или етиде морају бити саставни део сваког часа. Највећу важност у свирању техничких вежби треба дати разговетности и правилној ритмизацији, па тек потом лепоти тона и брзини. Полифонија има задатак да развија музичку интелигенцију, меморију, да побољша слушне способности и развије осећај за стил. Разноврстан избор комада подстаћи ће машту, осећајност и темперамент.

До доброг звучања композиција мора се доћи не само конкретним изражајним захтевима (динамиком боја, артикулација), већ и непрекидном анимацијом која мора прво оживети, а потом одржати ученикову жељу за музицирањем. Програм дозвољава велику слободу избора за све врсте композиција. Идеја је да се програм природније представи сваком ученику, а у зависности од његових способности и жеља. Слобода избора мора обезбедити квалитет свирања (ритмичност, тонска јасноћа, правилан избор темпа), а не број или тежину пређених композиција.

Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала.

Није потребно наглашавати у којој мери наставников став према ученику ваља да буде обележен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности - једино у којем се он може сматрати конструктивним.

Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања композиција са учениковог репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће се он, током читавог периода учениковог рада на одабраном делу, трудити да му пренесе не само своје знање о прстореду, техничким поступцима и извођачким изражајним средствима неопходним за примерено извођење дела, него и одређен број суштински важних информација о аутору дела, историјској епохи којој припада и специфичним особинама самог дела (облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности).

Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој учениковог интересовања за музику. Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети повишену пажњу овој проблематици, изналажењем и практичном применом најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.

Препоручују се велика умереност и опрез у организовању ученикових такмичарских активности. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Равноправан третман свих ученика у класи наставник не сме, ни на какав начин и ни под каквим условима, да доведе у питање. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим.

Савестан наставник ће, разуме се, обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција.

Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању - повременим учењем нових дела, стицањем додатних увида у област гитарске литературе, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

ТАМБУРА Е-ПРИМ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање основних и елементарних знања на инструменту као равноправном инструменту у уметничкој и народној музици.
- Развијање базичних техника.
- Упознавање делова инструмента.
- Координација леве и десне руке.
- Одржавање инструмента и трзалице.
- Извођење дурске и молске лествице и трозвука основним елементима свирања на тамбури: ударци доле, горе, легато, тремоло, пицкато, великим палцем и средњим прстом десне руке, природни флажолет.
- Извођење техничких вежби за координацију десне и леве руке.
- Коришћење прве, друге, треће и четврте позиције.
- Свирање двоухвата и троухвата.
- Самостално увежбавање задатих композиција.
- Овладавање непознатим нотним текстом одговарајуће тежине.
- Упознавање нотног писма класичне и тамбурашке литературе.
- Овладавање основним музичким елементима.
- Развијање музичке меморије.
- Активно учешће у јавним наступима.
- Развијање креативности у складу са својим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима.
- Оспособљавање за самосталност у раду.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање ученика са пореклом инструмента и његовим деловима.
- Правилно седење и држање инструмента.
- Правилно постављање леве и десне руке.
- Правилно држање трзалице.
- Описмењавање ученика, које обухвата основне ритмичке вредности (цела, половина, четвртина и осмина) и одговарајуће паузе, врсте такта (дво, тро, четворочетвртински и шестоосмински такт).
- Упознавање основних динамичких ознака (*f*, *p*, *mf*) и ознака за темпо (*andante*, *adagio*, *moderato*).
- Објашњење основне технике свирања на тамбури: ударци на доле, наизменично свирање, пицкато и тремоло.

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирање лествица кроз једну октаву у првој позицији са трозвучима и обртајима, до три предзнака.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- В. Чунин: Школа свирања на домри
- Б. Стојановић: Тамбурашки буквар
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Д. Марковић: Мали комади, I и II свеска
- А. Александров: Педагошки репертоар домриста, I и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- Щрадик: Вежбе за леву руку, I свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске лествице кроз једну октаву са трозвучима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.
- Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на другој смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на левој и десној руци и њиховом координацијом.
- Усавршавање технике тремолоа и наизменичних удараца.
- Упознавање ученика са шеснаестинама, триолама и пунктираним ритмом.
- Обрада нових врста тактова: 3/8, 2/2, 3/2.
- Објашњење нових динамичких нијанси: мецо пиано, крешендо и декрешендо.

ЛЕСТВИЦЕ

- Рад на дурским лествицама кроз једну октаву при коришћењу II и III позиције.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри

- В. Чунин: Школа свирања на домри
  - Б. Стојановић: Тамбурашки буквар
  - Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
  - Д. Марковић: Мали комади, I и II свеска
  - А. Александров: Педагошки репертоар домриста, I и II разред
  - Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
  - Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
  - Щрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
  - Родионов: Почетна школа за виолину
  - Група аутора: Народне игре
- ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА**
- две дурске лествице кроз једну октаву у II и III позицији са трозвучима и потезима;
  - четири етиде;
  - пет комада различитог карактера.
- ЈАВНИ НАСТУПИ**
- обавезна два јавна наступа током школске године.
- СМОТРА (на крају школске године)**
1. Једна лествица;
  2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
  3. Две композиције, по слободном избору.

III разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Анализа једноставних музичких облика.
- Даље усавршавање технике свирања тремола.
- Рад на украсима (предудар).
- Упознавање природних флажолета и извођење пицкато палцем и средњим прстом.
- Израда динамичких нијанси: крешендо, декрешендо.
- Обрада једноставних двохвата и трохвата.

ЛЕСТВИЦЕ

- Упознавање молских лествица.
- Свирање лествица кроз две октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- В. Чунин: Школа свирања на домри
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Д. Марковић: Мали комади, I и II свеска
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- Щрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Родионов: Почетна школа за виолину
- Група аутора: Народне игре
- Д. Марковић: Школа за виолину, II свеска
- Волфарт: Етиде за виолину, оп. 45
- Ивановић: Од преткласика до модерне, II свеска

Обавезни минимум програма

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Најмање два комада различитог карактера.
- Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV РАЗРЕД (2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање и свирање композиција крупне форме: став из кончертине, концерта, сонатине или варијације.
- Рад на лествицама до четири предзнака са ритмичким променама.
- Рад на украсима (двоструки предудар и краћи трилер).
- Инсистирање на музичком изразу.
- Читање с листа једноставних композиција.
- Оспособити ђаке да самостално штимују своје инструменте.

ЛИТЕРАТУРА

- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, IV и V разред
- Фортунатов: Јуниј скрипач, друга свеска
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Група аутора: Народне игре
- Хендл: Варијације
- О. Ридинг: Концерти за виолину ха-мол, А-дур, Бе-дур
- П. Николић: Концертно Ге-дур, А-дур
- Макс: Концертно фачиле

- Вивалди: Концерт Ге-дур
  - Кајзер: Етиде за виолину, оп. 24
  - Щрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА**
- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
  - четири етиде;
  - четири комада различитог карактера;
  - једна велика форма.
- ЈАВНИ НАСТУПИ**
- обавезна два јавна наступа током школске године.
- ИСПИТНИ ПРОГРАМ**
1. Једна лествица по избору дурска или молска кроз две октаве са трозвучима и потезима.;
  2. Три комада различитог садржаја.
- Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

V РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на промени позиција у скоковима за леву руку.
- Упознавање украса: мордент, трилер.
- Упознавање нових ознака за темпо и агогику (*vivo, piu mosso, meno mosso, accelerando*)

ЛЕСТВИЦЕ

- Усавршавање свирања лествица.

ЛИТЕРАТУРА

- Галички: Хрестоматија за виолину, III свеска
- Ивановић: Од преткласике до модерне, II и III свеска
- Кајзер: Етиде за виолину
- Волфарт: Етиде за виолину оп. 45, II свеска
- Вивалди: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур
- О. Ридинг: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур, а-мол
- Д. Марковић: Мали комади, III свеска
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, V и VI разред
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Група аутора: Народне игре
- Щрадик: Вежбе за леву руку, I свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице до пет предзнака кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна велика форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору, дурска или молска, кроз две октаве са трозвучима и потезима;
  2. Три комада различитог садржаја.
- Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

VI РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању, који подразумева захтеве у квалитету, темпу, динамици и квалитету тона.
- Усавршавање украса.
- Усавршавање технике тремола.
- Рад на легату у левој руци.
- Упознавање различитих ефеката на инструменту: вибрато десном и левом руком.

ЛЕСТВИЦЕ

- Рад на лествицама кроз три октаве који захтева прештимавање IV жице цис1 на ха мале октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- Кројцер: Етиде за виолину
- Фортунатов: Етиде за виолину
- Кајзер: Етиде за виолину
- Фортунатов: Млади виолиниста, III свеска
- Верачини: Сонате за виолину
- Вивалди: Концерти за виолину, а-мол, ге-мол
- Хубер: Кончертино Ефдур
- Будашкин: Концерт за домру ге-мол, I став
- Бакланова: Кончертино де-мол
- Щрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Група аутора: Народне игре

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две и три октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Три комада различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

НАПОМЕНА

За IV, V и VI разред је обавезна смотра на полугодишту, где се изводи следећи програм:

- два комада различитог карактера.

ТАМБУРА А-БАС ПРИМ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање основних и елементарних знања на инструменту као равноправном инструменту у уметничкој и народној музици.
- Развијање базичних техника.
- Извођење дурске и молске лествице и трозвука основним елементима свирања на тамбури: ударци доле, горе, легато, тремоло, пицкато, великим палцем и средњим прстом десне руке, природни флажолет.
- Коришћење прве, друге, треће и четврте позиције.
- Свирање двохвата и трохвата.
- Самостално увежбавање задатих композиција.
- Овладавање непознатим нотним текстом одговарајуће тежине.
- Упознавање нотног писма класичне и тамбурашке литературе.
- Овладавање основним музичким елементима.
- Развијање музичке меморије.
- Активно учешће у јавним наступима.
- Развијање креативности у складу са својим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима.
- Оспособљавање за самосталност у раду.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање делова инструмента.
- Правилно седење и држање инструмента.
- Координација леве и десне руке.
- Одржавање инструмента и трзалице.
- Извођење техничких вежби за координацију десне и леве руке.

ЛЕСТВИЦЕ

Е, А, Де и Ге. Трозвуци кроз једну октаву.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Пет етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Четири комада.

КОМАДИ

- Четири комада.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- три етиде;
- три народне песме и игре;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Свирање у другој и трећој позицији. Систематска обрада четврте позиције. Савлађивање тремола
- Ритам: цела, половина, четвртина, четвртина са тачком, синкопа са одговарајућим паузама.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до три предзнака, трозвуци кроз једну октаву.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Пет етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Четири комада.

КОМАДИ

- Три комада.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;

- десет техничких вежби;

- три народне песме и игре;

- два комада;

- један став концерта или концертна.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица;

2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);

3. Две композиције, по слободном избору.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Свирање у петој, шестој и седмој позицији. Промена позиције.

- Метрика: 3/8, 6/8.

- Ритам: триола, мала синкопа, осмина с тачком и обрнуто са одговарајућим паузама.

- Читање с листа и упознавање са динамиком.

ЛЕСТВИЦЕ

Све дурске и молске са трозвучима кроз једну октаву.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Пет етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Четири комада.

КОМАДИ

- Четири комада.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;

- десет техничких вежби;

- три етиде;

- три народне песме и игре;

- три комада;

- један став концерта или концертна.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала по избору са трозвуком кроз једну октаву;

2. Једна етида;

3. Једна народна песма или игра;

4. Два комада уз клавирску пратњу.

Испитни програм се изводи напамет.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Пуна синхронизација леве и десне руке.

- Свирање у осмој, деветој и десетој позицији.

- Украси - предудар, трилер.

- Ритам - секстола, пентола, дуола.

ЛЕСТВИЦЕ

Дур, мол до четири предзнака кроз две октаве са трозвуком.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Шест етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Четири комада.

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Један став концерта или концертна.

ЛИТЕРАТУРА

- Веће форме: С. Мах: Концертно фачиле

- Бетовен: Сонатина Ге-дур

- Николић: Концертино у старом стилу
  - Мокру: Концертино Ге-дур
- ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА**
- све предвиђене лествице;
  - техничке вежбе - десет вежби;
  - етиде - четири етиде;
  - народне песме - три комада;
  - комади уз клавирску пратњу - три комада;
  - једна велика форма (став концерта или кончертина).

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица кроз две октаве са трозвуком;
2. Једна етида;
3. Једна народна песма или игра;
4. Један комад уз клавирску пратњу;
5. Један став велике форме;

Испитни програм се изводи напамет.

V РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање са свим положајима на инструменту.
- Промена положаја.
- Неговање лепог тона.
- Примена украса.

ЛЕСТВИЦЕ

Све дурске и молске кроз две октаве и трозвучима, доминантни септакорд.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Шест етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Шест комада.

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Једна велика форма.

ЛИТЕРАТУРА

- Велике форме: Ф. Куцхлер: Концертино Де-дур, оп. 12
- Ридинг: Концерт Де-дур, оп. 36
- Ридинг: Концерт Ге-дур, оп. 24
- Ридинг: Концерт ха-мол

- Портноф: Концертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- четири етиде;
- четири народне песме или игре;
- три комада уз клавирску пратњу;
- једна велика форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна молска лествица кроз две октаве са трозвучима и септакордом;
2. Једна етида;
3. Једна народна песма или игра;
4. Један комад уз клавирску пратњу;
5. Једна велика форма.

Испитни програм се изводи напамет.

VI РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на развоју технике.
- Вежбе за промену позиције.
- Неговање музичке фразе, изражајности и музичке индивидуалности.

ЛЕСТВИЦЕ

Све дурске и молске у целокупном опсегу инструмента са трозвучима, доминантним и умањеним септакордом.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Шест етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Шест комада.

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Једна велика форма.

ЛИТЕРАТУРА

Велике форме:

- Ридинг: Кончертино а-мол, оп. 21.
- Бермел: Кончертино Ге-дур, оп. 1.
- Хубер: Кончертино Еф-дур, оп. 7.
- Сајц: Кончертино бр. 5 и бр. 2.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- три етиде;
- четири народне песме или игре;
- три комада из клавирску пратњу;
- једна велика форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица у целокупном опсегу инструмента са трозвучима, доминантни и умањени септакорд;
2. Једна етида;
3. Једна народна игра или песма;
4. Један комад уз клавирску пратњу;
5. Једна велика форма.

Испитни програм се изводи напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Щрадик: Вежбе за виолину, 1-15 (прилагодити штиму инструмента)
  - Л. Малагурски: Школа за тамбуру бисерницу
  - Л. Чуњин: Школа свирања на домри
  - А. Александров: Школа свирања на домри
  - Б. Стојановић: Тамбурашки буквар
  - Тамбурашке игре
  - Г. Суботин: Школа свирања на уметничкој тамбури
  - Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, I, II и III свеска
  - Фортунатов: Збирка етида за виолину, I и II свеска
  - Фортунатов: Хрестоматија за виолину и клавир, I и II књига
  - Гарлицки и Родионов: Млади виолиниста, I и II књига
  - Сузуки: Школа за виолину
  - Златне степенице, I и II књига
- Велике форме:
- Хендл: Варијације
  - П. Николич: Кончертино Ге-дур
  - Макс: Кончертино фачиле
  - Бетовен: Сонатине
  - О. Ридинг: Концерт ха-мол
  - Ф. Килер: Кончертино Ге-дур, Де-дур
  - А. Комаровски: Кончертино Ге-дур

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ТАМБУРЕ Е ПРИМ И А-БАС ПРИМ

Због досадашњег неуједначеног приступа у изучавању тамбуре, изабране су оне методе које су у пракси дале највеће резултате. Покрети десне руке су из шаке, са употребом трзалице од рога или адекватне тврде пластике. Дужина трзалице треба да је иста као дужина палца десне руке ученика. Трзалица у односу на палац треба да захвати угао од 20 до 30 степени. Десна рука не сме да се ослања на горњу плочу тамбуре осим на самом ободу тј. на страницама. Код е-прима положај леве руке је такав да сваки прст иде на следећи лествични тон, а код бас-прима у свако поље по један прст.

Тежиште програма је на савладавању техничких и музичких проблема у оквиру практичног рада са сваким учеником посебно.

У прва три разреда тежиште је на решавању техничких проблема, правилном држању инструмента и произвођењу здравог тона, а у четвртом, петом и шестом разреду се поред технике више ради на интерпретацији.

Програм обухвата народну и уметничку музику па треба инсистирати на стилској различитости. У четвртом, петом и шестом разреду важан елемент у савлађивању програма је рад у оркестру где се на практичан начин развија смисао за колективно музицирање.

МАНДОЛИНА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Упознавање инструмента.
- Правилно седење за инструментом и поставка апарата.
- Развој музичке писмености.
- Правилно коришћење трзалице.
- Упознавање мотива, фразе, мелодије и веће музичке целине.
- Упознавање артикулације (легато, стакато, портато...).
- Савладавање основних елемената технике свирања (ударци на доле, наизменични ударци, тремоло, пицкато).
- Правилно коришћење динамичке нијансе и ознаке за темпо и агогику.
- Активно учешће у стварању сопствене интерпретације.
- Свирање уз музичку пратњу клавира.
- Неговање заједничког музицирања.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање ђака са основним деловима инструмента, правилним седењем и правилним положајем обе руке.
- Објашњење држања и коришћења трзагице, која по облику и величини треба да се прилагоди конституцији ученика.
- Описмењавање детета које мора да обухвати основне ритмичке вредности и одговарајуће паузе (цела, половина, четвртина и осмина), затим абecedна имена нота, систем повисилица, снизивица и разрешилица, као и појам такта и мере (дво, тро, четворочетвртински и шестоосмински такт).
- Упознавање основне технике свирања (ударци на доле, наизменично свирање, пицкато палцем и тремола).
- Савладавање дурских лествица до три предзнака у оквиру прве позиције.
- Једноставно објашњење појма музичке фразе.
- Упознавање основних динамичких ознака (*f*, *mf*, *p*).
- Објашњење ознака за темпо (*andante*, *adagio* и *allegro moderato*).
- Основна поставка легата и стаката.
- Развијање код ученика способности слушања сопственог свирања и свирања уз пратњу клавира.
- Због истог начина свирања и сличног репертоара настава може да се изводи и на домри.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- В. Чунин: Школа свирања на домри
- Д. Марковић: Мали комади, I и II свеска
- А. Александров: Педагошки репертоар домриста, I и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- К. Родионов: Почетна школа за виолину
- Н. Секулић: Школа за мандолину

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске лествице кроз једну октаву са трозвучима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље утврђивање техничких елемената научених у I разреду (ударци на доле, наизменично свирање, пицкато и тремола).
- Упознавање нотних вредности (шеснаестина, пунктирани ритам, триола).
- Савладавање друге и треће позиције.
- Рад на дурским лествицама кроз једну октаву при коришћењу друге и треће позиције, са трозвучиме и обратијима.
- Обрада нових врста тактова (3/8, 2/2, 3/2).
- Нове ознаке за темпо и агогику (*accelerando*, *piu mosso*, *meno mosso*, *ritenuto*).
- Упознавање основних динамичких нијанси (мецо пиано, крешендо, декрешендо).
- Даље усавршавање координације руку кроз техничке вежбе и свирање лакших комада.
- Примене савладаних елемената артикулације.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- В. Чунин: Школа свирања на домри
- Д. Марковић: Мали комади, I и II свеска
- А. Александров: Педагошки репертоар домриста, I и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- Родионов: Почетна школа за виолину
- Хумл и Маријановић: Избор етида за виолину, I свеска
- Н. Секулић: Школа за мандолину

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске лествице кроз једну октаву у II и III позицији са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Развијање музичког укуса, слуха и ритма на основу одабране музичке литературе.
- Детаљнија анализа облика које треба да послуже за лакше тумачење нотног текста и развој музичке меморије.
- Усавршавање технике тремола.
- Рад на украсима (предудар).
- Упознавање природних флажолета и извођење пицикато палцем и средњим прстом.
- Израда динамичких нијанси: крешендо и декрешендо.
- Обрада једноставних двохвата и трохвата.
- Упознавање молских лествица
- Свирање лествица кроз две октаве.
- Припремање за даље школовање.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- В. Чунин: Школа свирања на домри
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- Щрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Д. Марковић: Школа за виолину, II свеска
- Волфарт: Етиде за виолину, оп. 45
- Ивановић: Од преткласика до модерне, II свеска
- Н. Секулић: Школа за мандолину
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, III и IV разред

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору кроз две октаве са трозвучима и потезима;
2. Једна етида;
3. Два комада различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на употпуњавању стеченог знања.
- Упознавање и свирање композиција крупне форме: став из концертина, концерта, сонатине или варијације.
- Даљи рад и усавршавање двооктавних лествица.
- Детаљније упознавање ученика са техником украса (двоструки предудар и мордент).
- Инсистирање на музичком изразу и на потпуној контроли ритма и темпа.
- Читање с листа једноставних композиција.
- Оспособљавање за самостално штимовање инструмента.

ЛИТЕРАТУРА

- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, IV и V разред
- Хендл: Варијације
- О. Ридинг: Концерти за виолину ха-мол, Бе-дур, А-дур
- П. Николић: Концертино Ге-дур, А-дур
- Вивалди: Концерт Ге-дур
- Кајзер: Етиде за виолину оп. 24
- Щрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- А. Александров: Избор етида за домру

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору дурска или молска кроз две октаве са трозвучима и потезима;
2. Три комада различитог садржаја.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

V РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на употпуњавању стеченог знања.
- Рад на промени позиција у скоковима за леву руку.
- Упознавање украса: мордент, трилер.
- Свирање лествица кроз две октаве до четири предзнака.
- Упознавање и детаљнија примена већег броја ознака за динамику и темпо.
- Даљи рад на читању с листа.
- Учешће ученика у колективном музицирању.

- Усавршавање технике десне руке.
- Упућивање ученика на самостално решавање лакшег проблема у примени прстореда и потеза.
- Даљи рад на артикулацији.

ЛИТЕРАТУРА

- Галички: Хрестоматија за виолину, III свеска
- Ивановић: Од преткласике до модерне, II и III свеска
- Кајзер: Етиде за виолину
- Волфарт: Етиде за виолину, оп. 45, II свеска
- Вивалди: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур
- О. Ридинг: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур, а-мол
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, V и VI разред
- Щрадик: Вежбе за леву руку, II свеска

- Комаровски: Варијације

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице до пет предзнака кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору дурска или молска кроз две октаве са трозвучима и потезима;
2. Три комада различитог садржаја.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

VI РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању, који подразумева захтеве у квалитету тона, темпу и динамици.
- Рад на лествицама кроз три октаве.
- Усавршавање украса (групето, мордент, трилер).
- Усавршавање технике тремола.
- Рад на легату у левој руци.
- Упознавање различитих ефеката на инструменту: вибрато десном и левом руком.

ЛИТЕРАТУРА

- Кројцер: Етиде за виолину
- Фортунатов: Етиде за виолину
- Кајзер: Етиде за виолину
- Верачини: Сонате за виолину
- Вивалди: Концерти за виолину, а-мол, ге-мол
- Хубер: Кончертино Ефдур
- Бакланова: Кончертино де-мол
- Щрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Бетовен: Сонатине за мандолину
- Скарлати: Сонате
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Мазас: Етиде, оп. 36, I свеска
- Бах: Концерт за виолину а-мол, I став
- Златне степенице, III свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две и три октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Три комада различитог карактера.

Програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Тежиште програма је на савладавању техничких и музичких проблема у оквиру практичног рада са сваким учеником посебно. План треба направити према потребама сваког ученика, односно према његовом нивоу зрелости, старости и физичког развоја. Избор програма треба да буде поступан, а композиције треба да буду кратке, па касније све дуже и захтевније уз увођење модулација.

У прва три разреда обратити пажњу на правилно држање инструмента, решавање техничких проблема и произвођење здравог тона. У четвртм, петом и шестом разреду, поред технике, више радити на интерпретацији. Важан елемент у савлађивању програма је рад у оркестру где се на практичан начин развија смисао за колективно музицирање. Комаде користити из разне литературе са одређеним техничким захтевима, арпеђима, модулацијама и темпима, уз разумевање фразе.

С обзиром да програм обухвата народну и уметничку музику, треба инсистирати на стилској различитости.

ХАРФА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе.
- Познавање инструмента, поставка тела и руку.

- Описмењавање и педализација.
- Савладавање ритмике и читања знакова.
- Развијање базичних техника.
- Разумевање музичке фразе у малим формама, динамике, стила, развијање меморије, знање за наставак школовања.
- Развијање психомоторних - менталних и физичких способности у складу са индивидуалним узрастом.
- Коришћење педала при извођењу композиција.
- Препознавање и свирање лигатуре и синкопе.
- Упознавање знакова педализације, динамике и темпа.
- Свирање лествица у шеснаестинама кроз три октаве са подметањем трећег и четвртог прста.
- Свирање четворогласних трозвука и доминантног септакорда, хармонски и разложено кроз три октаве.
- Коришћење клизања палца и четвртог прста, флажолета, етуфе, арпеђа.
- Свирање композиција различитог стила.
- Оспособљавање за свирање на јавним наступима, испиту или такмичењу.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање инструмената, поставка руке и тела за харфом. Техничке вежбе радити пажљиво и прецизно ритмички и тонски.
- Нотно описмењавање и упознавање са основним ритмичким вредностима.
- Упознавање педализације кроз лествице у првом полугодишту, а у другом полугодишту кроз композиције и то са променом једног педала.

ЛЕСТВИЦЕ

- Скале у другом полугодишту и то дурске до два предзнака кроз једну октаву.
- Трозвук у основном положају и обртајима хармонски и разложено.

ЛИТЕРАТУРА

- Рубин, Парфенов, Гроси и Поцоли: Избор из почетних школа за харфу
- Поцоли: Етиде
- Бокса: Етиде
- Хаселман: Мали комади
- Бокса: Комади
- Хрестоматија I, избор комада
- Гранђани: Мали комади
- Избор других композиција у складу са способностима детета

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- дурске лествице до два предзнака - кроз једну октаву са трозвуком;
- четири до шест етида;
- три до пет комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Дурске лествице, све кроз 2 октаве, трозвуци и арпеђа.
- У другом полугодишту разложене октаве са удвојеним основним тоном.
- Ритмика - пунктиране вредности, триола и осмински такт.

ЛИТЕРАТУРА

- Рубин: Почетна школа харфе
- Бокса: Етиде
- Хадерман: Етиде бр. 10, 11
- Поцоли: Етиде
- Хаселман: Успаванка
- Гранђани: Мали комади
- Хаселман: Мала свита
- Гедике: Соната Ге-дур (Хрестоматија)
- Гречањин: Мазурка
- Л. Вуд: Руска успаванка
- С. Мејдоналд: Комади

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве;
- три до четири етиде;

- четири до шест комада

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на лествицама и арпеђима.

- Рад на развоју технике.

- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све дурске и молске лествице кроз три октаве са 4 предзнака.

- Трозвуци и доминантни септакорд.

- Прсне вежбе клизања првог и четвртог прста.

ЛИТЕРАТУРА

- Гроси и Поцоли: Етиде, избор

- Бокса: Етиде 5, 6, 7 и 17

- Х Реније: Техничке вежбе

- Дусек: Сонатина бр. 2 и бр. 1, I став

- Надерман: Сонатина бр. 2, II став

- Реније: Гавота

- Хаселман: Меланхолична серенада

- С. Мекдоналд: Комади

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале, трозвуци и четворозвуци кроз три октаве;

- четири до пет етида;

- три до пет комада од којих обавезно један став сонатине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала кроз три октаве у шеснаестинама, четворозвук, доминантни септакорд;

2. Једна етида;

3. Први став сонатине;

4. Један комад.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на лествицама и арпеђима, са пребацивањем руку.

- Рад на развоју технике.

- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све лествице у шеснаестинама кроз октаве, четворозвуци доминантни и умањени септакорд и разложена арпеђа, са пребацивањем руку у обртајима.

- Прсне вежбе клизања првог и четвртог прста у бржем темпу, флажолети етуфе, октаве са отвореном и "затвореном" шаком, вежбе првог и другог прста као претеча почетног трилера.

ЛИТЕРАТУРА

- Поцоли: Етиде

- Надерман: Етиде

- Бокса: Етиде

- Хаселман: Етиде

- Дусек: Сонатине

- Надерман: Сонатина I, II, IV

- Крумхолц: Сонатина Бе-дур

- Моцарт: Тема са варијацијама

- Бетовен: Тема са варијацијама

- Хаселман: Мала прича

- Гранђани: Баркарола

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице, арпеђа, прсне вежбе;

- четири до пет етида;

- једна сонатина;

- четири до пет комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица и арпеђа;

2. Једна етида;

3. Једна сонатина;

4. Један комад.

V РАЗРЕД
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на лествицама и арпеђима, са подметањем прста.
- Рад на развоју технике и на трилерима.
- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све лествице, трозвуци, четворозвуци, септакорди. Разложени септакорди са подметањем четвртог прста у свим обртајима.
- Прсне вежбе трилера.

ЛИТЕРАТУРА

- Бокса: Етиде
- Надерман: Етиде
- Ердели: 20 етида
- Хаселман: Етиде
- Дусек: Сонатине III, IV
- Надерман: 7 ноктурна за харфу
- Гранђани: Ноктурно
- Гранђани: Баркарола
- Посе: Игра таласа
- Надерман: Сонатине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све лествице;
- три до пет етида;
- две сонатине;
- три до четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са арпеђима;
2. Једна етида;
3. Једна сонатина или тема с варијацијама;
4. Један комад.

Програм се изводи напамет.

VI РАЗРЕД
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на лествицама са арпеђима и септакордима.
- Рад на развоју технике и ритма.
- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све лествице у октави и терци, арпеђа, септакорди (умањени и доминантни).
- Техничке вежбе, прсне са првим, другим и трећим, четвртим прстом.
- Све ритмичке комбинације, трилери 2131, 21, 12.

ЛИТЕРАТУРА

- Бокса: Етиде
- Надерман: Етиде
- Цабел: Етиде
- Дусек: Сонатине
- Надерман: Сонатине
- Салцедо: Музичка кутија
- Глијер: У пољу
- Мусоргски: Суза
- Мејдоналд: Комади

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале, арпеђо, прсне вежбе;
- три до пет етида;
- једна сонатина;
- четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са арпеђима;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једна сонатина;
4. Једна композиција аутора из XIX века;
5. Једна композиција савременог аутора.

Програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

- План треба направити по потребама одређеног ученика (нивоу зрелости, старости, физичког развоја и прошлих искуства).
- Избор треба бити поступан.
- Композиције треба да буду кратке, па касније све дуже и захтевније уз модулације.
- Комаде користити из разне литературе са одређеним техничким захтевима, арпеђа, модулације, темпа и разумевање фразе.
- Сонатине или варијације, кратке форме, радити са посебном пажњом на техничке проблеме, ознаке темпа и пулсације.

- Постепено осамосталити ученика.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА (клавир, хармоника)

КЛАВИР

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју физиолошких и психолошких слуховних способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, навике размишљања у тонским представама (тонске контекмплације) и потребе за изражавањем звуком (духовног слуха).

- Упознавање ученика са грађом клавира (резонантном кућицом, поклопцем, клавијатуром, системом полука са чекићима, чивијама, жицама, пригушивачима, педалима, механиком производње звука...), његовим акустичким својствима (специфичношћу амплитуде клавирског звука, регистарском неуједначеношћу и феноменом аликвотне резонанце) и изражајним могућностима (тонским опсегом, динамичким дијапазоном и колористичким својствима).

- Овладавање основном техником свирања на клавиру - савлађивањем, на основном нивоу, свих врста техничких проблема: репетиција, трилера, тремола, лествица, позиционих и ванпозиционих арпеђа и фигурација, дуплих нота, акорада, скокова и полифоније.

- Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације, акцентуације и инструментације) и изградња способности њихове адекватне стилске употребе у процесу извођења музичког дела.

- Музичко описмењавање - постизање вештине течног читања и писања нота у виолинском и бас кључу, разумевање значења најучесталијих (нумеричких, графичких и вербалних) темповских, карактерних, метричких, динамичких, агогичких, акцентних и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју способности спретног свирања *prima vista*.

- Усвајање основних знања из области музичке теорије, хармоније, контрапункта и музичких облика, као и основних знања из области музичке историје - ради изградње способности поузданог препознавања стилских епоха, њихових кључних карактеристика и уметничке вредности најспелијих дела њихових истакнутих представника.

- Упознавање најзначајнијих дела из области клавирске литературе, њихове уметничке вредности и основних чињеница из биографија њихових аутора.

- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.

- Стицање искуства редовног јавног наступања (самосталног и у ансамблу) изградња одговорног става у односу на висок стандард захтева савремене концертне и такмичарске праксе.

- Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике (у виду тонског записа или концертног извођења).

- Развијање и профилирање естетских музичких критеријума (способности препознавања и адекватне процене уметничке вредности музичког дела или његове интерпретације).

- Развијање афирмативних етичких ставова према националној и светској пијанистичкој баштини, њеној важности у домаћој и светској музичкој култури, професији пијанисте (извођача и педагога) и значају његове улоге у друштву.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Почетни рад на развоју спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, путем учења и изражајног певања кратких, једноставних, лаких песмица (у оквиру прве октаве), свирања истих песмица по слуху (самостално и у четири руке, уз пратњу наставника) и њиховог транспоновања у тоналитете са једним или два предзнака (ово се нарочито односи на ученике који, од почетка, испољавају натпросечне слуховне способности).

Почетни рад на развијању музичке фантазије, путем игре и приче.

Упознавање са клавијатуром (називи белих и црних дирки и називи октава).

Основно упознавање са механизмом производње звука на клавиру.

Упознавање са функционалним положајем тела за клавиром и основама ефикасне употребе извођачког апарата.

Упражњавање једноставних вежби за телесну релаксацију.

Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо (*lento*, *adagio*, *andante*, *andantino*, *moderato*, *allegretto*, *allegro*, *presto*...).

Упознавање са значењем најчешћих ознака за карактер (*dolce*, *tranquillo*, *cantabile*, *grazioso*, *espressivo*, *marcato*, *scherzando*...).

Упознавање са релативним трајањем нота (целих, половина, четвртина, осмина и њима одговарајућих пауза и триола) и значењем пунктирања.

Упознавање са различитим врстама простих и сложених тактова (2/8, 3/8, 6/8, 2/4, 3/4, 4/4...).

Рад на бројању - помоћном средству за постизање метрички тачног и ритмичног свирања.

Упознавање са значењем основних динамичких ознака (*pianissimo*, *piano*, *mezoforte*, *forte*, *fortissimo*, *diminuendo*, *crescendo*...).

Упознавање са значењем основних агогичких ознака (*ritardando*, *accelerando*, *allargando*, *sostenuto*, *piu lento*, *piu mosso*, *a tempo*...).

Упознавање са значењем основних артикулационих ознака (*portato*, *legato*, *legiero*, *staccato*...) и графичким начином њиховог исписивања (тачка, црта, мали клинасти знак, лук).

Упознавање са основним полифоним поступцима (имитација, инверзија, канон).

Увежбавање почетне вештине читања нота у виолинском и бас кључу.

Свирање лаких композиција, с наставником, четвороручно, *Prima vista*.

Упознавање са појмом метричке целине (двотакт, тротакт, четвортакт...).

Упознавање са појмом мисаоне целине (фраза).

Елементарно упознавање са најједноставнијим музичким облицима (реченица, период, песма).

ЛИТЕРАТУРА

КЛАВИРСКЕ ШКОЛЕ ЗА ПОЧЕТНИКЕ

- Ј. Кршић, М. Петровић, Бајер, Николајевић, Гњесина, Артоболевска и сличне.

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 76

- Лешхорн: Мелодичне етиде, оп. 192

- Черни: Етиде, оп. 139 и Етиде, оп. 599
 - Друге етиде или виртуозне композиције.
КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ
 - Чајковски: Дечји албум, оп. 39
 - Мајкапар: 24 лаке композиције, оп. 16
 - Гречанинов: Оп. 99
 - Шуман: Албум за младеж, оп. 68
 - Друге композиције сличне тежине.
КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА
 - В. Миланковић: Дечје приче - 25 минијатура за I и II разред
 - М. Тајчевић: За мале
 - З. Христић: Тачкице
 - Друге композиције сличне тежине.
ЛЕСТВИЦЕ
 Це-дур, Ге-дур, Де-дур, А-дур и Е-дур.
 Препоручене варијанте:
 - паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз једну октаву;
 - у супротним смеровима, у четвртинама, с почетком у интервалу приме, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз једну октаву.
 Артикулација: портато или легато.
 Динамика: по слободном избору.
 Препоручен минимални темпо: четвртина = 60.
ТРОЗВУЦИ
 Це-дур, Ге-дур, Де-дур, А-дур и Е-дур.
 Препоручена варијанта: мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд, сваки трозвук наизменично (разложено па симултано), паралелно, у размаку октаве, у четвртинама, навише и наниже, континуирано, кроз једну октаву.
 Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.
 Динамика: по слободном избору.
 Препоручени минимални темпо: четвртина = 60 (трајање разложено свираног акорда је једнако трајању симултано свираног акорда - три четвртине).
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
 - педесет композиција по слободном избору.
ЈАВНИ НАСТУПИ
 - обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
 1. Једна лествица;
 2. Једна етида (или виртуозна композиција);
 3. Две композиције, по слободном избору.
НАПОМЕНЕ
 Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.
 Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).
 Ученику је на смотри током школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Наставак рада на развоју спољашњег и унутрашњег слуха путем изражајног певања, свирања по слуху и транспонована у тоналитете са једним, два или три предзнака (ово се нарочито односи на ученике натпросечних слуховних способности)

Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче, са тенденцијом постепеног напуштања игре у корист других, узрасту примеренијих активности.

Допуњавање почетног знања о клавијатури основним информацијама о улози и механизму функционисања педала.

Проширивање знања о механизму произвођења клавијатурског звука основним информацијама о његовим акустичким својствима.

Обогаћивање искуства стеченог у области функционалне употребе извођачког апарата новим увидима у проблематику, кроз процес савлађивања сложенијих извођачких захтева.

Континуирано упражњавање вежби за телесну релаксацију, у сврху даље изградње слободне и ефикасности извођачког апарата.

Наставак упознавања са ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази у композицијама које изучава. Поред ознака на италијанском језику, ученик упознаје и најчешће ознаке на немачком, француском и руском језику.

Проширивање знања о релативном трајању основних и пунктираних нота (и њима одговарајућих пауза и триола) информацијама о ситнијим нотним вредностима (шеснаестинама, тридесетдвојкама и шездесетчетворкама).

Упознавање са једноставним врстама неправилног такта (5/8, 7/8, 5/4, 7/4...).

Наставак рада на бројању (у случају немогућности постизања тачног и ритмичног свирања без овог помоћног средства).

Допуњавање знања о основним артикулационим ознакама и графичком начину њиховог исписивања.

Упознавање са ознакама за педал и рад на композицијама које захтевају једноставну педализацију.

Утврђивање знања о основним полифоним поступцима кроз процес рада на једноставним полифоним композицијама.

Усавршавање вештине читања нота у виолинском и бас кључу (путем свирања с наставником, четвороручно, Prima vista) са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.

Проширење знања о појмовима метричке целине и фразе упознавањем нових карактеристичних примера, кроз извођачку праксу.

Обогаћење знања о музичким облицима новим информацијама о врстама реченице, периода и песме.

Усвајање нових информација о лествичним ступњевима и основним облицима каденце.

ЛИТЕРАТУРА

Клавијурске школе за почетнике

- Ј. Кршић, М. Петровић, Бајер, Николајева, Гњесина, Артоболевска и сличне.

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лешхорн: Мелодичне етиде, оп. 192
- Лемоан: Дечје етиде, оп. 37
- Черни: Етиде, оп. 139
- Беренс: Етиде, оп. 70
- Друге етиде или виртуозне композиције.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Бах: Мале композиције
- Друге полифоне композиције барокних композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Шуман: Албум за младеж оп. 68
- Чајковски: Дечји албум, оп. 39
- Гречанинов: Оп. 99
- Гедике: Оп. 36
- Кабалевски: Оп. 30
- Барток: Микрокосмос, I свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТИНЕ

- Сонатине Ванхала, Плејела, Хаслингера, Бетовена и других аутора, доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЊИХ АУТОРА

- В. Миланковић: Дечје приче - 25 минијатура за I и II разред
- М. Тајчевић: За мале
- З. Христић: Тачкице
- С. Хофман: Две басне

- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ

- Дијабели: Сонатине, оп. 24, Мелодијске вежбе, оп. 149 и оп. 163
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

Ха-дур, Еф-дур, де-мол, а-мол и е-мол.

Препоручене варијанте:

- паралелно, у осминама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- у супротним смеровима, у осминама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве (само дурске лествице из наведене групе).

Артикулација: легато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручен минимални темпо: осмина = 100.

ТРОЗВУЦИ

Ха-дур, Еф-дур, де-мол, а-мол и е-мол.

Препоручене варијанте:

- мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд, разложено, у интервалу октаве, паралелно, у осминама, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- мали положај, симултано (у акордима), у интервалу октаве, паралелно, у четвртинама, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: осмина = 100.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- пет етида (или виртуозних композиција сличне тежине);
- пет композиција по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна цела сонатина и став из сонатине или циклус варијација.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНА

Два обавезна јавна наступа и смотра на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Наставак рада на развоју унутрашњег и спољашњег слуха усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.

Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.

Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима, поетским и метафрничким приказивањима музичког садржаја, буђењем интересовања за креативно изражавање клавирским звуком и радом на прецизном уметничком обликовању изучаваног репертоара.

Обогађивање искуства у употреби педала даљим радом на композицијама једноставних захтева на овом плану.

Објашњење појмова превременог, истовременог и напредног педала и његове извођачке примене.

Продубљивање знања о акустичким и изражајним својствима клавирског звука, почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење илузије "певања" на клавиру и интензивно усмеравање на ово поље извођачке проблематике.

Даље усавршавање могућности извођачког апарата, засновано на принципима слободе, економичности и ефикасности.

Даље повремено упражњавање вежби за телесну релаксацију.

Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.

Стицање почетног искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у једноставним полиритмичким

комбинацијама (дуоле са триолама и триоле са дуолама), четвороручно или на два клавира, са наставником.

Даље усавршавање вештине свирања полифоније, радом на композицијама сложенијих захтева.

Упознавање са основним врстама украса (кратким предударом - форшлагом, дугим предударом - апођатуром, праттрилером, мордентом и шлајфером) и разумевање и усвајање начина њиховог извођења.

Даље усавршавање вештине читања Prima vista.

Профилирање знања о музичким облицима (малој и великој реченици, малом и великом периоду и малој и великој троделној песми).

Даље усвајање информација о главним лествичним ступњевима и њиховим заменицима, њиховим међусобним односима, и вежбање у препознавању аутентичног и плагалног облика каденце.

Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања, са објашњењем предности принципа "Мало, пажљиво и често" и принципа нераздрожности слуховне од механичке компоненте.

Почетна активност на формирању навике редовног слушања уметнички вредне музике праћена информацијама о основним карактеристикама најважнијих стилских епоха.

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лемсан: Дечје етиде, оп. 37
- Черни: Етиде оп. 849
- Бертини: Етиде оп. 100
- Друге етиде или композиције сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Бах: Мале композиције
- Друге полифоне композиције барокних композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Шуман: Албум за младеж оп. 68
- Чајковски: Дечји албум, оп. 39
- Лутославски: 12 малих комада
- Казела: 11 дечјих комада
- Гречанинов: Дечја књига, оп. 98
- Гедике: Оп. 36
- Кабалеовски: Оп. 30
- Мајкапар: Минијатуре оп. 33
- Барток: Микрокосмос, I и II свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТИНЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ

- Сонатине и варијације Дијабелија, Кулауа, Дусика, Хајдна, Бетовена и других композитора, доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- С. Рајичић: Дечја збирка
- М. Тајчевић: За мале
- З. Христић: Тачкице
- Друге композиције домаћих аутора, сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ

- Дијабели: Сонатине, оп. 24
- Стравински: Пет малих комада
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

Бе-дур, Ес-дур, Ас-дур, це-мол, ге-мол и хроматска лествица.

Препоручене варијанте:

- паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве (хроматска лествица на исти начин);

- паралелно, у осминским триолама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз три октаве (само дурске и молске лествице из наведене групе);

- у супротним смеровима, у шеснаестинама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;

Артикулација: легато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручен минимални темпо: осмина и осминска триола = 80.

ТРОЗВУЦИ

Бе-дур, Ес-дур, Ас-дур, це-мол и ге-мол.

Препоручене варијанте:

- мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;

- мали положај, симултано (у акордима), паралелно, у осминама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручен минимални темпо: осмина = 80.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири етиде (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа);
- четири композиције, по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна цела сонатина и став из сонатине или циклус варијација.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- једна лествица и две композиције, по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифоне композиција;

4. Један став из сонатине;
5. Једна композиција, по слободном избору.

НАПОМЕНА

Смотра (на крају првог полугодишта) и обавезни јавни наступи, једнако као у првом и другом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

Оцена са овог испита треба да буде одраз пажљиве, свеобухватне процене даље перспективе учениковог школовања.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV РАЗРЕД

(2 часа недељни, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Наставак рада на развоју унутрашњег и спољашњег слуха даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду, с нарочитом пажњом усмереном на препознавање вертикално-хоризонталних (хармонско-мелодијских) односа у оквиру задатих примера за вежбање. Развој свести о основним релацијама унутар тоналитета и релацијама тоналитета унутар квинтног круга и успостављање, у вези са овом проблематиком, чврсте везе са садржајима текуће наставе солфеџа.

Стицање почетног искуства у свирању по слуху кратких, једноставних, дијатонских мелодија (хармонизованих плагалним и аутентичним каденцирајућим обртима) и развој елементарне вештине импровизовања у оквирима оваквих тешкоћа.

Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела, у циљу постепеног развијања способности слуховне контемплације (размишљања у тонским представама).

Наставак рада на развијању музичке фантазије указивањем на аналогije међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...), упоређивањем, изградњом способности увиђања и подстицајним разговорима (поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту) на теме из области музичке естетике.

Даље обогаћивање искуства у употреби педала, радом на композицијама сложенијих захтева на овом плану и почетак рада на стварању навике целисходног употребљавања левог педала - у сврху промене боје (тембра), а не утишавања звука.

Продубљивање осетљивости на лепоту клавирског звука, доследним радом на усавршавању извођачке вештине "певања" на клавиру - нарочито пажљивим, темељним изучавањем композиција полифоне структуре и композиција с романтичарском кантиленом.

Проширивање знања из области орнаментације упознавањем са групетом и трилером, њиховом варијантама и основним правилима њиховог извођења у оквирима барокног, класичног и романтичног стила.

Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева (нарочито оних које третирају проблем трилера и активности "горњих" прстију) и инсистирањем на савлађивању њиховог "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина извођења - креирањем и увежбавањем ритмичких и фактуралних варијаната појединих тешких одломака и постепеним подизањем темпа извођења (према индивидуалним могућностима ученика) ка граници солидног виртуозитета.

Навикавање на економичну и сврсисходну употребу метронома у процесу вежбања (повремену, искључиво у сврху краткотрајне контроле темпа или односа темпа у оквиру композиције) с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.

Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агоике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.

Обогаћивање искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у сложенијим полиритмичким комбинацијама (триоле са квартолама и квартоле са триолама), четвороручно или на два клавира, са наставником.

Стално усавршавање вештине читања *Prima vista*, вежбањем примера са сложенијим тешкоћама на овом плану (самосталним или у сарадњи са наставником - четвороручно или на два клавира).

Проширивање знања о музичким облицима основним информацијама о варијацијама, ронду и сонати.

Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем мотивишућих домаћих задатака и подстицањем ученика на припремање (за концертно извођење) кратких, једноставних композиција, без велике помоћи наставника.

Укорењивање навике редовног слушања уметнички вредне музике повременим преслушавањем тонских снимака једноставних, популарних композиција које припадају различитим жанровима, разговарањем о њиховом садржају и уметничкој вредности и коментарисањем извођачких квалитета њихових интерпретатора.

Стицање почетног такмичарског искуства узимањем учешћа у такмичењима једноставних програмских захтева, у сврху постепене изградње индивидуалног става према феномену музичког такмичења и раног прихватања високих захтева актуелних такмичарских извођачких стандарда (односи се претежно на напредне, извођачки мотивисане и подијумски оријентисане ученике).

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Беренс: Етиде, оп. 61
- Черни: Етиде, оп. 849 и оп. 299
- Хелер: Етиде, оп. 47
- Друге етиде сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Бах: Мали прелудијуми и Двогласне инвенције
- Глинка: Четири двогласне фуге
- Мјасковски: Оп. 78, двогласне фуге
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Шопен: Ноктурна у це-молу и цис-молу, оп. постх. и Полонеза у ге-молу, оп. постх.
- Шуман: Албум за младеж, оп. 68
- Григ: Лирски комади
- Кабалевски: Дечје композиције
- Гречанинов: Оп. 99, Оп. 119, Оп. 123, Оп. 127.
- Шостакович: Игре лутака

- Казела: 11 дечјих комада
- Барток: Микрокосмос, III и IV свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТИНЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ

- Моцарт: Бечке сонатине
- Бетовен: Соната оп. 49, бр. 2, Ге-дур
- Шуман: Соната оп. 118, бр. 1, Ге-дур
- Кабалевски: Варијације на словачку тему

- Николајев: Мале варијације у класичном стилу
  - Мајкапар: Варијације на руску тему, оп. 8
  - Друге сонатине, сонате или варијације сличне тежине.
- КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА**
- С. Рајичић: Мала клавирска свита
  - М. Тајчевић: Дјеци, II мала свита
  - Ј. Бандур: Успаванка
  - Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.
- КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ**
- Дијабели: Соната оп. 73
  - Вебер: Тема са варијацијама, оп. 10
  - Бертини: Етиде, оп. 97
  - Шуберт: Варијације у е-молу
  - Шуман: Оп. 85
  - Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.
- ЛЕСТВИЦЕ**
- Дес-дур, Гес-дур, еф-мол и ха-мол.
- Препоручене варијанте:
- дурске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
  - у супротним смеровима, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
  - молске и хроматске лествице паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, континуирано, навише и наниже, кроз четири октаве.
- Артикулација: легато.
- Динамика: пиано или форте.
- Препоручени минимални темпо: четвртина = 60 (код извођења у супротним смеровима: четвртина = 40).
- ТРОЗВУЦИ**
- Дес-дур, Гес-дур, еф-мол и ха-мол.
- Препоручене варијанте:
- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорда, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
  - велики положај, симултано, у акордима паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.
- Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.
- Динамика: пиано или форте.
- Препоручени минимални темпо: четвртина = 60.
- НАПОМЕНА**
- Уколико ученику, због његовог узраста, још увек није удобно да "узима" акорде у овом положају, може да их свира без удвојеног основног тона - као у претходним разредима.
- ЧЕТВОРОЗВУЦИ**
- Доминантни и умањени септакорди за дурске и молске тоналитете Це, Ге, Де, Еф Бе и Ес.
- Препоручене варијанте:
- мали положај (такозвано "мало разлагање"), септакорд, квинтсекстакорд, терцквартакорд и секундакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
  - мали положај, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.
- Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.
- Динамика: пиано или форте.
- Препоручени минимални темпо: четвртина = 60.
- ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА**
- четири етиде (или виртуозне композиције);
  - четири композиције, по слободном избору;
  - три полифоне композиције;
  - једна соната или став из сонате и циклус варијација;
- ЈАВНИ НАСТУПИ**
- обавезна два јавна наступа током школске године.
- СМОТРА** (на крају првог полугодишта)
- једна лествица и једна виртуозна етида.
- ИСПИТНИ ПРОГРАМ**
1. Једна полифona композиција;
  2. Једна етида (или виртуозна композиција);
  3. Један став сонатине;
  4. Једна композиција по слободном избору.

V РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Усавршавање способности свирања по слуху употребом нешто сложенијих примера дијатонских мелодијских образаца (хармонизованих одговарајућим каденцирајућим обрима) и стицање почетног искуства у импровизовању елементарне пратње за једноставну певачку, гудачку или дувачку деоницу.
- Наставак рада на техници свесног меморисања (учењем само из нота без употребе инструмента, крајње једноставних, фактурално елементарних композиција, по извођачким тешкоћама доступних ученику првог и другог разреда основне школе), у циљу даљег развијања способности слуховне контекстуације.
- Стални развој музичке фантазије и даље профилирање ученикових критеријума у области уметничког садржаја и естетске вредности музичког дела.
- Даље усавршавање вештине употребе педала изучавањем композиција специфичних извођачких тешкоћа на овом плану.
- Посвећивање нарочите пажње изучавању композиција полифоне структуре (са ученицима просечних способности - не тежих од двогласних) и композиција са романтичарском кантиленом, ради даљег развоја извођачке вештине "певања" на клавиру.
- Проширивање знања из области орнаментације упознавањем (теоријским и кроз извођачку праксу) нових варијанти већ познатих

украса и начина њиховог извођења у оквирима барокног, класичног и романтичног стила.

- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика) са посебним нагласком на даљем савлађивању "Брзо-дугогласно-јасно" начина свирања, у сврху постизања вишег ступња виртуозитета.

- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије и историје (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).

- Обогађивање искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у сложенијим полиритмичким комбинацијама, четвороручно или на два клавира, с наставником (триоле са квинтолама и квинтоле са триолама) и самостално (дуоле са триолама и триоле са дуолама).

- Даље усавршавање вештине читања *Prima vista*, вежбањем примера са сложенијим и разноврснијим тешкоћама (самосталним или у сарадњи с наставником - четвороручно или на два клавира). Упознавање са најпопуларнијим делима оркестарске и друге неклавирске литературе свирањем њихових поједностављених транскрипција.

- Проширивање знања о музичким облицима додатним информацијама о варијацијама, ронду, сонати и сонатном циклусу. Посебно посеђивање пажње детаљној анализи облика композиција извођених у оквиру текућег годишњег репертоара.

- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем разноврсних, мотивишућих, домаћих задатака и подстицањем ученика на самостално припремање (за концертно извођење) нешто захтевнијих композиција, уз незнатну помоћ наставника.

- Одржавање навике редовног слушања уметнички вредне музике даљим стимулисањем интересовања за упознавање нових тонских снимака и повременим заједничким одласцима на концерте.

- Даље обогађивање такмичарског искуства узимањем учешћа у такмичењима са доступним програмским захтевима, у сврху дубљег упознавања личне мотивације за овакву врсту извођачке активности и степена извођачке успешности и ефикасности у њеним оквирима (односи се, пре свега, на ученике израженијих извођачких способности).

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Черни: Етиде оп. 299

- Крамер и Биллов: Етиде

- Беренс: Етиде оп. 61

- Лешхорн: Етиде оп. 38

- Друге етиде сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Бах: Двогласне инвенције, фугете и поједини ставови из Француских свита

- Хендл: Поједини ставови из свита

- Јаковски: У старом стилу, оп. 43

- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Григ: Лирски комади

- Менделсон: Песме без речи

- Шуберт: Два скерца

- Прокофјев: Музика за децу

- Кабалевски: Оп. 37

- Мартину: Лутке

- Барток: Микрокосмос, III и IV свеска

- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТЕ, СОНАТИНЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ

- Хајдн: Сонате, по избору

- Моцарт: Соната Це-дур, KV 545, Соната Ес-дур, KV 282

- Бетовен: Соната оп. 49, бр. 1, ге-мол, Сонате Woo 47 (Ес-дур, еф-мол и Де-дур)

- Шуман: Соната оп. 118, бр. 2, Де-дур

- Вебер: Анданте са варијацијама, оп. 3

- Лукомски: Варијације у еф-молу

- Друге сонате или варијације сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- С. Рајић: Мала клавирска свита

- М. Логар: Два менуета

- В. Мокрањац: Мала свита

- Ј. Славенски: Игре и песме са Балкана

- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ

- Моцарт: Сонате у Де-дуру и Бе-дуру

- Дворжак: Багателе, оп. 47

- Шуберт: Соната у це-молу

- Шуман: Дванаест комада оп. 85

- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

Фис-мол, цис-мол, гис-мол, ес-мол и бе-мол.

Препоручене варијанте:

- дурске и молске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;

- у супротним смеровима, у шеснаестинама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;

- паралелно, у осминама, у интервалима терце, сексте и дециме, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;

- хроматске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 80 (код извођења у супротним смеровима: четвртина = 60).

ТРОЗВУЦИ

Фис-мол, цис-мол, гис-мол, ес-мол и бе-мол.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), квинтакорд, секстакорд, и

квартсекстакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- велики положај, квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- арпеђа (разлагање с променом позиције), паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) - легато; у акордима - портато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 80.

ЧЕТВОРОЗВУЦИ

Доминантни и умањени септакорди за дурске и молске тоналитете.

А, Е, Ха, Ас, Дес и Гес.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), септакорд, квинтсекстакорд, терцкварткорд и секундакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;

- велики положај, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;

- арпеђа, у интервалу октаве, паралелно, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) - легато; у акордима - портато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: осмина = 80.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири етиде (или виртуозне композиције);

- четири композиције, по слободном избору;

- три полифоне композиције;

- једна соната или став из сонате и циклус варијација;

- једна композиција домаћег аутора.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- једна лествица и једна виртуозна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна полифна композиција;

2. Једна етида (или виртуозна композиција);

3. Један став из сонате;

4. Једна композиција по слободном избору;

5. Једна композиција домаћег аутора.

VI PАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Интензивирање рада на развоју активности унутрашњег и спољашњег слуха употребом примера дијатонских и једноставних хроматских хармонско-мелодијских образаца, савлађивањем вештине њиховог репродуковања на инструменту и стицањем сложенијег искуства у импровизовању пратње за певачку, гудачку или дувачку деоницу - функционалног у оквирима аматерске делатности, а истовремено, довољног за евентуалан наставак школовања у средњој музичкој школи.

- Наставак рада на техници свесног меморисања (учењем, само из нота, без употребе инструмента, нешто компликованијих, фактурално сложенијих композиција - по извођачким тешкоћама лако доступних ученику трећег разреда основне школе), у циљу довођења способности слуховне контемплације на солидан аматерски ниво, са перспективом даљег развоја током евентуалног наставака школовања у средњој музичкој школи.

- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије и континуирано индивидуално профилирање основних критеријума у области музичке естетике настављањем са праксом повремених вођења дискусија и задавањем домаћих задатака различитог типа везаних за ову тематику.

- Даље посвећивање пажње изучавању композиција полифоне структуре (трогласних и, изузетно, са ученицима напросечних способности, лаких четворогласних) и композиција са романтичарском кантиленом, ради дефинитивног, сталног усвајања извођачке вештине "певања" на клавиру.

- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата, с нагласком на савлађивању проблематике разложеног и симултаног свирања октава (само код ученика чијем је извођачком апарату овај технички проблем доступан) и на даљем унапређивању "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина свирања - у сврху развијања навике дуготрајног, свакодневног рада на овој проблематици, с крајњим циљем достизања веома солидног степена извођачког виртуозитета (превасходно код ученика напросечних извођачких способности).

- Заокруживање степена стечених знања из области музичке теорије и историје у целину која задовољава потребе аматерског бављења музиком, а уједно представља и солидну основу за даљу наградњу у оквирима средњег музичког школовања.

- Усавршавање вештине извођења полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у још сложенијим полиритмичким комбинацијама, четвороручно или на два клавира, с наставником (квартоле са квинтолама и квинтоле са квартолама) и самостално (триоле са квартолама и квартоле са триолама, и квартоле са квинтолама и квинтоле са квартолама), с крајњим циљем постизања веома функционалне слуховно-моторне координације.

- Довођење вештине читања *Prima vista* на ниво који задовољава потребе у оквирима аматерског бављења музиком, једнако као и на ниво отворене перспективе даљег развоја ове способности током евентуалног наставака школовања у средњој музичкој школи.

- Проширивање знања о музичким облицима још сложенијим информацијама о варијацијама, ронду, сонати, сонатном циклусу и свити, кроз континуиран процес повезивања стеченог теоретског разумевања са личном извођачком праксом.

- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем сложенијих домаћих задатака и подстицањем ученика на припремање тешких композиција за концертно извођење (без помоћи наставника, у потпуности самостално).

- Дефинитивно стварање сталне потребе за слушањем уметнички вредне музике и навике редовног одласка на концерте.

- Даље стицање такмичарског искуства узимањем учешћа у домаћим и интернационалним такмичењима са тежим програмским захтевима (за ученике који испољавају напросечну извођачку способност).

- Интензивна, пажљива, свеобухватна анализа (наставника, у сарадњи са учеником и његовим родитељима) степена знања и искуства које је ученик усвојио током шестогодишњег школовања, стања његове мотивације везане за даља улагања у сопствени музички развој и постојања услова за евентуалан успешан наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Черни: Етиде, оп. 299 и оп. 740
- Лешхорн: Етиде, оп. 66
- Крамер и Биллов: Етиде
- Мошковски: Етиде, оп. 18
- Друге етиде сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Шопен: Композиције из Оп. постх, ноктурна, валцери, полонезе
- Бах: Двогласне и Трогласне инвенције и Француске свите (поједини ставови)
- Хендл: Свите (поједини ставови)
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Моцарт: Рондо Де-дур, Фантазија де-мол
- Бетовен: Багателе, оп. 33
- Шуман: Оп. 99 и оп. 120
- Григ: Лирски комади
- Менделсон: Песме без речи
- Чајковски: Годишња доба
- Бородин: Мала свита
- Регер: 10 малих комада, оп. 44
- Барток: Микрокосмос, V и VI свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ

- Хајдн: Сонате, по избору
- Моцарт: Сонате у Це-дур (КВ 309 и КВ 330), у Еф-дур (КВ 280 и КВ 332)
- Бетовен: Соната у ге-молу, оп. 49, бр.1, Соната у Ге-дур, оп. 79
- Кабалевски: Варијације у Бе-дур, оп. 40
- Беркович: Варијације на Паганинијеву тему
- Друге сонате или варијације сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- В. Мокрањац: Игре
- Ј. Славенски: Игре и песме са Балкана
- М. Тајчевић: Српске игре
- Д. Деспић: Сонатина in F
- Друге композиције домаћих аутора, сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ

- Шуман: Сlike са истока, оп. 66
- Казела: Пулацетио
- Респиги: Шест малих комада
- Стравински: Три лака комада
- Равел: Моја мајка гуска
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

По слободном избору.

Препоручене варијанте:

- дурске и молске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалима октаве, терце, сексте и дециме, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- у супротним смеровима, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- хроматске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручен минимални темпо: четвртина = 100.

ТРОЗВУЦИ

По слободном избору.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), разложено и симултано, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- арпеђа, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) - легато; у акордима - портато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: осмина = 80.

ЧЕТВОРОЗВУЦИ

Доминантни и умањени септакорди, по слободном избору.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), разложено и симултано, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- арпеђа, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) - легато; у акордима - портато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 80.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири етиде (или виртуозне композиције);
- четири композиције, по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна соната или став из сонате и циклус варијација;
- једна композиција домаћег аутора.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- једна лествица и једна виртуозна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна полифна композиција;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Један став сонате;
4. Једна композиција, по слободном избору;
5. Једна композиција домаћег аутора.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Образовање и васпитање ученика музике је изразито захтеван и одговоран посао. Подразумева се да онај који се њиме бави, поред одговарајућег професионалног знања и искуства треба, свакако, да поседује још и доста широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије.

Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала.

Није потребно наглашавати у којој мери наставников став према ученику ваља да буде обележен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности - једино у којем се он може сматрати конструктивним.

Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања композиција са учениковог репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће се он, током читавог периода учениковог рада на одабраном делу, трудити да му пренесе не само своје знање о прстореду, педализацији, техничким поступцима и извођачким изражајним средствима неопходним за примерено извођење дела, него и одређен број суштински важних информација о аутору дела, историјској епохи којој припада и специфичним особинама самог дела (облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности).

Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој учениковог интересовања за музику. Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети већу пажњу овој проблематици, проналажењем и практичном примени најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.

Препоручују се велика умереност и опрез у организовању ученикових такмичарских активности. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Равноправан третман свих ученика у класи наставник не сме, ни на какав начин и ни под каквим условима, да доведе у питање. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим.

Савестан наставник ће, разуме се, обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција.

Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању - повременим учењем нових дела, стицањем додатних увида у област клавирске литературе, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем својег културног и духовног хоризонта.

ХАРМОНИКА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Упознавање са инструментом и деловима инструмента.
- Овладавање поставком инструмента.
- Овладавање техником интерпретације и основним врстама артикулације.
- Оспособљавање за самосталност у раду.
- Стицање основних елемената музичке писмености.
- Развијање осећаја за фразу, музички облик, карактер и стил композиције.
- Развијање музичког укуса.
- Извођење дурских и молских лествица, трозвука и четворозвука са одговарајућим захтевима.
- Упознавање метрике и ритма.
- Упознавање и анализа различитости интерпретације.
- Развијање интересовања за нове задатке и садржаје у области интерпретације на хармоници.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Делови инструмента (мех, десни и леви полукорпус), десна и лева клавијатура.
- Правилно држање инструмента, поставка руку на обе клавијатуре.
- Вођење и промена меха.
- Виолински и бас кључ, нотно писмо, нотне вредности (цела нота, половина, четвртина, осмине, триоле и одговарајуће паузе),

врсте такта (4/4, 3/4, 2/4, 3/8, 6/8) и појам лествице.

- Обликовање тона и фразе, артикулација (легато, стакато, тенуто).
- Основне динамичке ознаке (*p*, *mf*, *f*), акценти.
- Темпо: *Andante*, *Moderato*, *Allegro*.
- Регистри (промена боје и висине тона, начин употребе регистара).

ЛЕСТВИЦЕ

- Це-дур, Ге-дур, Де-дур, Ф-дур лествице (паралелно у четвртинама, трозвук - мало разлагање и симултано)

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Школа за хармонику, I св.
- З. Ракић: Хармоника за 1. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- А. Факин: Школа за хармонику, I св.
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, I св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, I св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- Це-дур, Ге-дур лествице (паралелно у четвртинама, трозвук - мало разлагање и симултано)
- тридесет техничких вежби-етида (са различитим техничким захтевима);
- осам комада-песмица.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да створе неопходне услове за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима, контролним и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- У циљу даљег савладавања основних музичких елемената ученик треба да упозна мотив и реченицу уз јасније диференцирање мелодије од пратње.
- Упознавање основних елемената динамичког нијансирања у практичном раду кроз употребу ознака: пиано, мецопиано, мецфорте, форте, крешендо и декрешендо.
- Даље усавршавање уједначеног рада прстију десне и леве руке кроз техничке вежбе, свирање хармонских интервала (терце, сексте). Легато помоћу заједничког тона.
- Техничко напредовање леве руке (основни, акордски и баритон бас). Упознавање акордског мол-баса и "укрштање" основних и акордских басова. Свирање интервала на левој клавијатури.
- Једноставнија мелодијска кретања на обе клавијатуре (увод у полифонију) уз адекватно динамичко нијансирање.
- Акцентирање тона мехом.
- Нотне вредности: шеснаестина, пунктирана осмина, триола.
- Обрада нових врста такта: 4/8, 2/2, 3/2, 4/2.
- Нове ознаке за темпо: алегро, андантино, адаџо, ленто (или одговарајуће ознаке за лагани темпо), ачелерандо, пиу мосо, мено мосо.
- Употреба свих регистара који стоје на располагању ученику и упознавање са њиховом поделом, уз њихове промене на половини и четвртини паузе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Це, Ге, Де, Ефдур и упознавање са а-мол лествицом: дурске паралелно у четвртинама и осминама; трозвук мало разлагање и симултано; молска лествица паралелно у четвртинама; трозвук мало разлагање и симултано.

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Школа за хармонику, II св.
- З. Ракић: Хармоника за 2. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- А. Факин: Школа за хармонику, II св.
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, I св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, I св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и трозвучи по програму;
- петнаест техничких вежби - етида;
- шест композиција различитих епоха и садржаја.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозног карактера);
3. Једна полифна композиција;
4. Једна композиција по слободном избору.

НАПОМЕНА

Два обавезна јавна наступа и смотре на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III РАЗРЕД (2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Детаљнија анализа музичког облика треба да послужи и као средство за лакше тумачење нотног текста, за развијање музичке меморије и диференцирање рада десне и леве руке.
- Примена савладаних врста артикулације кроз одговарајући стил и карактер композиција.
- Рад на развоју техничке спретности ученика.
- Обрада хармонских интервала (подметање и пребацивање прстију).
- Рад на репетицији тона десном и левом руком са разним комбинацијама прстореда.
- Увод у технику "кратког" меха.
- Обрада украса: дуги и кратки предудар, мордент, пралтрилер и краћи трилер.
- Примена триоле у комбинацијама са осминама и обрада синкопе.
- Упознавање нових агогичких ознака и примена ширег динамичког нијансирања.
- Примена регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспонованња).

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирање дурских и молских лествица до три предзнака паралелно у четвртинама, осминама и шеснаестинама, трозвук - мало разлагање и симултано.

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Школа за хармонику, III св.
- З. Ракић: Хармоника за 3. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосављевић: Избор композиција за хармонику за 3. и 4. разред - 1. и 2. свеска
- А. Факин: Школа за хармонику, II св.
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, II св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, II св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- десет техничких вежби-етида;
- пет композиција различитих епоха и садржаја.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- две композиције, по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица (четвртина = 66);
2. Једна етида;
3. Једна полифна композиција;
4. Једна композиција по слободном избору.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV РАЗРЕД (2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на анализи облика (дводелна и троделна песма, мали прелудијум и друго) са елементима полифоније, кроз детаљнију обраду технике интерпретације интервала на обе клавијатуре.
- Упознавање и свирање једноставнијих композиција цикличног облика (сонатина, свита и слично).
- Детаљније упознавање ученика са орнаментима и технику интерпретације - двоструки предудар, групето и трилер.
- У даљем техничком напредовању ученика треба постићи бржи темпо код свих облика артикулације, као и у тремогу уз употребу краћих нотних вредности.
- Интервале и акорде треба изводити различитим прсторедом.
- Употреба октава - разложено и симултано.
- Упознавање свих основних, акордских и баритон басова (уколико има могућности).
- Скокови на обе клавијатуре уз сложеније елементе оријентације.
- Примена и промене регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспонованња).

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирање дурских и молских лествица до четири предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама, а одговарајуће молске лествице кроз две октаве у паралелном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама.

- Дурски и молски трозвуци четворогласно у малом разлагању и симултано.

- Свирање октава симултано и разложено.

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Избор етида и композиција, I св.
- З. Ракић: Хармоника за 4. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосављевић: Избор композиција за хармонику за 3. и 4. разред - 1. и 2. свеска.
- А. Факин: Школа за хармонику, III св.
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, II св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, II св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- осам техничких вежби-етида;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;

- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају првог полугодишта)

- две композиције, по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица (четвртина = 76);

2. Једна етида;

3. Једна полифона композиција;

4. Једна циклична композиција или две композиције различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет.

V РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Детаљније упознавање елемената полифоније (глас, тема, имитација, одговор итд.) и техничких средстава којима се она остварује, уз евентуалну употребу баритон-баса.

- Рад на анализи облика: тема са варијацијама, свита, сонатни облик, сонатина.

- Упознавање и детаљнија примена већег броја ознака за динамику и темпо.

- Рад на сложенијим захтевима вођења меха (тремоло, тремоландо, рикошет мехом).

- Примена и промене регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспонованја).

- Упућивање ученика на самостално решавање лакших проблема у примени прстореда, разних начина извођења појединих врста артикулације, вођењу меха и примени регистра.

- Читање с листа одговарајућих вежби, етида и комада.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до пет предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању, трозвучи у великом разлагању и симултано.

- Доминантни септакорд у малом разлагању и симултано, октаве симултано и разложено.

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Избор етида и композиција, II и III св.

- З. Ракић: Хармоника за 5. разред основне музичке школе (уџбеник).

- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.

- З. Ракић: Композиције за хармонику.

- З. Вукосавић: Избор композиција за хармонику за 5. и 6. разред - 1. и 2. свеска.

- З. Ракић: Хармоника - албум за младе.

- А. Факин: Марљиви хармоникаш

- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III св.

- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, III св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;

- осам етида;

- четири композиције различитих епоха и садржаја;

- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају првог полугодишта)

- етида и композиција по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица (четвртина = 84);

2. Једна етида;

3. Једна полифона композиција;

4. Једна циклична композиција.

Испитни програм се изводи напамет.

VI РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Стицање основних појмова о стилевима преко литературе која се обрађује.

- Обрада сложенијих двогласних и једноставнијих трогласних полифоних композиција, уз евентуалну употребу баритон-баса.

- Рад на даљем усавршавању техничких и музичких елемената као нераздвојне целине.

- Постизање ритмичке стабилности у вези са техничком сигурношћу у одређеном темпу.

- Укључивање регистра на крајим нотним вредностима без претходне припреме и сложенија примена регистра у циљу бољег музичког изражавања. Транспонованје регистрима.

- Проверавање стеченог знања и самосталности ученика у раду. Примена разних начина извођења појединих врста артикулације, динамике и регистра у зависности од стила и карактера композиције.

- Читање с листа етида и комада евентуално, импровизација пратње.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до шест предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању.

- Дурски и молски трозвучи (мало, велико разлагање и симултано), доминантни и умањени септакорди у малом великом разлагању и симултано кроз две октаве у паралелном кретању.

- Свирање октава симултано и разложено.

- Хроматска лествица у паралелном кретању.

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Избор етида и композиција, II и III св.

- З. Ракић: Хармоника за 6. разред основне музичке школе (уџбеник).

- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.

- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосавњев: Избор композиција за хармонику за 5. и 6. разред - 1. и 2. свеска.
- З. Ракић: Хармоника - албум за младе.
- А. Факин: Марљиви хармоникаш
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III св.
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, III св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- шест етида ;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- етида и композиција по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна циклична композиција;
5. Једна композиција виртуозног карактера.

Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Индивидуалну наставу треба максимално користити у раду са ученицима, без обзира на њихове способности. То је неопходно код овог инструмента, а у складу са физичким могућностима почетника.

Приликом постављања односа између програмских захтева и планираног градива треба имати у виду све основне особине ученика. Прилагођавање наведених програмских захтева способностима ученика и његовом интересовању уједно усмерава ка квалитетнијој литератури и слушању одговарајућих композиција на нивоу узраста. Све захтеве треба остварити кроз мањи или већи број једноставнијих, односно сложенијих примера, зависно од могућности ученика.

Техничке елементе лествица и акорада, разних вежби и етида треба користити за одговарајуће поступно напредовање и овладавање основним облицима техничке поставке. Треба постићи одређени темпо кроз уједначени рад прстију у техничким вежбама и етидама, као и рад на техници меха. Рад на техници меха се прилагођава одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању, адекватно узрасту ученика.

Транскрибоване композиције старих мајстора користе се путем упознавања стила, као припрема за полифонију и каснији развој сложеније слушне контроле, уз независност прстију и руку.

Разни комади и једноставне цикличне форме су потребне за почетни развој музичке маште, смисла за облик и тонске боје, као и концентрације код ученика.

Употреба регистара треба да буде правилно постављена у односу на поједине музичке и техничке захтеве. Неговање квалитета тона, ритмичко-метричке стабилности, меморије, динамике, агогике и осталих елемената чак и код најједноставнијих примера школске литературе је важно за формирање комплетне музичке личности ученика на нивоу његовог узраста и могућности.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

ФЛАУТА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави према музици и унапређење музичке културе.
- Упознавање историјског развоја флауте, техничких могућности и примене.
- Стварање потребе код ученика за сталним стицањем нових сазнања у области флаутске музике и литературе.
- Развијање жеље за слушањем флаутске музике, као и потребе за сталним праћењем флаутских токова, како у нашој земљи тако и у свету.
- Развој креативности и индивидуалности.
- Стицање техничког и тонског нивоа у складу са учениковим способностима за успешан завршетак основне музичке школе.
- Стварање потребе код ученика да кроз свирање флауте искажу свој свет, способности и знање кроз разне видове јавних наступа.
- Постављање темеља за развој музичке и естетске личности.
- Изградња навике посеђивања концерата класичне музике.
- Слободно изражавање свог унутарњег света језиком музике.
- Развијање потребе слушања музике.
- Упознавање са вишеструком применом флауте у оркестру, камерним саставима, као и солистички.
- Овладавање правилном техником дисања.
- Контрола тона и владање елементима тона: контрола интонације, динамика f-r p-f, вибрато.
- Свирање у шеснаестинама у различитим артикулацијама и ритмизацијама.
- Владање дневним тонским и техничким вежбама и свим лествицама.
- Упознавање са различитим стилевима, композицијама различитог карактера и значајем њиховог правилног интерпретирања.
- Развој способности да се примени стечено знање на новом музичком материјалу.
- Оспособљеност за самостални рад (вежбање).

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Упућивање ученика у основе свирања на флаути и то:

- правилном поставком инструмента;
- вежбањем технике дисања и емитовања тона;
- овладавањем прсторедом и тоновима из прве и дела друге октаве преко одговарајућих вежби, као и краћих композиција уз клавирску пратњу одговарајућег садржаја и тежине.

ЛЕСТВИЦЕ

Упознавање са тоналитетима у оквиру савладаног тонског опсега, у различитим артикулацијама у целим нотама, половинама и лаганим четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник 1-3
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту за I разред - избор
- Тафанел и Гобер: Комплетна метода за флауту

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту почетника;
- избор неколико једноставних комада уз клавирску пратњу из збирке Хрестоматија I.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица, напамет;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Једна композиција, по слободном избору, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Стални рад на контроли исправно постављеног дисања.
- Рад на квалитету тона, проширивању тонског обима и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске до два предзнака, са тоничним квинтакордима, у различитим артикулацијама и лаганим четвртинама (у савладаном тонском опсегу).

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник, 3-7
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- Г. Гариболди: Комплетна метода за флауту
- Хрестоматија I: Избор неколико комада уз клавирску пратњу.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту ученика.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица, напамет;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Једна композиција по слободном избору, напамет.

НАПОМЕНА

Два обавезна јавна наступа и смотра на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Стабилизација тона друге октаве и поставка дела треће октаве.
- Започети са континуираним радом на тонским и техничким вежбама.
- Упознати ученика са одговарајућом припремом за јавни наступ, као и са низом композиција за извођење уз пратњу клавира одговарајућег садржаја и тежине.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске до три предзнака, са тоничким квинтакордима, у обртајима, у савладаном тонском опсегу (две октаве), у различитим артикулацијама, у обиму две октаве у четвртинама и осминама (напамет).

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник 7-10
- Хрестоматија I: Избор неколико комада уз клавирску пратњу
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- Г. Гариболди: Прве вежбе (почетне)
- Г. Ф. Телеман: Менует II из Свите у а-молу
- Ј. Л. Дусек: Менует
- П. Николић: Андантино

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, у четвртинама и осминама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз пратњу клавира, напамет.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Овладати целокупним регистром инструмента.
- Основно динамичко нијансирање.
- Вибрато.
- Рад на квалитету тона, и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске до четири предзнака са тоничним квинтакордима, у обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму две октаве, у осминама и лаганим шеснаестинама (напамет).

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник од 10 и даље
- М. Мојс: 24 мале етиде
- М. Мојс: Тонске вежбе
- Г. Гариболди: Мињон етиде, оп. 131
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- В. А. Моцарт: Арија Тамина из опере "Чаробна фрула"
- В. Поп: Арабела
- Вебер: Цигански капричо
- Г. Тихомиров: Мала корачница
- Е. Келер: Мазурка
- В. Поп: Шпанска игра
- М. Мојс: Сарабанда
- М. Мусоргски: Гопак

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвучима у осминама и шеснаестинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз пратњу клавира, напамет.

V РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на квалитету тона и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске лествице до пет предзнака, са тоничним квинтакордом, у обртајима, у различитим артикулацијама, у осминама и лаганим шеснаестинама.

- Хроматика - поставка (напамет).
- Упознати ученика са начином свирања двоструког језика. Динамика. Вибрато.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Тонске вежбе
- М. Мојс: 25 мелодијских етида
- Г. Гариболди: 20 малих етида, оп. 132
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- В. Поп: Шпанска серенада
- К. Дебиси: Мали црнац
- А. Томази: Мали корзикански пастир
- М. Јеличанин: Ноктурно и Скерцо
- Ј. Андерсен: Скерцино
- Моњушко: Преслица
- М. Пот: Сичилијана
- Ј. Донжон: Пан
- Л. Вајнер: Игра лисице
- Р. Валентајн: 12 соната - избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима у осминама и лаганим шеснаестинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз клавирску пратњу, напамет.

VI РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученика са начином свирања двоструког и троструког језика.
- Обновити све научене тоналитете са новим техничким захтевима.
- Обрадити етиде у свим тоналитетима, које по својим захтевима омогућавају даљи развој тонских и техничких могућности ученика.

- Наставити рад на тонским и техничким вежбама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице (сви тоналитети) са тоничним трозвучцима, доминантним и умањеним септакордима, у обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму од две октаве у шеснаестинама.

- Лествице свирати развијено.

- Хроматика - развијање у различитим ритмичким покретима.

- Напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Тонске вежбе

- Тафанел и Гобер: Техничке вежбе

- Г. Гариболди: 20 распеваних етида, оп. 88

- Љ. Димитријевић: Школа за флауту за IV разред - избор

- К. В. Глук: Арија из опере "Орфеј"

- Ф. Госек: Тамбурен

- Е. Песар: Андалузија

- Е. Келер: Романса

- Г. Форе: Сичилијана, оп. 78

- Б. Годар: Алегрето, оп. 116

- Ж. Демерсман: Венецијански карневал

- М. Логар: Пасторала

- Г. Ф. Хендл: Соната Ефдур или ге-мол

- Б. Марчело: Соната Бе-дур, или де-мол

- Г. Ф. Телеман: Соната: Ефдур

- А. Вивалди: Концерт број 5 у Еф-дур, оп. 10

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, доминантним и умањенима септакордима у шеснаестинама, хроматика, напамет;

2. Две етиде различитог карактера;

3. Једно дело за извођење уз пратњу клавира, напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У настави флауте посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона и његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију. Од самог почетка применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана. Посебну пажњу обратити на тонске вежбе у дужим нотним вредностима преко којих ученик треба током школовања у основној музичкој школи да овлада тоновима флауте подједнако звучно и квалитетно. Упоредо са тонским радити и на техничким вежбама које почев од једноставнијих ка сложенијим, доприносе развоју свих техничких елемената владања инструментом. Посебну пажњу усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама.

У току школовања обрадити све тоналитете како дурске тако и молске.

У раду на етидама, без обзира на годину учења, увек и до краја инсистирати на потпуном овладавању сваким техничким и тонским захтевом који је садржан у нотном тексту. Упутити ученика на аналитичан приступ рада који се односи на тоналитет и евентуалне предзнаке у току саме вежбе, сложеније ритмичке, техничке и тонске елементе као и рад на појединим пасажима који захтевају посебну пажњу. Код ученика преко етида разноврсног садржаја и захтева развијати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање.

У раду са комадима уз пратњу клавира, од самог почетка код ученика развијати осећање за интерпретацију која у себи садржи основне стилске карактеристике композиције и кроз правилно усмеравање омогућити ученику развијање његове способности да у потпуности изрази своју музикалност.

Неопходно је пажњу ученика усмерити на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмента и правилна примена технике дисања.

ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

Припремним разредом су обухваћена деца млађег узраста. Група предшколског узраста има до 15 ученика.

ЦИЉЕВИ

- Развијање музикалности, интересовања и љубави према музици и уметности уопште. Музичко описмењавање и слушање музике.

- Усвајање великог броја песама са текстом.

- Упознавање са елементарним појмовима из теорије музике.

- Развијање смисла за импровизацију и способност активног слушања музичког садржаја.

ЗАДАЦИ

- Стицање спознаје да је пут од звука ка слици само обрнут процес од слике ка звуку.
- Савладавање нотног писма, виолинског кључа, тактирања.
- Развијање слуха и гласовног опсега, развијање музичке меморије.
- Богаћење музичког фонда (дечје песме различитог карактера и садржаја и народне песме).

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Дечје песме примереног садржаја и карактера са текстом - по слуху.
- Народне песме.
- Песме модели за тонове у Це-дуру.
- Транспоноване мотива - "померање".

Слушање музике:

- Дечје песме и инструментална литература.
- Кретање уз слушање музике, корачање, тапшање, а уз свирање музике стицање навике за променом темпа.
- Рад на импровизацији.

РИТАМ

- Четвртина и осмина.
- Тактирање и бројање на два, три и четири.
- Нотне вредности од целе до осмине ноте и паузе.
- Препознавање дводела, тродела и четвородела.

На крају школске године ученици полагају пријемни испит за I циклус, односно за упис у I разред шестогодишњег и четворогодишњег основног музичког образовања, који обухвата следеће елементе:

ритам;

музичку меморију;

слух;

хармонски слух.

ПРЕДЛОГ ЛИТЕРАТУРЕ:

- Зорислава М. Васиљевић: Музички буквар, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Остала литература

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Примери се обрађују по слуху, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима, који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Кроз развијање музикалности, интересовања и љубави према музици и уметности уопште, уз музичко описмењавање и слушање музике, припремни разред упућује децу млађег узраста ка основном музичком образовању и васпитању. Развијајући слух, гласовни опсег и музичку меморију, деца обогаћују сопствени музички фонд дечјих песама различитог карактера и садржаја, као и народне песме.

Боравак овакве деце у музичкој школи у току припремног разреда, пружа им прилику и за боље упознавање са музичким инструментима, како би били у могућности да, када дође време за то, одаберу управо онај инструмент који им се допада и који им највише одговара.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ (солфеђо, теорија музике)

СОЛФЕЂО

ЦИЉ

Развијање музикалности и музичке писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.

ЗАДАЦИ

- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, хармонског и полифног тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Це-дур, Ге-дур, Еф-дур: детаљна обрада, лествично и терцо кретање, скокови у све ступњеве, посебно скок у доминанту, вођицу, терцу тонике и субдоминанту.
- Припрема тоналитета кроз дечје песмице са текстом.
- Виолински и бас кључ.
- Примери из литературе (за сваки тоналитет по 2 до 3 примера).
- Припреме молских тоналитета, учење песмица са текстом (а, де и е-мол) и певање солмизацијом по слуху, без теоријског тумачења.
- Дечје музичко стваралаштво - импровизација.
- Звучна припрема мутација.
- Певање двогласа бордунског типа.

РИТАМ

- Тактирање и бројање на 2, 3 и 4.
- Врсте такта: 2/4, 3/4 и 4/4.

- Нотне вредности: од целе до шеснаестине ноте и одговарајуће паузе.
- Ритмичке фигуре: поделе јединице на два (све фигуре једноставнијег изгледа, синкопа и контртан) и четири (без пауза и лукова), узмах и предтакт, лукови корона.
- Равномерно читање: виолински и бас кључ у једном и два линијска система, као и читање вертикално исписаних акорада.
- Мануелно извођење ритмичких вежби.
- Читање примера на утврђеним позицијама солмизационих слогова уз обележен темпо и уз тактирање.
- Читање примера из градива инструменталне наставе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

Усмени диктати:

- Опажање појединачних тонова и мотива (клавир или глас наставника) и певање тих тонова солмизацијом.
- Интонирање тонова (табулатор - нотна слика) солмизацијом.
- Опажање метра у песмама са текстом.
- Препознавање записаних ритмичких и мелодијских мотива.

Писмени диктати:

- Записивање појединачних или више тонова.
- Записивање ритмичких или мелодијских мотива.
- Записивање напамет научених песама и лакших мелодијских примера (у зависности од напредовања групе).

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Термини и појмови из мелодике и ритма без дефиниција, у оквиру садржаја програма.
- Нотни и тонски систем, од велике до треће октаве, са вежбањем писања и читања.
- Именовање тонова солмизацијом и абecedом, хроматски знаци, тетрахорд, лествица, имена интервала до октаве (представљени у линијском систему).
- Лествице: Це, Ге, Еф, Де-дур и њихови тонични квинтакорди.
- Основне ознаке темпа и карактера (Andante, Moderato, Vivo, Allegro) динамике (*f*, *p*, *mf*, *mp*, *crescendo* и *decrescendo*), фразирање (лук, обележан дах) и артикулацију (стакато, легато, тенуто).

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обновљање: утврђивање пређених тоналитета, Це, Ге и Еф-дур, примери из литературе и песме са текстом.
- Постава: а, де и е-мола. Тумачење све три врсте мола уз утврђивање скокова у све ступњеве.
- Припрема: Де и Бе-дур - илустративни примери из литературе.
- Примери из литературе (градиво за II разред) и композиције са клавирском пратњом.
- Певање двогласа бордунског типа и у паралелном кретању.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: јединица бројања четвртина, осмина и четвртина са тачком.
- Нови тактови 2/8, 3/8, 4/8 и 2/2 - и само дводелна подела и 6/8 припрема само основних фигура путем певања одговарајућих песама.
- Даља обрада четвороделне поделе (ритмичка јединица - четвртина) и обнављање основних фигура (ритмичка јединица осмина), примена лукова, пауза, узмаха и предтакта.
- Промена врсте такта у дечјим песмама са текстом.
- Пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици.
- Начин извођења: равномерно и ритмичко читање, мануелна репродукција ритма, читање одговарајућих инсерата из инструменталне литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање тонова и мотива у обновљеним и новим тоналитетима.
- Рад са табулатором.
- Опажање и интонирање дурског и молског квинтакорда - интонирање свих дурских и молских квинтакорада на основним тоновима.
- Опажање и интонирање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет.
- Опажање дурског, молског и хармонског тетрахорда и њихово интонирање.
- Увод у опажање апсолутних висина од а1-де2 и е1-а1, као сублимација доминантних тетрахорада а-мола и де-мола.
- Препознавање ритмичких и мелодијских мотива (према градиву).
- Записивање лакших мелодијских и ритмичких диктата.
- Опажање метра песама са текстом и у примерима из литературе.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Утврђивање градива из I разреда усменим и писменим вежбама - интервали, тетрахорди и лествице.
- Врсте интервала до квинте, дурски и молски квинтакорд на основним тоновима.
- Принцип изградње дурских и молских лествица.
- Доминантни тетрахорд у молу, усмене и писмене вежбе.
- Проширивање знања из музичке терминологије и увођење једноставних дефиниција.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обновљање: утврђивање обрађених тоналитета и скокова у тонове доминанте и субдоминанте, вођицу, терцу тонике и II ступањ кроз инструктивне вежбе и примере из литературе.
- Композиције са клавирском пратњом, певање двогласа.
- Импровизације.
- Обрада: Бе-дур, ге-мол, Де-дур, ха-мол и А-дур лествице.
- Припрема: це-мол, Е-дур, еф-мол. Певање лествица, каденце, мелодијских мотива и једноставних примера у дуру и истоименом молу (Ге-дур и ге-мол, Це-дур и це-мол, Де-дур и де-мол и А-дур и а-мол).
- Илустративни примери из литературе.
- Техничке вежбе: певање хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију наставника.
- Транспоноване мотива кроз све пређене тоналитете. (Видети методско упутство).

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: 6/8 - све основне комбинације и примена лукова и пауза (без поделе тродела). Информативно поређење 2/4 са 6/8.

- Обновљање и проширивање знања из дводелне и четвороделне поделе синкопа на две и на једној јединици, четвороделна подела осмине и половине као ритмичке јединице.

- Триола.

- Утврђивање пунктираног ритма.

- Равномерно и ритмичко читање: равномерно повећање брзине читања уз обележен темпо.

- Мануелна репродукција.

- Умерен и умерено брзи темпо.

- Ритмичко читање инсерата из одговарајуће инструменталне литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање тонова и мотива из мелодике.

- Препознавање и записивање ритмичких мотива, одређивање метра и записивање ритмичке окоснице.

- Мелодијско-ритмички диктат једноставне фактуре по двотактима.

- Интонирање доминантног септакорда у обрађеним тоналитетима са разрешењем у тонику.

- Опажање апсолутних висина у првој и другој октави - усмено и писмено.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Дурске лествице до четири предзнака, а молске до два и це-мол.

- Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима.

- Интервали - имена, врсте, звучност до октаве. Утврђивање дурских и молских квинтакорда на свим основним тоновима.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: мелодијски диктат у тоналитетима до два предзнака;

2. Тест из теорије: лествице, тетрахорди, имена и врста интервала, дурски и молски квинтакорд;

3. Усмени део:

- мелодијска вежба (тоналитети пређени у I, II и III разреду);

- парлато- виолински и бас кључ. Пређено градиво из I, II и III разреда.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обновљање: тоналитети из претходних разреда са применом скокова, лаганих и брзих темпа, дужих музичких фраза.

- Вишегласни примери, композиције са клавирском пратњом и из литературе.

- Импровизација.

- Обрада: фис-мол, Ес-дур, це-мол, Е-дур, цис-мол, Ас-дур и еф-мол уз примену инструктивних вежби и примера из литературе.

- Обрада хроматских скретница и пролазница, тонално стабилне алтерације

РИТАМ

- Утврђивање градива трећег разреда кроз парлато и диктат.

- Нове мере и фигуре: 6/8 са простом деобом тродела, 6/4 без деобе.

- Синкопирани ритам у врстама парне дистрибуције.

- Двоструко пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на две ритмичке јединице.

- Сукобљавање триоле и пунктираних фигура на јединици бројања.

- Равномерно читање у два система и у једном са променама кључа.

- Ритмичко читање етида и примера из литературе са применом свих темпа.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање лествичних тонова и мотива из мелодике и њихово записивање.

- Опажање и записивање апсолутних висина у првој, другој и малој октави.

- Опажање доминантног септакорда и умањеног.

- Опажање и интонирање консонантних квинтакорада и њихових обртаја као и опажање и интонирање штимова.

- Ритмички и мелодијски диктат у оквиру градива.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Утврђивање обртаја интервала до октаве.

- Обрада молских лествица до четири предзнака.

- Поставка лествичних квинтакорада у природном, хармонском и мелодијском молу.

- Утврђивање лествичних квинтакорада у дурској лествици.

- Мали дурски септакорд на доминанти у дуру и молу, а умањени септакорд у молу са разрешењем све у обрађеним тоналитетима.

V РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обновљање: утврђивање тоналитета од два до четири предзнака, мелодијске вежбе и примери из литературе.

- Вишегласно певање и композиције са клавирском пратњом.

- Информативно: модулације у доминантне дурске тоналитете и паралелни мол, почетни тоналитет са једним предзнаком: Це-Ге-Це-дур, Еф-Це-Еф-дур, а-це-а-мол.

- Нове лествице: Ха-дур, Дес-дур и бе-мол.

- Певање мелодијских примера у дуру и истоименом молу (мутација).

- Певање народних песама са текстом у основним мерама и народним ритмовима.

- Транспоноване мотива.

- Рад са табулатором приликом поставке нових тоналитета.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: сложенија подела тродела у тактовима 6/8 и 9/8 са луковима и паузама.

- Пунктиране фигуре троделних ритмова (сићилијана и тирана). Упоредивање 6/4 са 3/2.
- Утврђивање триоле, узмаха и предтакта.
- Поставка триоле на половини ритмичке јединице.
- Народни ритам 5/8, 7/8 и 9/8 са једним троделом.
- Равномерно и ритмичко читање.
- Мануелна репродукција приликом обраде нових ритмичких врста и фигура.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање појединачних тонова мотива и штимова у свим тоналитетима.
- Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет.
- Опажање интонирање прекомерне и умањене квинте са разрешењем.
- Интонирање доминантног септакорда и умањеног септакорда.
- Ритмички и мелодијски диктати из градива ритма мелодике.
- Опажање и записивање апсолутних висина у различитим регистрима.
- Све лествице и лествични квинтакорди.
- Каденце дура и све врсте мола.
- Поставка мол-дура.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Утврђивање и проширивање знања обртај консонантних квинтакорада, а поставка умањеног и прекомерног квинтакорда.
- Доминантни септакорд и обртаји.
- Термини и орнаментика.

VI РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обновљање и утврђивање обрађених тоналитета.
- Обрада: Фис-дур, Гес-дур и ес-мол.
- Певање лествичних квинтакорда, штимова и каденци свих тоналитета до седам предзнака.
- Хроматске скретнице и пролазнице, мутације у мелодијским примерима (дијатонска модулација и даље информативно).
- Вишегласни примери и канони, композиције са клавирском пратњом.
- Импровизација.
- Певање српских народних песама.

РИТАМ

- Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива VI разреда.
- Примена промене кључа или два система.
- Мануелно извођење ритма поставка дуоле.
- Ново градиво: народни ритмови 8/8 уз обновљање 5/8, 7/8 и 9/8 (уознавање са народним ритмовима 10/8, 11/8, 12/8).
- Ритмичка јединица шеснаестина, 6/16.
- Супротстављање 5/4 са 6/4 и 2/2 у умереном лаганом темпу.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање комплетног обрађеног градива од првог разреда.
- Опажање и интонирање умањеног квинтакорда са обртајима.
- Опажање и интонирање малог дурског септакорда са обртајима и умањеног септакорда са разрешењем.
- Опажање и интонирање повезати за тоналитет.
- Опажање и бележење апсолутних висина уз повезивање низова.
- Ритмички и мелодијски диктат.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: - диктат до четири предзнака.

2. Усмени део:

- мелодијска вежба - тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
- парлато - промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

ПРЕДЛОГ ЛИТЕРАТУРЕ:

- В. Цветковић и Ј. Михаљица: Солфеђо за први разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- В. Цветковић и Ј. Михаљица: Солфеђо за други разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић-Милетић и З. Николић: Солфеђо за трећи разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић-Милетић, Г. Стојановић и З. Николић: Солфеђо за четврти разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић-Милетић, Г. Стојановић, З. Николић: Солфеђо за пети разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- В. Цветковић и Ј. Михаљица: Солфеђо за шести разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- З. М. Василјевић: Солфеђо-ритам, I - VI, Нота, Књажевац.
- Б. Поповић: Солфеђо I - VI, Удружење музичких и балетских педагога Србије
- В. Јовановић: Солфеђо I - VI

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотом сликом, како за област мелодике тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспонованање, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица).

Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотог текста, наравно, уз помоћ наставника, а и певањем солгизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима, који се потом преносе на

опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остале дисциплине, теорија, опажање, интонирање са диктатом, уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег, четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

РАСПОРЕД ГОДИШЊЕГ ГРАДИВА

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје, треба предвидети време за обнављање већ постављених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке јер је и за мелодику и за ритам потребно одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) - а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице у питању, треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати - после поставке - рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве (мала и прва октава). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве), с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симулативно одсвирана тона, која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова према усменом диктату наставника треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику - табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом концептирања претходних Наставних планова и програма, планирана је да се ради од II разреда. Дакле, ради се на опажању свих хроматских тонова од V до I ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају већ се изговарају абецедом или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овиме се убрзава рад на мелодици и диктатима.

МЕЛОДИКА

Новину представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе), приказивањем и теоријским тумачењем лествице.

Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абецедним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденци, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.

У старијим разредима, када ученици имају довољно усвојене функционалне односе, односно стабилне ступњеве, припрема и поставка следе непосредно једна иза друге. Оне лествице које имају велики број предзнака савлађују се теоријски или упоређивањем и изводе се певањем лествица и каденце и илуструју примером из литературе (Цис-дур на пример).

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, мануелно извођење, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида - парлата уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.

Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.

Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотог текста са обележеним темпом а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке).

Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ

Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.

ЗАДАЦИ

- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитости теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Појмови и дефиниције.
- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Орнаменти.

ГРАДИВО

- Утврђивање појмова и термина обрађених у претходним разредима, њихово дефинисање и систематизација (линијски систем, кључеви, тон и његове особине, метар и метричке ознаке, односно врсте такта, интервал, акорд-тросвук и четворозвук, тетракорд, лествица, тоналитет).
- Ново градиво: музичка фраза, фразирање, агогика, артикулација, динамика, темпо с одговарајућим италијанским називима.
- Лествице: теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, упоређивањем лествица удаљених за хроматски полустепен (Де-дес, Це-цис) и енхармонских лествица (Дес-Цис, Гес-Фис, Бе-Аис).
- Поставка мол-дура.
- Лествични квинтакорди.
- Интервали: интервали до октаве и њихови обртаји.
- Сложени интервали.
- Хроматске промене интервала и њихова разрешења (умањени и прекомерни интервали).
- Карактеристични лествични интервали.
- Тросвуци и четворозвуци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и поставка умањеног и прекомерног квинтакорда. Основни облик и обртаји MD7-везати у тоналитету за доминанту. Умањени, полуумањени и мали молски септакорд на одговарајућим ступњевима у тоналитету. Поставка септакорада у основној дурској и молској лествици.
- Многостраност тонова и дурског квинтакорда.
- Ортографија и орнаментика: вежбе правилног писања. Основни украси и фигуре.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: интервали, лествице, акорди и ортографија.

2. Усмени део:

- интервали и акорди и њихови обртаји; многостраност тонова и дурског квинтакорда;
- познавање термина и дефиниција; познавање свих ознака које прате нотни текст.

ЛИТЕРАТУРА

И. Дробни и З. М. Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

М. Тајчевић: Основе теорије музике

Д. Деспић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Теорија музике је посебан предмет у завршном разреду шестогодишње школе. Од првог до петог разреда шестогодишње школе теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у интонирању, опажању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака - преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа, по диктату наставника, дакле, овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу (обележавање нотних трајања и пауза, врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абecedом успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојило кроз изговор терци и тросвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. У почетним разредима ће то бити једноставна објашњења, а потом ће се усложњавати зависно од развоја схватања ученика и методске јединице. Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетракорд, лествица, тросвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго, требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетракорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетракорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица.

Већ у I разреду се може поставити принцип изградње дурских лествица: на познати горњи (доминантни) тетракорд Це-дура додавањем навише тетракорда са полустепеном на крају низа, добија се Ге-дур лествица (квинтни круг навише), и супротан смер - од тоничног тетракорда Це-дура спуштањем још једног тетракорда са истим распоредом целих степена и полустепена добијамо Еф-дур (квинтни круг наниже). Хроматске промене основних тонова догађају се у смеру кретања - код лествица са повисилицама у горњем тетракорду (вођица), а код лествица са снизивицама у доњем тетракорду (субдоминанта).

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (T-SD-D) у почетном разреду обрађивати каденцу хармонског мола. Обрада свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетракорд абecedним изговором. Изговарањем свих тонова доминантних тетракорда молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).

Квинтне кругове треба обрадити у III разреду као и низање повисилица (последња повисилица - вођица) и снизивица (претпоследња снизивица - име тоналитета). У каснијим разредима упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.

Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзнацима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетракорда, проналажење једног тетракорда у више лествица, и друго.

1.2. ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

(контрабас, ренесансна- мала харфа, обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон, туба и ударалке)

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

КОНТРАБАС

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави према музици и инструменту.
- Формирање унутрашњих слуховних музичких представа и усвајање основних елемената музичке писмености.
- Овладавање основном техником свирања инструмента.
- Оспособљавање за самостално бављење инструментом.
- Развијање извођачке и стваралачке способности.
- Стицање позитивног односа према музици.
- Активно учествовање у музичком животу своје средине као музичар аматер.
- Пасивно учествовање у музичком животу своје средине као део музички образоване публике.
- Уочавање и препознавање ознака и термина битних за читање и извођење дела.
- Правилно држање инструмента.
- Правилно држање и употреба гудала.
- Коришћење основних потеза гудалом.
- Правилно постављена лева рука и коришћење одређене позиције.
- Извођење техничке вежбе за десну руку (расподела, притисак и брзина кретања гудала).
- Извођење техничке и интонативне вежбе за леву руку.
- Извођење ритмичке вежбе.
- Извођење композиција различитог карактера.
- Активно учествовање на интерним и јавним часовима.
- Примењивање креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима.
- Препознавање различитости и поређење сопственог свирања са интерпретацијом других.
- Свирање ритмички и интонативно тачно.
- Свирање квалитетним тоном.
- Упознавање основних делова инструмента.
- Упознавање основних правила о заштити и одржавању инструмента.
- Поставка десне руке и вежбе хоризонталних и вертикалних физичких покрета (надлактице, подлактице, шаке из зглоба и прстију).
- Упознавање нотног писма, ознака и музичких термина.
- Вежбе вођења гудала на празним жицама (са различитом расподелом, различитом брзином кретања и разноврстним штрихом).
- Ритмичке вежбе на празним жицама (гудалом и пицикато).
- Вежбе вођења гудала са жице на жицу као и прескакање једне жице.
- Вежбе вођења гудала на празним жицама са употребом динамике и променом притиска.
- Вежбе вођења гудала на празним жицама са померањем звучне тачке и добијањем тона различите резонанце и боје.
- Увежбавање основних потеза гудалом (деташе, портато, легато, мартеле, стакато).
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у првој позицији.
- Вежбе за развијање мускулатуре.
- Техничке вежбе за корелацију и кординацију покрета леве и десне руке.
- Техничке вежбе са различитом расподелом гудала у првој позицији.
- Ритмичке вежбе у првој позицији.
- Свирање дурских и молских лествица са трозвучима у првој позицији.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у другој позицији.
- Вежбе за промену позиције.
- Свирање дурских и молских лествица кроз прву и другу позицију (са трозвучима).
- Вежбе кроз прву и другу позицију различитих техничких захтева.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у трећој позицији.
- Свирање дурских и молских лествица кроз три позиције (са трозвучима).
- Вежбе за вибрато.
- Вежбе кроз три позиције различитих ритмичких и техничких захтева леве и десне руке.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у четвртој позицији.
- Вежбе за промену позиције (све четири позиције).
- Свирање дурских и молских лествица у једној октави кроз све четири позиције.
- Кратке мелодијске вежбе за увежбавање артикулације и динамике.
- Техничке вежбе кроз четири позиције, различитих ритмичких и техничких захтева леве и десне руке.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у петој позицији.
- Свирање дурских и молских лествица у једној октави кроз пет позиција.
- Свирање вежби са флажолетним тоновима и штимовање инструмента помоћу њих.
- Свирање хроматских лествица.
- Свирање разложених трозвука и четворозвука кроз пет позиција.
- Свирање малих етида (са клавирском пратњом и без ње).
- Свирање малих комада и композиција са клавирском пратњом.

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Основна поставка десне и леве руке.
- Упознавање и овладавање основном техником свирања контрабаса кроз I, II, и III позицију.

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирати на више начина различитом расподелом гудала и тоничним трозвучима а-мол (природни); Еф-дур; Ге-дур; А-дур; Е-дур; Бе-дур; Це-дур; це-мол.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и друге.
  - Лаке композиције са клавиром (по избору).
  - Техничке етиде (по избору) - одговарајуће тежине (Раков, Кмент, Слама, Били, Ли и друге).
- ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице;
- I позиција;
- две техничке етиде по избору;
- два комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак развијања стеченог знања.
- Разрада IV и V позиције.
- Одговарајућа припрема за испит.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све лествице кроз једну октаву закључно са Де-дуром.
- Свирати на више начина различитом расподелом гудала и тонични трозвук у свим обртајима.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и др.
- Техничке етиде (по избору) - одговарајуће тежине.
- Лаке композиције са клавиром (по избору).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице (Це-дур; Дес-дур; Де-дур; де-мол);
- до IV позиције (Дес-дур);
- четири техничке етиде по избору;
- четири комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са начинима и трозвуком (кроз IV или V позиција);
2. Две етиде;
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље развијање техничких и музичких способности ученика.
- Обрада вибрата.
- Разрада позиција закључно са VIII позицијом.

ЛЕСТВИЦЕ

- Ес-дур; Е-дур; е-мол; Еф-дур; еф-мол.
- Све лествице свирати кроз две октаве (осим Ес-дура) на више начина различитом расподелом гудала и са тоничним трозвуком у свим обртајима.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и друге.
- Техничке етиде (по избору) - одговарајуће тежине.
- Композиције са клавиром (по избору).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице (Ес-дур; Е-дур; Еф-дур);
- до VII позиције (Е-дур);
- шест техничких етида по избору;
- четири комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са начинима и трозвуком (кроз VII или VIII позиција);
2. Две етиде;
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

Испитни програм се изводи напамет.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Комплетна разрада позиција до палчеве позиције.
- Обрада различитих потеза гудала.
- Разрада главних орнамената (предудар, мордент, пралтрилер, групето, трилер).

ЛЕСТВИЦЕ

Све лествице кроз две октаве (закључно са Ге-дуром) на више начина и тонични трозвук.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и друге.
- Техничке етиде (по избору) - одговарајуће тежине.
- Композиције са клавиром (по избору).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице (Еф-дур; еф-мол; Ге-дур; ге-мол);
- до VIII позиције (Еф-дур);
- шест техничких етида по избору;
- четири комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица и трозвук (кроз две октаве);
2. Две етиде (једна обавезна са клавирском пратњом);
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

Испитни програм се изводи напамет.

ЛИТЕРАТУРА

Препоручена литература није обавезујућа, нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- М. Просеник: Школа за контрабас I и II свеска
- Л. Штрајхер: Мој начин свирања контрабаса, I-IV.
- Л. Монтаг: Школа за контрабас
- Ф. Симандл: Школа за контрабас
- Л. Раков: Школа за контрабас
- К. Трунпф: Лаки комади за контрабас и клавир.
- Хрестоматија за контрабас I свеска (са клавирском пратњом).
- Ј. Новосел: Етиде за контрабас.
- Б. Лаловић: Дванаест малих етида (са клавирском пратњом).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Наставник мора да зна да је сваки ученик посебна индивидуа са сопственим карактеристичним физичким и менталним саставом, па према томе и његово подучавање не сме се свести на строга правила већ на збир генералних принципа који су довољно широки и прилагодљиви сваком ученику - појединцу.

У почетном обучавању свирања на контрабасу посебну пажњу треба посветити држању инструмента које мора бити потпуно природно. Када је реч о десној руци, обратити пажњу да се без обзира на стил држања гудала природно функционисање прстију, зглоба и шаке морају уклопити и бити у природној равнотежи.

У поставци леве руке учити честе сметње као што су слаби прсти, лабави зглобови и слично, а затим радити на њиховом отклањању. Подучавање и избор методски организованог материјала који се користи треба прилагодити индивидуалним потребама ученика.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

РЕНЕСАНСНА (МАЛА) ХАРФА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе.
- Разумевање музичке фразе у малим формама, динамике, стила, развијање меморије.
- Познавање инструмента, поставка тела, нотно описмењавање, упознавање стила, оспособљеност за наставак школовања.
- Развијање навика редовног вежбања и посете концертима.
- Развијање слободе покрета при свирању.
- Развијање психомоторике - ментални и физички склад у складу са индивидуалним узрастом.
- Упознавање и разликовање основне (цела нота, половина, половина са тачком, четвртина, осмина, шеснаестина и триола) и пунктиране нотне вредности (четвртина са тачком, осмина са тачком).
- Препознавање и свирање лигатуре, синкопе.
- Познавање четвртинских, половинских и осминских тактова.
- Познавање знакова за динамику и темпо.
- Развијање пажљивог односа према интерпретацији: рад на квалитетаном тону, прецизном темпу, ритму, изражајном фразирању и експресији.
- Оспособљавање за свирање на јавним наступима, испиту или такмичењу.
- Упознавање инструмента, неговање музичког стила ране музике и групног музицирања.

I ЦИКЛУС (I и II разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање инструмента.

- Поставка руке и тела за харфом, лествице дурске до два предзнака.
- Вежбати прецизно - ритмички и тонски, трозвук разложено и секо - кроз једну октаву.
- У композицијама користити прештимаче тек у другом полугодишту.
- Скале почети са учењем тек пошто су савладали прсне вежбе (Це, Ге, Де, Еф, Бе-дур).

ЛИТЕРАТУРА

- Хрестоматија I: Избор комада
- Гранђани: Успаванка
- Ирске народне песме
- Избор комада за келтску харфу

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале кроз једну октаву са трозвучцима;
- четири до шест етида;
- три до шест комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на техници свирања кроз савлађивање лествица и арпеђа.
- Даљи рад на прсним вежбама.
- Проширење ритмике.
- Савлађивање литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске лествице (А, Ес, Е) - молске лествице (а, е, де, ге, це) - кроз две октаве у хармонском молу.
- Трозвук - разложено, секо и арпеђо, сложеније.
- Ритмика - пунктиране вредности, триоле и осминска мера, прсне вежбе.

ЛИТЕРАТУРА

- Поцоли: Етиде
- Мартено: Етиде
- Жилински: Литванска народна песма
- Гранђани: Мали комад
- Мекдоналд: Комади
- Ирске народне песме
- Габус: Комади
- Капан: Комади

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале кроз две октаве;
- три до пет етида;
- четири до шест комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Молска лествица у триолама, трозвук кроз две октаве;
2. Једна етида;
3. Три комада.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Ритмика - основне и пунктиране вредности, триола, четвртинска и осминска мера.
- Са посебном пажњом радити прсне вежбе.
- Развијати музикалност кроз разумевање музичких фрази.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице кроз три октаве у шеснаестинама паралелно, четворогласно. Посебну пажњу обратити на арпеђо.
- Прсне вежбе - клизање првог и четвртог прста
- Почетне вежбе трилера 1, 2.

ЛИТЕРАТУРА

- Гроси и Поцоли: Етиде, избор
- Рубин: Етиде
- Гедиле: Сонатина

- Чимароза: Сонатина
  - Прат: Сонатина у класичном стилу
  - Рене: Гавота
  - Мексиканске народне игре
  - Стари мајстори по избору
- ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА**
- скале кроз три октаве са трозвучима;
  - три до четири етиде;
  - једна сонатина или тема са варијацијама;
  - три до четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица у шеснаестинама, четворогласни трозвук арпеђа;
2. Једна етида;
3. Једна сонатина (I став) или тема са варијацијама;
4. Једна комад.

Испитни програм се изводи напамет.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на проширењу технике свирања на инструменту кроз савлађивање лествица.
- Наставак рада на прским вежбама.
- Савлађивање литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице кроз 3 октаве у бржем темпу, разложен четворогласни трозвук и доминантни септакорд - прсне вежбе клизајућег четвртог и првог прста, флажолети, етуфе и глисанда. Вежбати октаве у бржем темпу, вежбати трилер - 2131, 1213.

ЛИТЕРАТУРА

- Гроси и Поцоли: Етиде
  - Рубин: Етиде
  - Персл: Варијације у Ефдур
  - Гранђани: Ноктурно, Сањарење, Баркарола
  - Албениз: Соната Де-дур
  - Енглеска народна: Зелени рукави
  - Овен: 20 велских народних песама
  - Густавсон: Комади за малу харфу
- ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА**
- скале и арпеђа;
  - четири до пет етида;
  - четири до пет комада - укључујући сонату.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала са арпеђима;
2. Једна етида;
3. Сонатина или тема са варијацијама;
4. Један комад.

Испитни програм се изводи напамет.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

- М. Гроси: Комплетна метода за харфу
- Х. Реније: Комплетна метода за харфу
- Д. Воткинс: Комплетна метода за харфу
- Поцоли: Етиде
- Хрестоматија: Избор комада
- Гранђани: Мали комади
- А. Шалан: Комади за малу харфу и класични комади за малу харфу
- Ј. С. Бах: Мали прелудијуми
- Андре: Мали кораци

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Начин извођења наставе ренесансне (мале) харфе је идентичан извођењу наставе велике харфе. Мала харфа је без педала, тако да су могућности модулирања из тоналитета у тоналитет ограничене (повишени и снижени тонови се добијају помоћу квачица које се померају левом руком у току свирања). Такав облик харфе се највише користио у доба ренесансе и барока, па су у програму учења најзаступљенији комади настали у том периоду.

Поставку руке и тела за харфом, лествице дурске и молске вежбати прецизно - ритмички и тонски, трозвук разложено и секо - кроз једну октаву. У композицијама користити прештимаче тек у другом полугодишту. Скале почети са учењем тек пошто су савладали прсне вежбе (Це, Ге, Де, Еф, Бе).

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон, туба)

ОБОА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави према музици и инструменту.
- Развијање радних навика.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Савладавање технике свирања.
- Овладавање музичком писменошћу.
- Припрема за квалитетан наступ ученика.
- Оспособљавање за свирање напамет.
- Упознавање са деловима инструмента: склапање и одржавање.
- Савладавање технике дисања.
- Правилно држање инструмента, издржавање тонова.
- Правилна поставка писка.
- Развој способности контроле тона у декрешенду.
- Усаглашавање рада језика и прстију.
- Упознавање са терминима и појмовима из мелодике и ритма.
- Оспособљавање за јавни наступ.
- Развој осећања за вредност сопственог индивидуалног приступа интерпретацији.

I ЦИКЛУС (I и II разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Програм који се препоручује у зависности од узраста детета и његовог психо-физичког стања, као и заинтересованости за вежбање инструмента.

- Вежбе дугих тонова и интервала од тона мало бе до ге2 у осминама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске до два, молске до једног предзнака, са тоничним трозвуком, у лаганим четвртинама, напамет.
- Хроматска лествица од мало бе до ге2 у четвртинама, напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Љ. Петрушевски: Етиде, свеска број 1
- Пушечников: Азбука за обоу
- В. А. Моцарт: Валцер
- Г. Ф. Хендл: Марш
- Други комади сличне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- три дурске лествице;
- двадесет етида Пушечникова;
- два комада уз клавирску пратњу.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Једна композиција, по слободном избору, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Вежбање дугих тонова и интервала од малог бе до це3.
- Упознавање са шеснаестинама и њиховим комбинацијама и рад са триолама и синкопама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске до четири, молске до два предзнака, са тоничним трозвуком.
- Скале свирати у различитим артикулацијама, у осминама.
- Хроматске лествице од малог бе до це3 у осминама напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Ниман: Етиде, свеска 1
- Ј. Хајдн: Менует Еф-дур
- В. А. Моцарт: Менует Ге-дур
- Други комади сличне тежине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- дурске лествице до пет предзнака;
- двадесет етида Нимана;
- три комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, у умереним четвртинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад за извођење уз пратњу клавира, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање ученика са прављењем и дотеривањем пискова.
- Вежбање дугих тонова и интервала од малог бе до ес3.
- Вежбање техничких вежби за извођење трилера.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске до шест и молске до четири предзнака, у лаганим шеснаестинама.
- Хроматска лествица од малог бе до ес3 у различитим артикулацијама, у лаганим шеснаестинама, напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Ниман: Етиде, свеска 2
- Фишер: Менует и Ригодон
- Р. Шуман: Мелодија

- Други комади сличне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дурске лествице са доминантним септакордом и молске до четири предзнака и умањеним септакордом;
- осамнаест етида из Ниманове друге свеске;
- четири комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордом у свим обртајима, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад уз пратњу клавира, напамет.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Оспособљавати ученике за дотеривање и прављење пискова.
- Вежбање дугих тонова и интервала од малог бе до еф3.
- Упознавање ученика са тридесетдвојкама и рад са синкопама у различитим комбинацијама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све дурске и молске лествице са тоничним трозвучима у лаганим шеснаестинама, напамет.
- Доминантни и умањени септакорди.

ЛИТЕРАТУРА

- Х. Брод: Етиде, I део
- Г. Ф. Хендл: Арија и Рондо
- Ђ. Б. Перголези: Сичилијана

- Други комади сличне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дурске лествице са доминантним и умањеним септакордом;
- петнаест етида из Бродове прве свеске;
- пет комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, доминантним или умањеним септакордима, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад за извођење уз пратњу клавира, напамет.

КЛАРИНЕТ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и интересовања ученика према: музици, инструменту, књизи.
- Развијање радних навика код ученика.
- Формирање музичких критеријума.
- Развијање љубави према музици.
- Развијање љубави према свом инструменту.
- Развој навике слушања музике.
- Развој навике активног скупљања нотног материјала.
- Стварање сопствене фонотеке.
- Развој навике редовног посеђивања концерата.
- Стицање основних предзнања о квалитетној музици.
- Оспособљеност за правилно вежбање.
- Развој способности самосталног вежбања.
- Наступање.
- Брзо и квалитетно напредовање.

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученике са карактеристикама, деловима и одржавањем кларинета.
- Обратити пажњу на припрему усника и трске за свирање као и њихово одржавање.
- Формирање амбажуре.
- Поставка технике дисања.
- Рад језика.
- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до ге1.
- Упознавање вредности целе ноте, половине, четвртине и осмине.

ЛЕСТВИЦЕ

- Научити дурске и молске лествице до два предзнака са тоничним трозвуком.
- Ге-дур и Еф-дур свирати кроз две октаве.
- Скале свирати у лаганим четвртинама, напамет.

ЕТИДЕ

- Бруно Брун: Школа за кларинет, (Просвета, Београд), прва половина I свеске и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд)
- Храшовец: Млади кларинетист, I свеска,
- Мали комади, (Шот, 4715),
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851) и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице;
- петнаест етида;
- једна композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

ІІ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до це3.
- Упознавање са шеснаестинама.
- Упознавање и рад са ритмичким фигурама: триолом и синкопом.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до три предзнака са тоничним трозвуком.

ЕТИДЕ

- Бруно Брун: Школа за кларинет, (Просвета, Београд) друга половина I свеске и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд)
- Храшовец: Млади кларинетист, II свеска
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851) и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири дурске и две молске лествице;
- двадесет етида;
- две композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ЛИТЕРАТУРА

- Бруно Брун: Школа за кларинет, I свеска
- Радивој Лазвић: Учим кларинет I и део II свеске
- Бруно Брун: Мали комади
- Р. Лазвић и В. Перичић: Распевани кларинет I, Ведри дани у музичкој школи, Лаки кларинетски дуети I
- Милош Герић: Избор малих комада
- Мали комади, (Шот, 4715)
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851)
- Страна литература адекватне тежине по избору наставника.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до е3.
- Даљи рад на развоју технике.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до четири предзнака са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима.
- Хроматска лествица од е мало до це3.

ЕТИДЕ

- Бруно Брун: Школа за кларинет (Просвета, Београд), II свеска и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд) и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет лествица;
- двадесетпет етида;
- три композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до ге3.
- Даљи рад на развоју технике.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све дурске и молске лествице са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордом.
- Е-дур, Еф-дур, Ге-дур и Фис-дур свирати кроз три октаве.
- Хорматска лествица од е мало до ге3.

ЕТИДЕ

- Бруно Брун: Школа за кларинет (Просвета, Београд), III свеска и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд),
- Ј. Ланселот и А. Класенс: Класични кларинет (М. Комбре, Париз, свеске Це и Де) и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест дурских и шест молских лествица;
- тридесет етида;
- пет композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордом, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

САКСОФОН

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Упознавање историјског развоја саксофона, техничких могућности и примене у свим музичким жанровима.
- Учење технике дисања.
- Поставка саксофонске амбажуре.
- Поставка прстију и правилног држања саксофона.
- Развијање радних навика код ученика.
- Формирање музичких критеријума.
- Развијање љубави према музици.
- Развијање љубави према свом инструменту.
- Развој навике слушања музике.
- Развој навике активног скупљања нотног материјала.
- Стварање сопствене фонотеке.
- Развој навике редовног посеђивања концерата.
- Стицање основних предзнања о квалитетној музици.
- Оспособљеност за правилно вежбање.
- Развој способности самосталног вежбања.
- Наступање.
- Брзо и квалитетно напредовање.
- Упознавање са различитим стилловима, композицијама различитог карактера и значајем њиховог правилног интерпретирања.
- Упознавање са вишеструком применом саксофона у оркестру, камерним саставима, као и солистички.
- Примена саксофона у џез и забавној музици.
- Поставка основе импровизације.

- Могућност колективног музицирања у камерној музици и ансамблима.
- Упознавање са свим врстама саксофона.

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученике са карактеристикама, деловима и могућностима саксофона.
- Вежбе дисања.
- Поставка амбажуре.
- Поставка прстију и правилног држања саксофона.
- Упознати ученика са начинима одржавања инструмента.
- Врсте артикулација (стакато и легато).
- Тонске вежбе (издржавање тонова).
- Упознавање вредности целе ноте, половине, четвртине и осмине, пунктирани ритам.
- Тонски опсег: Це 1 до Це 3 (за напредне до Е3).

ЛЕСТВИЦЕ

- Научити дурске и молске лествице до два предзнака са тоничним трозвуком, мало разлагање (горњи опсег Це 3-за напредне Е3, доњи Це 1).

- Скале свирати у лаганим четвртинама, стакато и легато.

ЕТИДЕ

- Јан Бан Бекум (холандска школа): Прво издање, школа за почетнике
- Клод Делангл (француска школа): Методе за почетнике са ЦД-ом
- Перени (мађарска школа): АБЦ Саксофон, прва свеска
- Литература по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Клод Делангл: Све композиције из књиге "Методе за почетнике"
- Перени: Све композиције из горе наведене литературе
- Пол Херис збирка композиција, репертоар 1
- Композиције или транскрипције за саксофон по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице;
- петнаест етида;
- једна композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком и малим разлагањем;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама, контролним и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

ІІ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Тонске вежбе (издржавање тонова кроз цео опсег).
- Упознавање са шеснаестинама.
- Упознавање и рад са ритмичким фигурама: триолом и синкопом.
- Опсег инструмента: горе до Е3 (напреднији до Фис 3), доле до Б.
- Обавезно свирање дуета.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до три предзнака са тоничним трозвуком, малим разлагањем, терцама.

ЕТИДЕ

- Јан Ван Бекум (холандска школа): друга свеска-вежбе и етиде
- Клод Делангл (француска школа): Методе за саксофон број 2
- Иван Рот (немачка школа): Свеска број 1
- Перени (мађарска школа): Саксофон АБЦ 2 део
- Литература по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Клод Делангл: Све композиције из књиге "Методе за саксофон број 2"
- Перени: Све композиције из горе наведене књиге
- Комади тежине:

Амелер: Ла плата

Мортари: Мелодија

- Композиције или транскрипције по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири дурске и две молске лествице;

- двадесет етида;
  - две композиције по слободном избору.
- ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону, вежбе за вибрато-за напредније ученике).
- Обавезно свирање дуета, трија као и заједничко свирање у камерном ансамблу.
- Цео опсег саксофона.
- Увод у триолски фразирунг.
- Упознавање са модусима.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до четири предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни септакорд, код молских скала умањени септакорд.
- Хроматска скала кроз цео опсег.

ЕТИДЕ

- Руди Јетл: техничке етиде
- Иван Рот: мелодијске етиде, друга свеска
- Џејмс Ре: Лаке студије за џез и рок саксофон
- Литература по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Џејмс Ре: "Први репертоар за саксофон"
- Џон Харле: "Take ten"-збирка композиција за саксофон и клавир
- Комади тежине:

Петренко: Валцер

Перин: Берсеза

Елгар: "Љубавни поздрав"

- Комади и транскрипције по избору наставника.

- Две до три теме из џез стандарда.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет лествица;
- двадесетпет етида;
- три композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица према горе прописаним захтевима;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону, вежбе за вибрато).
- Обавезно свирање дуета, трија, квартета или у неком другом ансамблу.
- Триолски фразирунг.
- Просте импровизације са пар тонова.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све дурске и молске лествице са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд.

- Хроматска скала кроз цео опсег.

ЕТИДЕ

- Рене Дикло: 35 техничких етида
- Клозе: Етиде прва свеска
- Џејмс Ре: Модерне студије за саксофон
- Лакур етиде

- Лени Нихаус: Лаке џез етиде

- Етиде по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Левин: 22 комада за саксофон и клавир
- Пол Херис: Концертни репертоар за саксофон и клавир
- Џејмс Ре: "Take another ten"-збирка композиција за саксофон и клавир
- Комади тежине:

Лантијер: Сицилијана

Руеф: Шансона и паспиједа

Авигнон: Спиритуал и егзотичне игре

- Две до три теме из џез стандарда

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест дурских и шест молских лествица;
- тридесет етида;
- пет композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица према горе прописаним захтевима;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

ФАГОТ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави према музици и унапређење музичке културе.
- Упознавање историјског развоја фагота, техничких могућности и примене.
- Стварање потребе код ученика за сталним стицањем нових сазнања у области музике и литературе.
- Развијање жеље за слушањем музике за фагот, као и потребе за сталним праћењем токова, како у нашој земљи, тако и у свету.
- Развој креативности и индивидуалности.
- Стицање техничког и тонског нивоа у складу са учениковим способностима за успешан завршетак основне музичке школе.
- Стварање потребе код ученика да кроз свирање фагота искажу свој свет, способности и знање, а кроз разне видове јавних наступа.
- Постављање темеља за развој музичке и естетске личности.
- Развијање музичког укуса и способности критичког запажања и разликовања "добре" и "лоше" музике.
- Редовно посеђивање концерата класичне музике.
- Слободно изражавање свог унутарњег света језиком музике.
- Развијање потребе слушања музике.
- Упознавање са вишеструком применом фагота у оркестру, камерним саставима, као и солистички.
- Правилно овладавање техником дисања.
- Владање дневним тонским и техничким вежбама и свим лествицама.
- Упознавање са различитим стиливима, композицијама различитог карактера и значајем њиховог правилног интерпретирања.
- Оспособљавање за примену стеченог знања на новом музичком материјалу.
- Оспособљавање за самостални рад (вежбање).

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање и постављање инструмената,
- Поставка тона,
- Поставка правилног дисања
- Издржавање дугих тонова и интервала у обиму од једне до две октаве, према могућностима ученика.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до два предзнака са тоничним трозвучима, у четвртинама у обиму једне до две октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- Вајсенборн школа за фагот, І прва свеска од 1. до 15. етиде
- Кратки комади уз пратњу клавира из збирке Млади фаготиста М. Исаеског

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале до два предзнака, десет етида и два комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвучком, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

ІІ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на проширивању обима фагота према могућностима ученика.
- Култивисање тона.
- Рад на интонацији.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до три предзнака са тоничним трозвучком у четвртинама, напамет, у обиму једне до две октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- Вајсенборн: Школа за фагот, I св. - од 15. до 30. етиде
  - Комад уз пратњу клавира према избору наставника.
- ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА**
- скале до два предзнака, десет етида и два комада уз пратњу клавира.
- ЈАВНИ НАСТУПИ**
- обавезна два јавна наступа током школске године.
- ИСПИТНИ ПРОГРАМ**
1. Једна дурска и једна молска лествица, напамет;
  2. Две етиде различитог карактера;
  3. Један комад уз пратњу клавира, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Оспособљавање ученика за обраду писка (основни принципи).
- Рад на интонацији.
- Проширивање обима и култивисање тона.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до 4 предзнака са разложеним трозвучима у обиму од две октаве, у осминама, напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Вајсенборн: Етиде од 30. до 45.
  - Пациоркијевич: Техничке вежбе и етиде за фагот
- Комад уз пратњу клавира према избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дурске и молске лествице до три предзнака;
- десет етида;
- два комада уз пратњу клавира.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад уз пратњу клавира, напамет.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставни рад на оспособљавању ученика за прављење и дотеривање пискова.
- Стални рад на интонацији.
- Решавање разних техничких и ритмичких проблема.
- У овом разреду је потребно од ученика захтевати већу прецизност и педантност.

ЛЕСТВИЦЕ

Све дурске и молске лествице са разложеним трозвучима у обиму од две октаве, у шеснаестинама напамет. Доминантни и умањени септакорди напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Копраш: Етиде.
- Обрада техничких вежби.
- Транскрипције комада, као и оригинална дела уз пратњу клавира, према избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дурске и молске лествице;
- двадесет етида;
- три комада уз клавирску пратњу.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад уз пратњу клавира, напамет.

ХОРНА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање знања, вештина, ставова и вредности код ученика.
- Развијање позитивног односа према школи и подстицање учениковог интересовања за учење и континуирано образовање.
- Поштовање индивидуалних разлика међу ученицима у погледу начина учења и брзине напредовања.
- Постављање оптималне и стабилне основе за успешан и нелимитиран развој потенцијалног репродуктивног уметника.
- Поставка правилног става и положаја тела.
- Овладавање основама функционално-оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Веома полако, педантно и темељно овладавање сваким појединим елементом основа технике дувања.
- Овладавање базичним елементима оптималне координације интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на хорни.
- Развијање љубави према музици и инструменту хорни.

- Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања хорне.
- Овладавање основама технике свирања хорне.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Овладавање музичком интерпретацијом.

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање технике дисања.
- Формирање амбажуре и атака.
- Импозиција усника.
- Импозиција инструмента.
- Постављање тонова.

ЛИТЕРАТУРА

- Д. Марковић: Школа за хорну, I део (Це-Ге)
  - Силађи и Кекењеши: Школа за хорну, I део (вежбе у предвиђеном опсегу) и друга одговарајућа литература
  - Д. Марковић: Школа за хорну, I део (лаке песмице са клавирском пратњом)
  - М. Алфонс, I свеска
  - Л. Теве: Комплетна метода за хорну, I свеска
  - Силађи и Кекењеши: Школа за хорну, I део
  - Ч. Ф. Гусе: I књига
  - Анонимус: Мелодија
  - В. А. Моцарт: Азбука (Це-дур)
- и друге композиције по избору наставника и могућности ученика.

НАПОМЕНА

Код вежби дисања користити: "Мени не фали даха", аутор: Мишел Рикије.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири дурске лествице;
- двадесет вежби;
- један комад са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Две вежбе различитог карактера;
3. Један комад са клавирском пратњом, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

ІІ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Поступно ширење тонског опсега.
- Контрола тона у целим нотама, половинама и четвртинама.
- Техника контроле тона у крешенду и декрешенду.
- Овладавање елементарним артикулацијама (тенуто, легато и маркато).

ЛЕСТВИЦЕ

А-дур и а-мол (и Бе-дур у зависности од могућности ученика), у целим нотама, половинама, четвртинама и осминама и разним ритмичким комбинацијама.

ЛИТЕРАТУРА

- Д. Марковић: Школа за хорну, II део
  - Силађи и Кекењеши: Школа за хорну, I део (вежбе у предвиђеном опсегу) и друга одговарајућа литература
  - М. Алфонс, I свеска
  - Л. Теве: Комплетна метода за хорну, I свеска
  - Ч. Ф. Гусе: I књига
  - П. Мај: I и III минијатура
  - Ђ. Перголези: Каватина, (це-мол)
  - Д. Марковић: Маги валцер
- и друге композиције по избору наставника и могућности ученика.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- осам дурских лествица;
- две молске лествице;
- Гиртл до 40. вежбе;
- два комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица;
2. Једна етида;
3. Један комад са клавиром, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље ширење опсега без притискања усника на усне.
- Проширење способности свирања интервала.
- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *p* до *f*.
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елементарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.
- Рад на развоју технике прстију.

ЛЕСТВИЦЕ

Џе-дур, Ге-дур, Бе-дур, Џе-мол, ге-мол, ха-мол и остале у зависности од могућности ученика, у целим нотама, половинама, четвртинама и осминама, у разним ритмичким комбинацијама и артикулацијама (легато, стакато) контрола тона у динамички *p - f* и обрнуто.

ЛИТЕРАТУРА

- Д. Гиртл: Школа за хорну, I свеска (вежбе у предвиђеном опсегу)
- Ф. Шолар: Школа за хорну, I свеска (вежбе у предвиђеном опсегу)
- Силађи и Кекењеш: Школа за хорну, I и II део (вежбе у предвиђеном опсегу) и друга одговарајућа литература.
- М. Алфонс, II свеска
- Л. Теве: Комплетна метода за хорну, II свеска
- Л. В. Бетовен: Екосез
- М. Влајин: Багатела I
- В. А. Моцарт: Пролеће
- Ј. Флис: Успавања
- П. И. Чајковски: Стара француска песма
- П. Мај: IV минијатура
- Г. Б. Лоценхисер: Јесењи сан
- и друге композиције по избору наставника и могућности ученика.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- дурске и молске лествице до 4 предзнака;
- терце, кварте и цела свеска бр. 1 Гиртла;
- два комада уз клавирску пратњу.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица;
2. Једна етида;
3. Један комад са клавиром, напамет.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Систематска надградња основа кроз њихову примену у технички сложенијим захтевима:

- Ширење опсега.
- Даље усавршавање свирања интервала.
- Контрола тона у шеснаестинама.
- Контрола тона од *pp* и *ff*.
- Легато интервала до октаве.
- Рад на осталим артикулацијама.
- Рад на напретку технике прстију.

ЛЕСТВИЦЕ

Еф-дур, Ас-дур, Де-дур, Ха-дур, де-мол, еф-мол, фис-мол, цис-мол и остале у зависности од могућности ученика, у целим нотама, половинама, четвртинама, осминама, у разним ритмичким комбинацијама и артикулацијама (легато, стакато).

ЛИТЕРАТУРА

- Ф. Шолар: Школа за хорну, I и II свеска (избор)
- Силађи и Кекењеш: Школа за хорну, I и II свеска (избор)
- Д. Марковић: Школа за хорну, III и IV део (избор)
- Л. Теве: Комплетна метода за хорну, II свеска
- М. Алфонс, II свеска и друга одговарајућа литература.
- М. Влајин: Багатела II
- Ј. Кригер: Менует
- Л. В. Бетовен: Романса
- Ј. С. Бах: Корал
- Ј. Д. Шкруп: Концерт

и друга одговарајућа литература према избору наставника и могућностима ученика.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА:

- све дурске и молске лествице;
- Шолар - до 64. вежбе;

- два комада уз клавирску пратњу.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица.
2. Две етиде (једна у брзом темпу, друга у спором).
3. Комад уз клавирску пратњу, напамет.

ТРУБА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

Постављање оптималне и стабилне основе за успешан и нелимитиран развој потенцијалног репродуктивног уметника, при чему перспектива развоја и уметнички домети не смеју зависити од случајности спонтане поставке дувања. У том циљу је неопходно у I разреду веома полако, педантно и темељито овладавати сваким појединим елементом основа технике дувања, као и базичним елементима оптималне координације интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту.

- Овладавање основама функционално оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Формирање волумена дисајних путева.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Оптимална импостација усника.
- Овладавање оптималним држањем инструмента.
- Оптимална импостација дувања на инструменту.

Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту:

- стабилност;
- релаксација;
- смиреност;
- ефикасност;
- вертикала тела;
- флексибилност става;
- стабилна, релаксирана, мирна и ефикасна позиција за држање инструмента.

I ЦИКЛУС (I и II разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Овладавање основама вештине дисања.
- Формирање амбажуре и атака.
- Импостација усника.
- Импостација инструмента.
- Постављање тонова.
- Почетак свирања из нота.

ОВЛАДАВАЊЕ ОСНОВАМА ВЕШТИНЕ ДИСАЊА

- Активација и јачање стражњег дела плућа из седећег става:

а) форсираним претклоном са пуним плућима;

б) дисањем у форсираном претклону.

- Дијафрагматско дисање стражњим делом плућа у позицији лежања на стомаку.
- Активација дијафрагме гласним бројањем у позицији лежања на стомаку.
- Свесно овладавање дијафрагмом. Формирање дугог, стабилног, мирног, уједначеног тока ваздуха дугим и тихим издржавањем сугласника "ССС" у стојећем ставу.

- Формирање волумена дисајних путева (рад пред огледалом).

Формирање амбажуре и атака (рад пред огледалом):

- постављање фасцијалне мускулатуре у оптималну позицију за дување;
- испуштање ваздуха кроз стиснуте усне у оптималној позицији за дување - без атака;
- производња тона вибрацијом усана (зујање уснама) у оптималној позицији за дување;
- зујање другог тона, nanoшење инструмента, удисај, атакирање тона слогом "ту»;
- зујање различитих висина тона;
- зујање глисанда (узлазно, силазно, враћање на почетни тон);
- атакирање тона код зујања са употребом слога "ту»;
- зујање тонова интонираних на клавиру;
- ширење опсега зујањем уз клавир.

Импостација усника (рад пред огледалом):

- Зујање равног тона, nanoшење усника на његово природно место на усне и скидање усника, све без промене висине тона (тон на уснику мора имати природну звучност, а висина тона треба бити у оптималном регистру за почетак свирања на инструменту, Г1'-Ц2).

- Ширење опсега на уснику, преко глисанда

- Зујање, nanoшење усника, удисај без скидања усника, атак и скидање усника, све без промене висине тона.

- Зујање равног тона, nanoшење, узлазни и силазни глисандо, враћање на почетни тон, удисај без скидања усника (крајевима уста), атакирање исте висине тона као на почетку, узлазни и силазни глисандо, враћање на почетни тон и скидање усника. Код nanoшења и скидања усника се не сме променити висина тона, а сва четири равна тона морају бити исте висине.

- Свирање глисанда на уснику (са и без атакирања) уз дату интонацију почетног и завршног тона.

Почетак свирања из нота:

- Свирање целих нота, са и без пауза и упознавање репетиција, све на једном тону, што ближе оптималном тону за почетак рада на инструменту:

свирање из нота на уснику.

- Свирање из нота ритмичких вежби зујањем и на уснику.
  - Свирање из нота ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.
  - Свирање из нота мелодијско-ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.
- Држање инструмента:
- Оптимално држање инструмента у стабилној и релаксираној позицији постављеној на почетку учења.
- Вежбе дисања на инструменту:
- Дување ваздуха кроз инструменат без усника на свакој од седам позиција вентила.
  - Дување свих седам позиција вентила (0, 2, 1, 1-2, 2-3, 1-3, 1-2-3) на један ваздух, на инструменту без усника.
  - Дување ритмичких вежби на инструменту без усника (на разним позицијама вентила).
- Постављање првог тона на инструменту:
- Зујање тона Ц_{е1} или Ге₁, наношење инструмента на зујање усником и скидање инструмента, све без промене висине тона. Тон на инструменту мора имати пуну звучност, са густим и компактним тонским језгром, добром пројекцијом и солидним волуменом.
  - Зујање тона, наношење инструмента, удисај, атакирање и скидање инструмента, без промене висине тона. Први тон мора да се заврши стабилно, без тонских или интонативних промена, а други да буде прецизно и чисто атакиран.
  - Свирање из нота постављеног тона (пазити на звучност).
- Постављање осталих тонова (максимум до опсега квинте):
- По истом систему по којем је постављан први тон постављати и остала четири тона, један по један и комбиновати их са свим раније наученим тоновима.
  - Вежбе на комбинацијама два до пет тонова.
- Постављање контроле свирања:
- Контрола тона до нивоа осмина.
  - Вештина контроле тона у разним динамикама од *p* до *f*.
  - Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
  - Почетак рада на систематској студији легата.
  - Стабилизација контроле елементарних артикулација.
  - Контрола квалитета тона у стакату.
  - Почетак рада на флексибилној техници аликвотног преувања.
  - Рад на техничким вежбама.
- ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА**
- четири дурске скале у једној октави.
- литература
- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска I
  - Дубравко Марковић: Припремне вежбе за трубу
  - Дубравко Марковић: Почетне вежбе за трубу
  - Чарлс Колин: Почетне студије за трубу
  - А. Митронов: Школа за трубу
  - Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом или нека друга одговарајућа литература.
- ЈАВНИ НАСТУПИ**
- обавезна два јавна наступа током школске године.
- СМОТРА** (на крају школске године)
1. Једна лествица;
  2. Две вежбе различитог карактера;
  3. Један комад са клавирском пратњом, напамет.
- НАПОМЕНЕ**

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Постепена и педантна надградња основа постављених у I разреду и њихова елементарна примена:

- Поступно и пажљиво ширење опсега.
- Свирање у датом опсегу у различитим интервалима.
- Контрола тона у целим нотама, половинама и четвртинама.
- Техника контроле тона у декрешенду.
- Овладавање елементарним артикулацијама (тенуто, легато и маркато).

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: мало фис до $це^2$.
- Рад на аликвотном преувању у 7 позиција у половинама.
- Почетак педалних тонова.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.

ЛЕСТВИЦЕ

- Це-дур кроз једну октаву у целим нотама, половинама и четвртинама, са различитим комбинацијама легата на скали у четвртинама и осминама (у случају потешкоћа са опсегом, уместо ове лествице може се узети нека друга лествица која одговара индивидуалним могућностима ученика или уколико ученик лако свира дубоке тонове, а има проблеме са високим тоновима, дату скалу може свирати компензативно, на пример: Ц_{е1}, де₁, е₁, еф₁, ге₁, еф₁, е₁, де₁, це₁, ха, а, ге, а, ха, це₁; це₁, е₁, ге₁, е₁, це₁, ге, це₁).

ТОНАЛИТЕТИ

- четири дурске и четири молске лествице у једној октави са разложеним трозвуком.

МЕТРИКА: 4/4, 3/4 и 2/4.

РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине и одговарајуће паузе.

Артикулација: тенуто и легато.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска I
- Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у четвртинама
- В. Вурм: 45 Лаких етида за трубу
- Сигмунд Херинг: Течај за трубу (избор вежби одговарајућег нивоа) или нека друга одговарајућа литература.
- Дубравко Марковић: Тоналне студије (студије одговарајућег нивоа)
- Дубравко Марковић: Школа за трубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
- Алојз Страд: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)

Композиције са клавирском пратњом:

- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника
- Најмање два наступа током школске године

ЛИТЕРАТУРА

- Д. Марковић: Лаке композиције за почетнике на труби
- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом или нека друга одговарајућа литература.
- Д. Марковић: Збирка лаких композиција за трубу (лакше композиције)

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две скале: дурска и молска;
2. Једна вежба, етида или песма из градива;
3. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Даља надградња основа и њихова примена у елементарној интерпретацији:

- Даље ширење опсега без притискања усника на усне.
- Проширење способности свирања интервала.
- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *p* до *f*.
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елементарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: мало фис до e^2 .
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
- Рад на преувавању у VII позицији у половинама, четвртинама и осминама.
- Рад на педалним тоновима.

Опсег у свирању из нота: мало фис до e^2 , по могућству g^2 .

ЛЕСТВИЦЕ

- четири дурске и четири молске лествице кроз једну октаву у четвртинама и осминама, са ритмичким варијацијама и артикулацијама на скали у четвртинама и у осминама са трозвучцима

- Хроматика.

ТОНАЛИТЕТИ: дурски и молски тоналитети до три или четири предзнака.

МЕТРИКА: 4/4, 3/4, 2/4, 3/8, 6/8

РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине, четвртине с тачком и осмине и одговарајуће паузе.

АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато.

ДИНАМИКА: од пиано до форте и крешендо и декрешендо.

СТУДИЈА ЛЕГАТА: терце и кварте у половинама, четвртинама и осминама легато.

ЛИТЕРАТУРА

- Ч.Гордон: Школа са трубу
- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска I
- Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- В.Вурм: 45 Лаких етида са трубу
- Дубравко Марковић: Школа за трубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
- Алојз Страд: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Сигмунд Херинг: Течај за трубу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- или нека друга одговарајућа литература.

Композиције са клавирском пратњом

- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом
- Ј.Б.Арбан: Популарне мелодије и песме за трубу из Гранде методе Француске Едиције
- Д. Марковић: Збирка лаких композиција за трубу (лакше композиције и композиције средње тежине)

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две скале: једна дурска и једна молска;
2. Једна етида;
3. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Систематска надградња основа кроз њихову примену у технички сложенијим захтевима:

- Очување нон преса и ширење опсега.
- Даље усавршавање свирања интервала.
- Контрола тона у шеснаестинама.
- Постављање правилног атака за портато.
- Контрола квалитета тона у стакатисиму.
- Контрола тона од *pp* и *ff*.
- Систематска студија легато интервала до октаве.

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: мало фис до ге².
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.

Минимални опсег у свирању из нота: мало фис до бе².

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске скале закључно са шест предзнака кроз октаву по могућности до квинтдесетиме у четвртинама, осминама и шеснаестинама, са ритмичким варијацијама и артикулацијама на скали у четвртинама и осминама и обртајима трозвука у четвртинама и осминама.

ТОНАЛИТЕТИ: дурски и молски закључно са шест предзнака.

Све дурске и молске лествице у једној октави.

Хроматика.

МЕТРИКА: 4/2, 3/2, 2/2, 4/4, 3/4, 2/4, 2/8, 3/8, 4/8, 6/8, 9/8, 12/8.

РИТАМ: целе ноте, половине, четвртине, осмине, шеснаестине и синкопе са одговарајућим паузама.

Артикулације: тенуто, маркато, стакато, легато, и портато.

ДИНАМИКА: од пианисимо посибиле до фортисимо посибиле и крешендо и декрешендо.

СТУДИЈА ЛЕГАТА: легато интервали до октаве у половинама и четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска I
  - А. Петит: Гранде метода за корнет
  - Ј. Б. Арбан: Гранде метода
  - В. Вурм: 40 Етида са трубу
  - Алојз Страд: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
  - Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
  - Сигмунд Херинг: Етиде за трубу или нека друга одговарајућа литература.
  - Дубравко Марковић: Основне вежбе у шеснаестинама
- Композиције са клавирском пратњом
- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника, препорука да једна композиција буде цикличног типа (концерт или соната)

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом
- Ј. Б. Арбан: Популарне мелодије и песме за трубу из Гранде методе Француске Едиције
- Дубравко Марковић: Збирка лакших композиција за трубу

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две скале (дурска и молска);
2. Две етиде: једна техничка и једна мелодијска;
3. Једна композиција са клавирском пратњом по могућности циклична, напамет.

ТРОМБОН

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања.
- Овладавање основама функционално оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Формирање волумена дисајних путева.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Импозиција усника у индивидуално оптималну радну позицију.
- Овладавање оптималним држањем инструмента (рекалсирано, мирно, стабилно и радно ефикасно).
- Овладавање основа музичке интерпретације.
- Припрема за свирање из нота.
- Почетак свирања из нота.
- Постављање правога тона на инструменту.
- Постављање осталих тонова (максимално до опсега квинте).
- Вежбе на аликвотним тоновима.
- Опсег у тоналном свирању.
- Поставка базе физичких и психичких могућности ученика.
- Поставка основе ефикасног деловања у радним и креативним процесима.
- Одржавање здравствено безбедно и радно функционалне вертикале тела.
- Поставка основе одржавања тона у односу акције дијафрагме и акције абдоминалне мускулатуре.
- Овладавање контролом позиције језика, одржавање фацијалне мускулатуре у радно оптималној позицији.
- Коришћење инструмента са минимумом притиска на усне.
- Поседовање контроле квалитета тона, покретљивости и владања опсегом на инструменту.
- Развијање осећања за вредност индивидуалног приступа интерпретацији.

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Правилно држање тела.
- Правилно дисање.
- Зујање са уснама.
- Правилно постављање усника на усне.
- Зујање на уснику.
- Држање инструмента.
- Дневне вежбе са уснама и са усником.

ЛЕСТВИЦЕ: Бе, Це.

ПРОГРАМ

- Штајнер Ференц: Позаунен, А, Бе, Це
- Кони Рослунд: Школа за тромбон
- Паул Херпхурт: Школа за тромбон, I део

КОМАДИ

- Уфалуши-Штајнер: Комади за извођење, избор
- Д. Марковић: Први наступ
- А. Бенчић: Весели тромбон
- Штајнер Ференц: Позаунен, А, Бе, Це, избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице;
- двадесет вежби;
- четири композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Две вежбе различитог карактера;
2. Један комад са клавирском пратњом, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Усавршавање методе зујања.
- Проширивање обима тонова.
- Вежбе на аликвотним тоновима, према могућностима ученика.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске лествице до четири предзнака.

ПРОГРАМ

- Штајнер Ференц: Позаунен: А Бе Це.
- Паул Херпхурт: Школа за тромбон I део - избор
- Лафосе: Комплетна метода I део - избор

КОМАДИ

- Комади за тромбон и клавир
- Музика, Лењинград: Млади тромбонист
- Уфалуши, Пехл и Перлаки: Школа за тромбон (избор)
- Албум за тромбон и клавир
- Музичка Украјина, Кијев 1989 (избор)
- Хенри Гагнебин: Сарабанда
- Е. Матеи: Сарабанда.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале до два предзнака;
- двадесет вежби;
- четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две вежбе различитог карактера;
2. Један комад са клавирском пратњом, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Проширивање обима тонова.
- Артикулација, фразирање.

ЛЕСТВИЦЕ

Све дурске лествице у четвртинама и осминама према могућностима ученика.

ПРОГРАМ

- Слокар: Школа за тенор тромбон
- Шлосберг - Дневне вежбе
- Р. Милер: Школа за тенор тромбон, II део.
- В. Крзистек: Етиде за тромбон (избор).
- Паул Херпхурт: Школа за тромбон (избор).

КОМАДИ

- Робер Милер: Andante и Allegretto.
- Роберт Хофман: Allegro marziale.
- Б. Барток: Вече на селу.
- Албум за тромбон и клавир: Млади тромбонисти, Музика, Лењинград (избор).
- Уфалуши и Штајнер: Комади за извођење за тромбон и клавир (избор).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- тридесет вежби;
- четири композиције са клавирском пратњом.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска лествица, напамет;
2. Две композиције различитог карактера;
3. Једна композиција уз клавирску пратњу, напамет.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Проширивање обима тонова.
- Артикулација, фразирање.

ЛЕСТВИЦЕ

Све дурске и молске лествице у осминама, по могућностима ученика.

ПРОГРАМ

- Лафосе: Комплетна метода I део (избор)
- Џералд Борднер: I део
- Практичне студије за тромбон (избор)
- Ф. Квитовски: Избор етида III део
- Уфалуши: Школа за тромбон, II део (избор етида).

КОМАДИ

- Б. Григорјев: Лаки комади и ансамбли за тромбон и клавир (избор)
- Албум за тромбон и клавир (избор), Музичка Украјина, Кијев, 1989.
- Ј. А. Хасе: Два плеса
- Р. Клерис: Конкурсне теме
- Р. Клерис: Молитва.

Обавезни минимум програма

- скале до пет предзнака;
- двадесет етида;
- четири композиције са клавирском пратњом.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица, напамет;
2. Две едите различитог карактера;
3. Једна композиција уз клавирску пратњу, напамет.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ТРОМБОН

- Дубравко Марковић: Припремне вежбе за тромбон
  - Дубравко Марковић: Почетне вежбе за тромбон
  - Дубравко Марковић: Тоналне студије
  - Дубравко Марковић: Лаке композиције за почетнике на тромбону
  - Б. Слокар: Школа за тенор тромбон
  - Р. Милер: Школа за тенор тромбон
  - Уфалуши: Комади за извођење за тромбон и клавир
  - Х. Милер: Играчки комади за тромбон и клавир
  - Б. Глигорјев: Лаки комади и ансамбли за тромбон и клавир
  - Комади за тромбон и клавир, Млади тромбонисти, издање "Музика", Лењинград, 1991. године
  - Албум за тромбон и клавир, Албум ученика тромбониста, издање "Музичка Украјина", Кијев, 1989. године
  - Штајнер Ференц: Абецеда за тромбон
- као и друга одговарајућа литература и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика.

ТУБА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на туби.
- Овладавање основама функционално-оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Формирање волумена дисајних путева.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Оптимална инпостација усника у индивидуално оптималној радној позицији.

- Овладавање оптималним држањем инструмента (релаксирано мирно, стабилно и радно ефикасно).
- Овладавање основама музичке интерпретације.
- Развијање љубави према свом инструменту и инструменталној музици уопште.
- Правилно постављена база психо-физичког става.
- Правилно постављене основе ефикасног деловања у радним и креативним процесима.
- Овладавање основама дисања.
- Овладавање контролом позиције језика, контролом непца и отвореношћу грклана.
- Одржавање фацијалне мускулатуре приликом извођења у радно оптималној позицији.
- Ученик држи инструмент у оптималној позицији, има потребну покретљивост, влада опсегом на инструменту од минимум једне октаве.
- Овладавање музичким извођењем композиција доступних учениковом техничком нивоу.
- Разумевање вредности сопственог индивидуалног приступа интерпретацији.

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Проширивање обима тонова.
- Артикулација, фразирање.
- Овладавање основама функционално оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Формирање волумена дисајних путева.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Оптимална импостација усника.
- Овладавање оптималним држањем инструмента.
- Оптимална импостација дувања на инструменту.
- Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту:
- стабилност;
- релаксација;
- смиреност;
- ефикасност;
- вертикала тела;
- флексибилност става;
- стабилна, релаксирана, мирна и ефикасна позиција за држање инструмента.

ОВЛАДАВАЊЕ ОСНОВАМА ВЕШТИНЕ ДИСАЊА

- Активација и јачање стражњег дела плућа из седећег става:
- а) форсираним претклоном са пуним плућима;
- б) дисањем у форсираном претклону.
- Дијафрагматско дисање стражњим делом плућа у позицији лежања на стомаку.
- Активација дијафрагме гласним бројањем у позицији лежања на стомаку.
- Свесно овладавање дијафрагмом (диференцирање осећаја за контракцију дијафрагме од осећаја за контракцију абдоминалне мускулатуре) у позицији седења с закаченим ногама под нагибом од 45 степени уназад.
- Формирање дугог, стабилног, мирног, уједначеног тока ваздуха дугим и тихим издржавањем сугласника "Це":
- а) у позицији седења са закаченим ногама под нагибом од 45 степени уназад;
- б) у стојећем ставу.
- Формирање волумена дисајних путева (рад пред огледалом).
- Формирање максималног волумена усне дупље постављањем језика у најнижу позицију, а да се при томе види цело ждрело.
- Формирање потпуно релаксираног максималног волумена грла и ждрела зевањем пред огледалом и регистравањем и памћењем субјективног осећаја који се јавља у тренутку подизања ресе, непосредно пред зевање.
- Свесно и намерно формирање максималног волумена грла, ждрела и усне дупље постављањем језика у најнижу позицију (за "Це") и зевањем.

НАПОМЕНЕ

- Формирање волумена бронхија се поставља знатно касније, код интензивног кретања кроз регистре, подизањем ребарних лукова (ширење горњег дела грудног коша) код свирања највишег тона.
- Формирање амбажуре и атака (рад пред огледалом):
- постављање фацијалне мускулатуре у оптималну позицију за дување;
- испуштање ваздуха кроз стиснуте усне у оптималној позицији за дување;
- производња тона вибрацијом усана (зујање уснама) у оптималној позицији за дување;
- зујање различитих висина тона;
- зујање глосанда (узлазно, силазно, враћање на почетни тон);
- атакирање тона код зујања;
- зујање тонова интонираних на клавиру;
- ширење опсега зујањем уз клавиру.
- Импостација усника (рад пред огледалом):
- Зујање равног тона, наношење усника на његово природно место на усне и скидање усника, све без промене висине тона (тон на уснику мора имати природну звучност, а висина тона треба бити у оптималном регистру за почетак свирања на инструменту).
- Ширење опсега на уснику, наношењем и скидањем усника на зујање тонова интонираних на клавиру.
- Зујање, наношење усника, удисај без скидања усника, атак и скидање усника, све без промене висине тона.
- Ширење опсега на уснику, наношењем, атакирањем и скидањем усника на зујање тонова интонираних на клавиру.
- Зујање равног тона, наношење, узлазни глосандо, силазни глосандо, враћање на почетни раван тон и скидање усника. Код наношења и скидања усника се не сме променити висина тона.
- Зујање равног тона, наношење, узлазни и силазни глосандо, враћање на почетни тон, удисај без скидања усника (крајевима уста), атакирање исте висине тона као на почетку, узлазни и силазни глосандо, враћање на почетни тон и скидање усника. Код наношења и скидања усника се не сме променити висина тона, а сва четири равна тона морају бити исте висине.
- Свирање глосанда на уснику (са и без атакирања) уз дату интонацију почетног и завршног тона.
- Припрема за свирање из нота (рад пред огледалом):
- Равномерно куцање ногом за време зујања атакирање тона у тренутку када нога удари о под (сваки тон по неколико откуцаја).

- Завршавање тона када нога дође у горњи положај.
  - Наизменично зујање и "одмарање" по четири откуцаја (целе ноте и целе паузе).
  - Узастопно зујање неколико целих нота, затим једна пауза, па опет неколико целих нота.
  - Почетак свирања из нота:
  - Свирање целих нота, са и без пауза и упознавање репетиција, све на једном тону, што ближе оптималном тону за почетак рада на инструменту:
  - а) свирање из нота зујањем,
  - б) свирање из нота на уснику.
  - Свирање из нота ритмичких вежби зујањем и на уснику.
  - Свирање из нота ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.
  - Свирање из нота мелодијско-ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.
  - Држање инструмента:
  - Оптимално држање инструмента у стабилној и релаксираној позицији постављеној на почетку учења.
  - Вежбе дисања на инструменту:
  - Дување ваздуха кроз инструмент без усника на свакој од седам позиција вентила.
  - Дување свих седам позиција вентила (0, 2, 1, 1-2, 2-3, 1-3, 1-2-3) на један ваздух, на инструменту без усника.
  - Дување ритмичких вежби на инструменту без усника (на разним позицијама вентила).
  - Постављање првог тона на инструменту:
  - Зујање трећег аликвотног тона (мало Це на Еф-туби, велико Бе на Ес-туби, велико Ге на Це-туби или великог F на Бе-туби; ако ученик не успева још контролисано да зуји трећи аликвотни тон, може се стартовати и од четвртог аликвотног тона), доношење инструмента на зујање и скидање инструмента, све без промене висине тона. Тон на инструменту мора имати пуну звучност, са густим и компактним тонским језгром, добром пројекцијом и солидним волуменом.
  - Зујање тона, доношење инструмента, удисај, атакирање и скидање инструмента, без промене висине тона. Први тон мора да се заврши стабилно, без тонских или интонативних промена, а други да буде прецизно и чисто атакиран.
  - Свирање из нота постављеног тона (пазити на звучност и *pop presso*).
  - Постављање другог тона на инструменту:
  - Зујање другог тона, доношење и скидање инструмента, без промене висине тона, са добром звучношћу на инструменту.
  - Зујање другог тона, доношење инструмента, удисај, атакирање тона и скидање инструмента, све квалитетно и без промене висине тона.
  - Наизменично свирање два научена тона:
  - а) зујање, доношење, скидање;
  - б) зујање, доношење, удисај, атак, скидање.
  - Свирање из нота новог тона самог и у комбинацији са првим тоном.
  - Постављање осталих тонова (максимум до опсега квинте):
  - По истом систему по којем је постављан други тон постављати и остала три тона, један по један и комбиновати их са свим раније наученим тоновима.
  - Вежбе на комбинацијама два до пет тонова.
- СМОТРА (на крају школске године)
1. Две вежбе различитог карактера.
- ЛИТЕРАТУРА
- Дубравко Марковић: Припремне вежбе за тубу
  - Дубравко Марковић: Почетне вежбе за тубу (напомена: ако је ученик на Бе-туби стартовао од 4. аликвотног тона (велико Бе) треба да стартује са почетним вежбама за Ес-тубу, а ако је ученик на Це-туби стартовао од 4. аликвотног тона (мало Це) треба да стартује са почетним вежбама за Еф-тубу) или нека друга одговарајућа литература.
- НАПОМЕНЕ
- Млађим почетницима се за почетак учења препоручује Еф-туба или евентуално Ес-туба јер је Де-туба, а поготово Це-туба, сувише гломазна за тај узраст.
  - Овај наставни програм је креиран према могућностима просечног ученика у основном музичком образовању. Са натпросечно способним дететом је, с обзиром да је настава индивидуална, могуће урадити и знатно више градива него што је овде нормирано. Уколико наставник са неким учеником проширује програм, мора строго водити рачуна о основним циљевима овог програма, посебно о могућности здравствено безбедног и перспективно нелимитираног *non presso* дувања и о његовом општем оптерећењу, поштујући при томе амбицију и жеље ученика.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Постепена и педантна надградња основа постављених у I разреду и њихова елементарна примена:

- Поступно и пажљиво ширење опсега без притискања усника на усне.
- Свирање у датом опсегу у различитим интервалима.
- Контрола тона у целим нотама, половинама и четвртинама.
- Техника контроле тона у декрешенду.
- Овладавање елементарним артикулацијама (тенуто, легато и маркато).

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: до 4. аликвотног тона.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.

Опсег у свирању из нота: једна октава.

Скале:

- Једна дурска лествица са трозвуком, кроз једну октаву у целим нотама, половинама и четвртинама, са различитим комбинацијама легата на скали у четвртинама (скалу се може свирати и компензативно, нпр. Еф Ге, А, Бе, Це, Бе, А, Ге, Еф Е, Де, Це, Де, Е, Еф... Еф А, Це, А, Еф Це, Еф)

ТОНАЛИТЕТИ:

- Три дурска тоналитета који најбоље одговарају опсегу.

МЕТРИКА: 4/4, 3/4 и 2/4.

РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине и одговарајуће паузе.

АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто и легато.

ЛИТЕРАТУРА

- Дубравко Марковић: Почетне вежбе за тубу
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у четвртинама

- Дубравко Марковић: Тоналне студије (студије одговарајућег нивоа)
  - Дубравко Марковић: Школа за тубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
  - Р. Кицер: Школа за тубу (избор вежби одговарајућег нивоа) или нека друга одговарајућа литература
- КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ
- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника.

ЛИТЕРАТУРА

- Д. Марковић: Лаке композиције за почетнике на туби
  - В. А. Моцарт: Азбука
  - Непознати аутор (XVI век): Песма
  - Непознати аутор (XVI век): Мелодија
- и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна вежба, етида или песма из градива;
2. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Даља надградња основа и њихова примена у елементарној интерпретацији:

- Даље ширење опсега без притискања усника на усне.
- Проширење способности свирања интервала.
- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *p* до *f*.
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елементарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег, до 5. аликвотног тона.
  - Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
- Опсег у свирању из нота: једна и по до две октаве.

ЛЕСТВИЦЕ

Седам дурских лествица кроз једну октаву у целим нотама, половинама, четвртинама и осминама, са ритмичким варијацијама и различитим артикулацијама на скали у четвртинама.

ТОНАЛИТЕТИ: дурски тоналитети до три или четири предзнака.

МЕТРИКА: 4/4, 3/4, 2/4.

РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине, четвртине с тачком и осмине и одговарајуће паузе.

АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато.

ДИНАМИКА: од пиано до форте и крешендо и декрешендо.

СТУДИЈА ЛЕГАТА: терце и кварте у половинама легато.

ЛИТЕРАТУРА

- Дубравко Марковић: Основне вежбе у четвртинама
  - Дубравко Марковић: Основне вежбе у осминкама
  - Дубравко Марковић: Тоналне студије (студије одговарајућег нивоа)
  - Дубравко Марковић: Школа за тубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
  - Алојз Страд: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
  - Р. Кицер: Школа за тубу (избор вежби одговарајућег нивоа) или нека друга одговарајућа литература
- КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ
- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Хајдн: Песмица
- Е. Шентирмаи: Мађарска мелодија
- Т. Морли: Гавота
- Г. Ф. Телеман: Менует

и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна вежба, етида или песма из градива;
2. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Систематска надградња основа кроз њихову примену у технички сложенијим захтевима:

- Очување *pop presa* и ширењу опсега.
- Даље усавршавање свирања интервала.
- Контрола тона у шеснаестинкама.
- Поставаљање правилног атака за портато.
- Контрола квалитета тона у стакатисиму.
- Контрола тона од *pp* до *ff*.
- Систематска студија легато интервала до октаве.

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег до 6. аликвотног тона.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
- Минимални опсег у свирању из нота: две октаве.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске закључно са шест предзнака кроз једну октаву, у целим нотама, половинама, четвртинама, осминама и шеснаестинама, са ритмичким варијацијама и различитим артикулацијама на скали у четвртинама и са различитим артикулацијама на скали у осминама

ТОНАЛИТЕТИ: сви дурски и молски.

МЕТРИКА: 4/2, 3/2, 2/2, 4/4, 3/4, 2/4, 2/8, 3/8, 4/8, 6/8, 9/8, 12/8.

РИТАМ: целе ноте, половине, четвртине, осмине, шеснаестине и синкопе са одговарајућим паузама.

АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато и портато.

ДИНАМИКА: од пианисимо посибиле до фортисимо посибиле и крешендо и декрешендо.

СТУДИЈА ЛЕГАТА: легато интервали до сексте у половинама и четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА

- Дубравко Марковић: Тоналне студије (избор студија одговарајућег нивоа)
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у шеснаестинама
- Дубравко Марковић: Школа за тубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима),
- Р. Кицер: Школа за тубу (избор вежби одговарајућег нивоа) или нека друга одговарајућа литература.

КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ

- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. С. Бах: Менует
  - Рајнхард: Вртница
  - Клифорд Барнс: Млади уметник
  - Клифорд Барнс: Млади виртуоз
- и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна вежба, етида или песма из градива;
2. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ТУБУ

- Дубравко Марковић: Припремне вежбе за тубу
- Дубравко Марковић: Почетне вежбе за тубу
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у четвртинама
- Дубравко Марковић: Тоналне студије
- Дубравко Марковић: Школа за тубу
- Дубравко Марковић: Лаке композиције за почетнике на туби
- Непознати аутор: Песма (16. век)
- Непознати аутор: Мелодија (16. век)
- В. А. Моцарт: Азбука
- Р. Кицер: Школа за тубу (избор вежби одговарајућег нивоа)

као и друга одговарајућа литература и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ДУВАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА (обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон, туба)

У настави дувачких инструмената посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона, његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију усника или писка. Од самог почетка, у оквиру регистра који омогућава најлакшу емисију тона, применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана код инструмената са усником (хорна, труба, тромбон, туба) и правилно обликовање усана код инструмената са трском (кларинет, саксофон) и са писком (обоа, фагот).

Посебну пажњу у настави дувачких инструмената обратити на тонске вежбе преко којих ученик треба током школовања у основној музичкој школи да овлада тоновима свог инструмента подједнако звучно и квалитетно у различитим регистрима.

Упоредо са тонским радити и на техничким вежбама које, почев од једноставнијих ка сложенијим, доприносе развоју свих техничких елемената владања инструментом. Посебну пажњу усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама.

У току школовања обрадити све тоналитете, дурске и молске, са тичним трозвучком. У свирању лествица примењивати разложено свирање, као и свирање доминантних дурских и умањених септакорда код молских тоналитета. Лествице увек свирати у одређеном ритму од почетка до краја, у истом темпу, без убрзавања и успоравања. Лествице обавезно свирати напамет.

У току школовања у раду на етидама, без обзира на годину учења, увек до краја insistирати на потпуном овладавању сваког техничког и тонског захтева који је задат у нотном тексту. Упутили ученика на аналитичан приступ рада који се односи на тоналитет и предзнаке у току саме вежбе, сложеније ритмичке, техничке и тонске елементе, као и рад на појединим пасажима који захтевају посебну пажњу. Код ученика, преко етида разноврсног садржаја и захтева, развијати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање. У раду са коадима за извођење уз пратњу клавира, од самог почетка код ученика развијати осећање за интерпретацију која у себи садржи основне стилске карактеристике композиције и кроз правилно усмеравање омогућити сваком ученику развијање његове способности и музикалности.

У оквиру свих елемената који чине наставни процес (тонске и техничке вежбе, лествице, етиде и комади за извођење уз пратњу клавира), неопходно је пажњу ученика усмерити на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмената и правилна примена технике дисања.

УДАРАЉКЕ

(добош, тимпани, ксилофон, вибрафон, маримба)

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави према музици и инструменту.
- Успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.
- Овладавање основном техником свирања у складу са индивидуалним, физичким и уметничким могућностима ученика.

- Развијање стваралачко извођачке способности ученика.
- Усмеравање ученика на заједничко и групно музицирање.
- Изградња позитивног односа према музици.
- Овладавање елементима музичке писмености.
- Овладавање техником свирања.
- Овладавање извођачком способношћу.
- Оспособљавање за заједничко и групно музицирање.

I ЦИКЛУС (I и II разред)

ДОБОШ

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање руку и техничке вежбе.
- Упознавање са основним нотним вредностима и њихова практична примена.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Постављање руку у гард. "Хидраулика" - опонашање ударца из зглоба са контролом путање палице - једноструки ударци из зглоба са освртом на положај руку и тела. Упоредо са тим у II тромесечју упознавати ученика са нотним вредностима: цела, половина, четвртина и осмина ноте (теоретски), што у II полугодишту треба практично применити, а до краја школске године обрадити триоле и шеснаестине у зависности од способности ученика.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Спрунк: Етиде за добош, вежбе од броја 1 до 45
- Х. Кнауер: Етиде за добош, вежбе од броја 1 до 7
- Д. Палиев: Комади уз пратњу клавира
- Шинстајн и Хое: Дуети за добош
- Други материјал са истом проблематиком

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА на крају школске године

1. Једна етида;
2. Један комад уз пратњу клавира.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Технички и ритмички прогрес.
- Усвајање нових ритмичких комбинација.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Двоструки ударци из зглоба са постепеним увођењем рудимената - SINGL-ROL, LONG-ROL и PARADIDL. Упоредо са тим направити ретроспективу градива из претходног разреда, а након тога теоретски и практично упознати ученика са пунктираним шеснаестинама. Вежбе изводећи у два динамичка нивоа - пиано и фортe.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Спрунк: Етиде за добош, вежбе од броја 20 до 60
- Schinstine & Hoes: Дуети за добош
- Д. Палиев: Комади уз пратњу клавира
- Други материјал са истом проблематиком

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две етиде из програма;
2. Један комад уз пратњу клавира или један дует.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа месечно, 70 часова годишње)

ДОБОШ

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи технички прогрес.
- Рад на предударачима и рудиментима.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Техника прстију. Упознавање ученика са тридесетдвојкама, једноструким предударачем и одговарајућим рудиментима који у себи садрже једноструки предударац. Уводне вежбе за извођење вирбла.

ЛИТЕРАТУРА

- Сва литература која у себи садржи обрађену поменути проблематику.
- Комади уз пратњу клавира и дуети.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две етиде из програма за добош;
2. Две етиде из програма за тимпане.

ТИМПАНИ

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање руку и техничке вежбе.
- Свирање основних ритмичких вредности.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Постављање руку у гард. Једноструки ударци са одбијањем палица. Једноструки и наизменични ударци из зглобова и прстију, као и свирање нота основних ритмичких вредности: цела, половина, четвртина и осмина ноте прво на једном, а затим на два тимпана.

ЛИТЕРАТУРА

- Х. Кнауер: Етида за тимпане, вежбе од броја 1 до 13
- Р. Хохраинер: Етиде за тимпане, вежба од броја 1 до 10
- Е. Кеуне: Етиде од броја 1 до 24
- Други материјал са истом проблематиком

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две етиде из програма за добош (комад);
2. Две етиде из програма за тимпане.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ДОБОШ

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи технички напредак.
- Рад на неправилним ритмичким групама.
- Почетак рада на динамичким нијансирањима.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Двоструки ударци са комбинацијом зглоба и прстију. Двоструки предударцац на четвртини, осмини и одговарајући рудименти. Теоретски и практично упознати ученика са неправилним ритмичким групама (квинтола, септола и деветола). Прес-вирбл са динамичким нијансирањем и рудименти (5, 7, и 9 STROUK-ROL).

ЛИТЕРАТУРА

По избору - вежбе са вирблом ритмичких вредности од целе до шеснаестине.

ТИМПАНИ

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на два тимпана.
- Динамичка нијансирања.
- Денфовање тимпана.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Вежбе за два тимпана са триолама и шеснаестинама у пиано и форте динами као и денфовање (пригушивање) тимпана.

ЛИТЕРАТУРА

- Х. Кнауер: Етиде за тимпане, вежбе од броја 14 до 31
- Е. Кеуне: Етиде од броја 25 до 36
- Други материјал са истом проблематиком.

КСИЛОФОН, ВИБРАФОН, МАРИМБА (мелодијске ударалјке)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање руку.
- Рад на лествицама и техничким вежбама.
- Савлађивање литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Постављање руку у гард.
- Дурске и молске лествице у варијантама.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон, вибрафон и маримбу
- Други материјал (етиде и комади соло и уз пратњу клавира).

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна вежба или једна етида за добош из програма;
2. Једна вежба или етида за тимпане из програма;
3. Једна лествица и један комад за мелодијске ударалјке.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА УДАРАЉКИ (добош, тимпани, ксилофон, вибрафон, маримба)

Програм се базира на принципу постепеног упознавања са основним нотним вредностима, од целе до тридесет двојке у зависности од способности и могућности ученика. Програм омогућава примену ученика и остале литературе свих аутора који обрађују ову проблематику. Да би се лакше савладао, неопходно је направити добру припрему техничким вежбама (рад зглобова, прсти шаке, путања палице). Техничке вежбе и етиде су обавезне на сваком часу као и дела уз пратњу клавира, када је то могуће.

Испитни програм може се кориговати за ученике који су током године наступили на такмичењима, као солисти или чланови камерних ансамбала.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

(солфеђо, теорија музике)

СОЛФЕЂО

ЦИЉ

Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.

ЗАДАЦИ

- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифног и хармонског тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

I ЦИКЛУС (I и II разред)

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Тоналитети Це, Ге, Еф-дур и а-мол, де-мол. Детаљна обрада. Лествично кретање и скокови у тонове тоничног трозвука, вођицу и субдоминанту. Обрада примера из литературе за дуваче. Певање каденци свих обрађених тоналитета.

- Примена ознака за темпо, динамику, артикулацију и фразирање. Двогласно певање мотива, двогласа бордунског типа и обрада неколико канона. Певање српских народних песама са текстом и солмизацијом.

- Припрема: е-мол. Певање лествице и каденце; примери из литературе; опажање тонова.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: тактови 2/4, 3/4, 4/4, 2/2, 3/8 и 6/8 (такт 6/8 без поделе јединице); фигуре дводелне поделе са паузама и луковима, основне фигуре четвороделне поделе и пунктиране фигуре на две и једној ритмичкој јединици; синкопа.

- Равномерно читање у виолинском и бас кључу умереним и брзим темпом.

- Ритмичко читање на утврђеним позицијама солмизационих слогова и читање одговарајућих инсерата из инструменталне литературе.

- Мануелна репродукција.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање, интонирање и записивање појединачних и више тонова у обрађеним тоналитетима.

- Усмени мелодијско ритмички диктат, а писмени ритмички диктати (ритмички мотиви). Опажање метра, певаних песама са текстом.

- Интонирање интервала и тоничних квинтакорада у свим наведеним тоналитетима.

- Појмови и термини везани за нотно писмо, лествицу, интервале и трозвуке. Тон и тонске особине. Основни тонови и хроматски знаци. Интервали до октаве и постављање у линијском систему.

- Штимови лествица који се обрађују

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Теоријско упознавање са дурским лествицама до четири предзнака и молским лествицама а, де, е и це-мол

- Конструкција дурских и молских квинтакорада на основним тоновима обрађених лествица у првом разреду.

- Основне ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику из музичке литературе.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање тоналитета обрађених у I разреду са тежим ритмичко-мелодијским склоповима.

- Поставка: е-мол, А-дур, це-мол, Де-дур. Транспоноване мотива.

- Припрема: упоређивање тоничних квинтакорада и тетрахорада, певање лаких мелодијских вежби у дуру и истоименом молу (а-А, Це-це, де-Де).

- Припрема: ге-мол, Бе-дур, ха-мол. Певање каденци наведених тоналитета.

- Технички део: хроматске скретнице и пролазнице, уз хармонизацију на клавиру.

- Двогласно певање мотива, канона, једноставних примера и једногласне композиције са клавијарском пратњом. Одговарајући примери из инструменталне литературе и националне музичке традиције.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре.

- Обнављање метричких врста и проширивање фигура четвороделне поделе - синкопа и пунктиране фигуре на ритмичкој јединици. Нове мере: 3/2 и 3/8.

- Триола у основним мерама 2/4 и 3/4, 4/4.

- Равномерно читање у виолинском, бас и тенор кључу (за инструменталисте који га користе). Парлато вежбе и читање одговарајућих примера из литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова и мотива и њихово интонирање.

- Опажање апсолутних висина.

- Интонирање 2 до 3 мале терце у низу.

- Опажање и интонирање штимова обрађених тоналитета.

- Опажање и интонирање дурског и молског трозвука из каденце и од основних тонова.

- Интонирање хроматских скретница.

- Опажање метричких врста преко песама са текстом.

- Ритмички диктати, кратки мотиви, писмени и мелодијски диктати из мелодике, усмено опажање мотива, а записивање појединачних тонова и мелодијско-ритмичких диктата.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице које су обрађене. Упоређивање паралелних и истоимених лествица и њихових тоничних

квинтакорада а-Це-це, де-Де-ха, ге-Ге-е, а-А итд. Изговор малих и великих терци у низу.

- Конструкција свих квинтакорада.
- Лествични квинтакорди у хармонском молу.
- Интервали до октаве и увод у обртаје интервала без врсте само имена.
- Нове ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: мелодијски диктат до два предзнака.
2. Тест из теорије: лествице, интервали трозвуци, тетракорди.
3. Усмени део:
  - мелодијски пример, тоналитети из градива I и II разреда;
  - парлато - виолински и бас кључ.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање утврђивање обрађених тоналитета из II разреда.
- Обрада: ха-мол, ге-мол, Бе-дур, фис-мол и Е-дур.
- Примена хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију наставника на клавиру.
- Транспонованье мотива.
- Певање мелодија у дуру и истоименом молу - мутација
- Информативно: дијатонска модулација из дура на доминанту (Еф-Це-Еф итд.).

РИТАМ

- Утврђивање обрађених метричких врста и ритмичких фигура, парлато, диктати, посебно триоле.
- Нове метричке врсте 9/8, 12/8, 5/8 и 7/8.
- Равномерно и ритмичко читање као и мануелно извођење ритма према наведеном градиву.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова мотива и двозвука у тоналитету, усмено и писмено.
- Опажање апсолутних висина - усмено и писмено.
- Опажање акорада из каденци обрађених тоналитета.
- Писмени ритмички диктат у оквиру градива и једноставни мелодијско-ритмички диктат.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице и лествични интервали у дуру и хармонском молу, тетракорди.
- Поставака прекомерног и умањеног квинтакорда, обртаји интервала и консонантних квинтакорада, доминантни септакорд и умањени септакорд.
- Проширивање знања из терминологије коришћењем инструменталне литературе.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Утврђивање свих обрађених тоналитета са тежим скоковима.
- Обрада: Ес-дур, цис-мол, А-дур, еф-мол. Само теоретски Ха-дур, Фис-дур, бе-мол и ес-мол.
- Транспонованье мотива, двогласни примери и композиције уз клавиру пратњу.
- Информативно: модулације у паралелни и доминантни тоналитет.
- Мутације - лаки мелодијски примери.

РИТАМ

- Квинтола, секстола и септола на ритмичкој јединици и триола на половини јединице.
- Нове метричке врсте: 8/8 и 9/8, остали народни ритмови у примерима из музичког фолклора.
- Парлато: читање примера из одговарајуће инструменталне литературе и инструктивне вежбе.
- Примена умерено лаганих, умерено брзих и брзих темпа.
- Познавање свих ознака које прате инструменталну литературу. Опажање интонирања диктати.

ОПАЖАЊЕ И ИНТОНИРАЊЕ

- Опажање основних тонова и апсолутних висина у обиму - усмено и писмено.
- Опажање штимова и њихово интонирање.
- Интонирање и опажање доминантног и умањеног септакорда и њихово везивање за тоналитет.
- Ритмички и мелодијски диктати у оквиру градива.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: диктат до четири предзнака.
2. Усмени део:
  - мелодијска вежба, тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
  - парлато - промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

ЛИТЕРАТУРА

- Пандуровић, Александровић и Јелић: Солфеђо за I и II разред четворогодишње и I разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић и Јелић: Солфеђо за III разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
- Александровић: Солфеђо за IV разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотом сликом, како за област мелодике, тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су,

по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоноване, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица).

Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима или из нотног текста, наравно уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остале дисциплине, теорија, опажање, интонирање са диктатом уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник, већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

РАСПОРЕД ГОДИШЊЕГ ГРАДИВА

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје, треба предвидети време за обнављање већ постављених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке, јер је и за мелодику и за ритам потребно одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) - а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице у питању треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати - после поставке - рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симулативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Препознавање више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешном бележењу усмених и писмених диктата, а препознавање акорада ка развијању хармонског слуха.

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме, или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова, према усменом диктату наставника, треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику - табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма планирано је да се ради од II разреда. Дакле, опажање свих хроматских тонова од V до I ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају, већ се изговарају абecedом или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овиме се убрзава рад на мелодици и диктатима.

МЕЛОДИКА

Новину представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе) приказивањем и теоријским тумачењем лествице.

Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абecedним изговором у секундама и терцама, изговором тичног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденци, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.

У трећем и четвртном разреду, када ученици имају довољно усвојене функционалне односе, односно стабилне ступњеве, припрема и поставка следе непосредно једна иза друге. Оне лествице које имају велики број предзнака савлађују се теоријски или упоређивањем, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју примером из литературе (Цис-дур на пример).

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, мануелно извођење, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида - парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.

Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.

Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!).

Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равностраног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.